

Muzeul de istorie al R.S. România

*CERCETĂRI
ARHEOLOGICE*

**Imaginea copertei: Complexul de monumente feudale din
centrul medieval de la Cetățeni - Argeș**

MUZEUL DE ISTORIE AL R.S. ROMÂNIA

CERCETARI ARHEOLOGICE
VIII

Comitetul de redacție
dr. VALERIU LEAHU, dr. LUCIA MARINESCU, dr. LUCIAN CHIȚESCU

BUCUREȘTI - 1986

34.420

Redactorii: AL.D.VASILE, COSTACHE FLOREA
Desene: DOMNIȚA RAFAILIDIS

Materialele arheologice publicate în prezentul volum au fost restaurate în laboratoarele Muzeului de Istorie al R.S.România.

N O T A

Volumul include rapoarte asupra săpăturilor arheologice efectuate în campania anului 1983, la care au fost adăugate și câteva rapoarte asupra unor cercetări din anii anteriori. Două rapoarte comunică informații și din campania anului 1984.

Capitolul "Studii și note" valorifică de asemenea date obținute prin cercetările arheologice practicate de specialiștii muzeului.

I. RAPOARTE DE SĂPĂTURI

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA MITOC "PÎRÎUL LUI ISTRATI", JUD. BOTOȘANI, 1981

de DRAGOMIR POPOVICI

Avându-se în vedere rezultatele precedentelor campanii de cercetări arheologice din punctul "Pîrîul lui Istrati", în luna august 1981 au fost reluate săpăturile¹ în vederea obținerii unor date și elemente cât mai complete legate de locuirile post-paleolitice de aici².

Pentru aceasta au fost trasate la aproximativ 230 m est de așezarea paleolitică două secțiuni, S_I și S_{II} (cu dimensiunile de 75 x 1 și respectiv 35 x 1 m), la o distanță de 5 metri una de cealaltă, cu scopul de a se putea controla o suprafață cât mai mare din platoul acestei terase a Prutului, care, datorită lățimii sale, permitea dispersarea locuințelor.

Stratigrafia. La suprafață apare un strat consistent de humus cu o grosime ce atinge uneori 0,45 m, de culoare neagră, măzăros, mai subțire (0,35-0,40 m) spre marginea terasei, situație explicabilă datorită apropierii de marginea sa și prin faptul că aici, normal, spălarea stratului superficial a fost mai puternică. La partea sa superioară (0-0,20 m) s-a putut observa foarte clar nivelul pînă la care a fost deranjat de lucrările agricole.

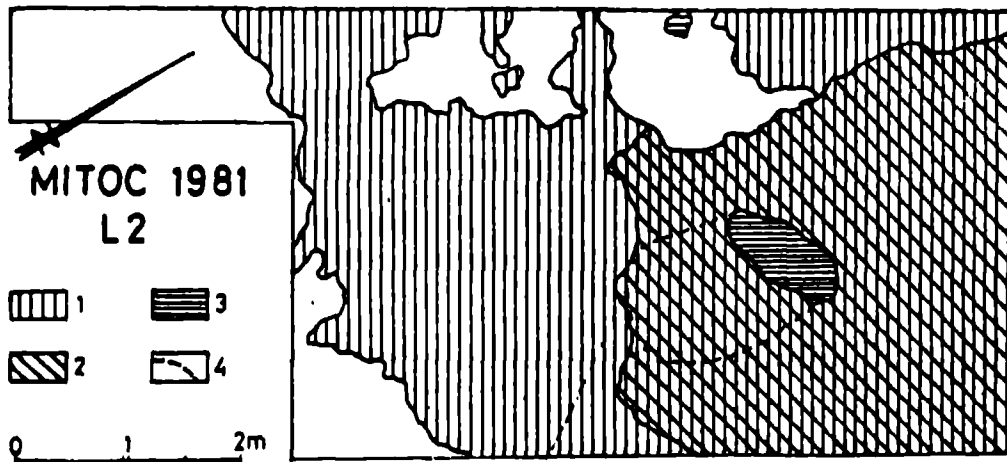
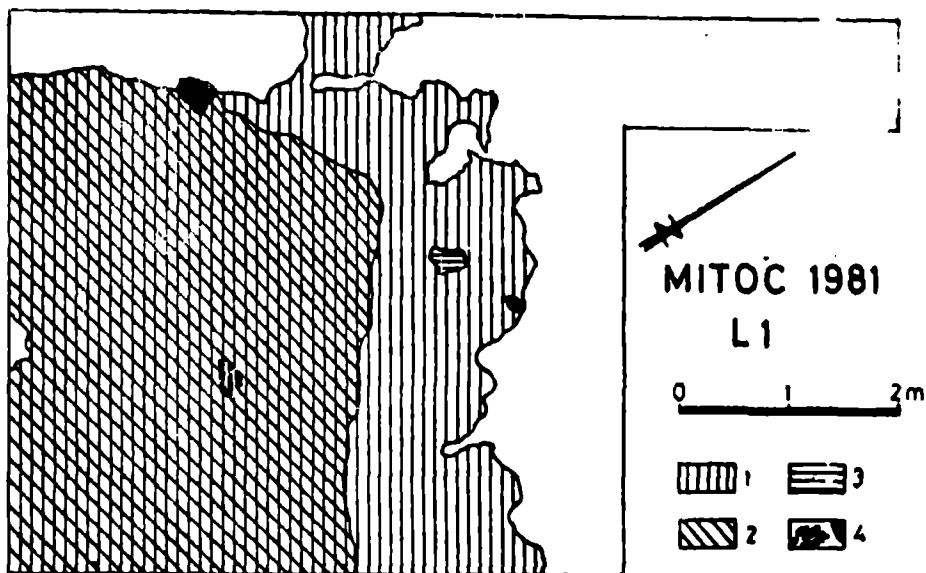
După aceasta urma stratul de cultură, de culoare maronie închisă, măzăros, cu o grosime cuprinsă între 0,30-0,35 m. La partea superioară a sa au apărut fragmente ceramice datînd de la sfîrșitul epocii bronzului (cultura Noua) și sec. ai IV-lea e.n., ce nu formau depuneri mai consistente care să fi putut fi precizate stratigrafic.

Următorul strat de culoare maroniu-gălbuie, cu infiltrații, avea o grosime cuprinsă între 0,20-0,25 m și suprapunea lutul galben, steril din punct de vedere arheologic.

Locuirea cucuteniană. Locuința 1. A apărut inițial pe traseul S_I, între metrii 2,5-3,5, sub forma unor aglomerări de chirpic și fragmente ceramice la adîncimea de 0,55-0,60 m. Pentru degajarea sa a fost deschisă o casetă cu dimensiunile de 5,50 x 4 m (Cas.1).

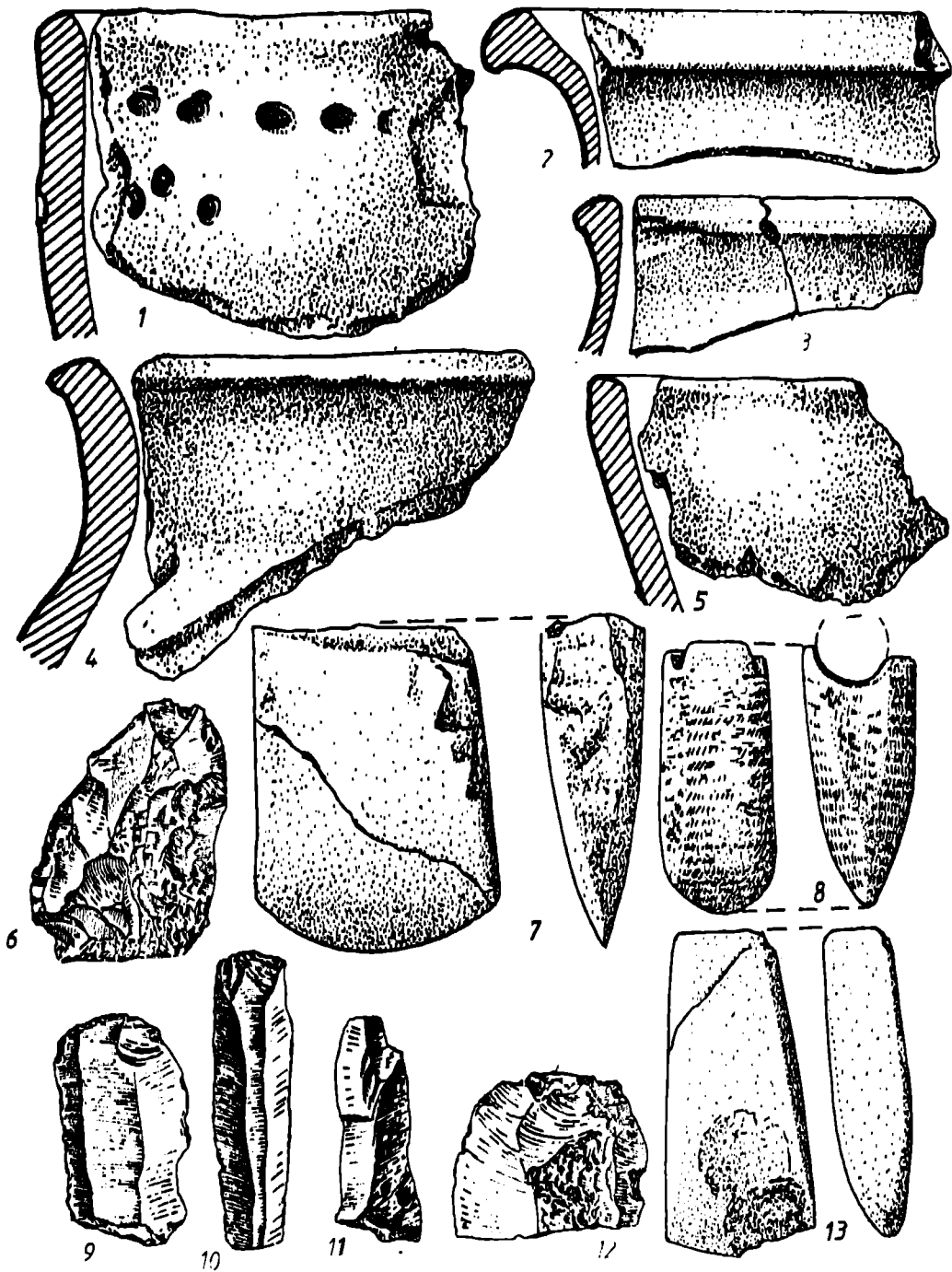
De la bun început trebuie să menționăm că nu a putut fi cercetată în întregime din cauza faptului că o bună parte din suprafața sa a fost distrusă de lucrările agricole efectuate aici. Atît cît a fost surprinsă locuința pare să fi fost relativ mică și destul de prost păstrată. Incendiul ce a pus capăt locuirii nu a avut o aceeași intensitate pe toată suprafața de chirpic, aceasta avînd în unele zone culoarea roșie-cărămizie, în timp ce în alte zone prezenta o culoare gălbuie sau chiar vineție. Chirpicul, provenit de la pereții prăbușiți ai locuinței, avea în compoziție nisip și relativ puțină pleavă.

După demontarea resturilor de la suprafață s-a putut observa faptul

Pl.I.-Planurile locuințelor nr.1 și 2: 1 - chirpic; 2 - platformă;
3 vatră; 4 - rîșniță.

Pl. II.- 1, 4, 5, 8 : fragmente ceramice și topor din piatră aparținând culturii Noua ; 2, 3 : fragmente ceramice din sec. IV e. n. ; 6-7, 9-13 : unelte din locuința nr. 2.

că pe o latură a Cas.1 chirpicul prăbușit provenea de la un perete căzut în afara platformei locuinței, având în general amprente de la nuielile orientale aproximativ perpendicular pe axul secțiunii (pl.1/1). Platforma apărea în centrul casetei continuând spre zona distrusă a locuinței. La demontarea sa am putut observa faptul că era construită pe bîrne despicate în două, cu diametrele cuprinse între 12-18 cm, a căror orientare era identică cu cea observată anterior a amprentelor de nuielile de la chirpicul peretelui prăbușit spre exterior. Peste lutuiala platformei, groasă de aproximativ 8-10 cm, s-au observat trei nivele de refacere, constând din lutuiele succesive, groase fiecare de 1-1,5 cm. În compoziția lutuiei inițiale a platformei predomina nisipul, în timp ce în lutuiele succesive predomina pleava. Pe latura de vest a platformei a apărut o rîșniță fragmentară, de formă dreptunghiulară. În centrul jumătății sudice a apărut de asemenea o rîșniță, dar spartă în bucăți mărunte, foarte probabil aceasta datorîndu-se calcinării sale în timpul incendiului.

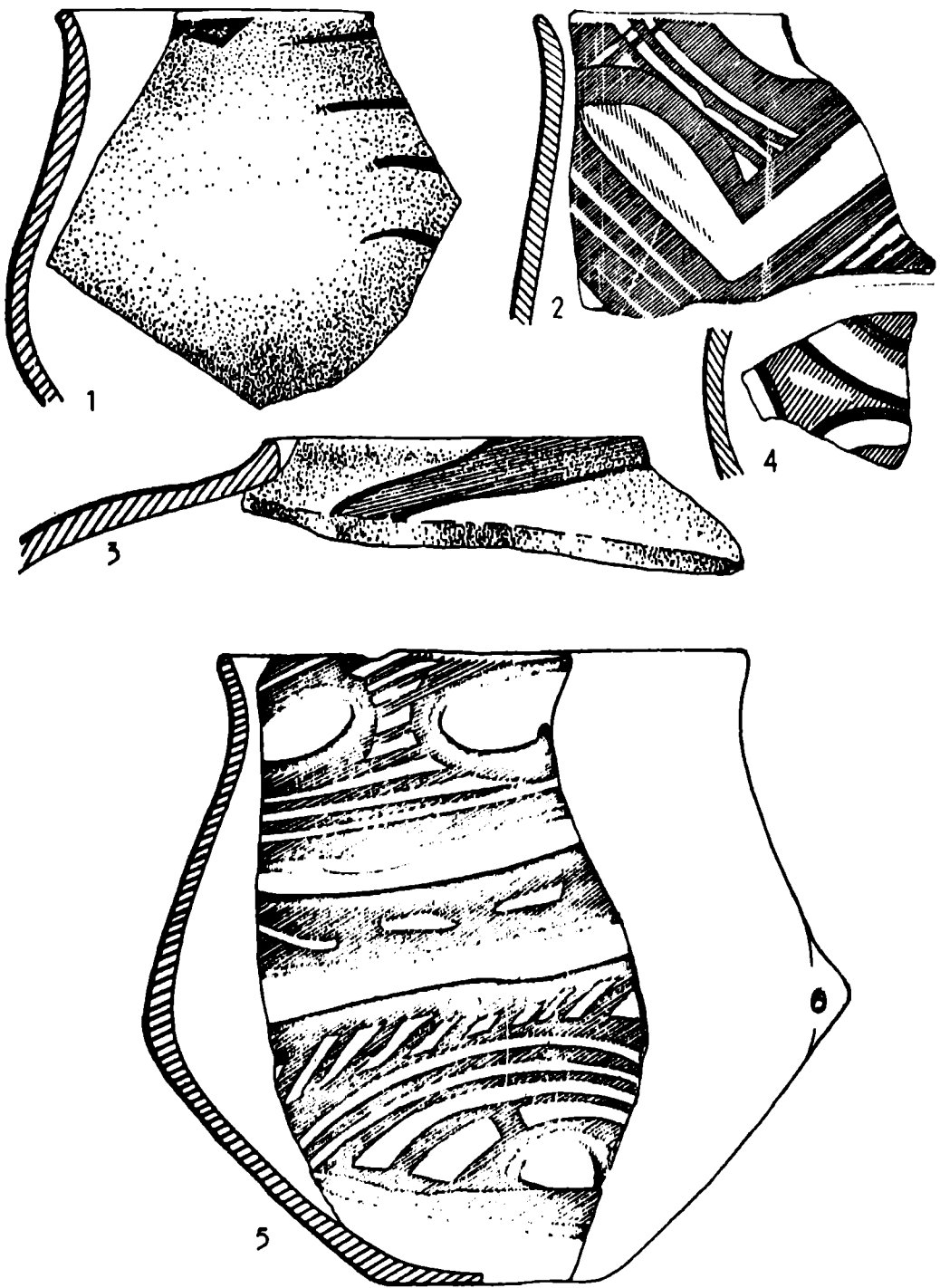
În general, inventarul acestei locuințe pare să fi fost relativ bogat, deoarece s-a recoltat o cantitate destul de mare de fragmente ceramice, precum și cîteva unelte lamelare din silex (pl.II/6,9-12), dintre care cîteva erau puternic calcinate (pl.II/6, 9, 12).

Locuința nr.2. Spre capătul de sud al S_{II}, în zona metrilor 32-35 a fost surprinsă încă o locuință numerotată de noi cu numărul 2 (L2) și care se prezenta sub forma unor aglomerări de chirpic provenite de la prăbușirile pereților. Din felul în care se prezentau acestea, locuința pare să fi fost mai masivă sau în orice caz mai bine păstrată decît L₁.

Pentru degajarea sa a fost trasată Cas.2, cu dimensiunile de 6,50 x 3 m. În suprafața acestei casete nu a putut fi delimitată decît o singură latură a locuinței. După spăcluire s-a putut observa în centrul suprafeței casetei o zonă de aproximativ 1,5 m² în care chirpicul era mult înălțat față de restul locuinței și în care apăreau la suprafață fragmente masive de platformă ce indicau astfel un deranjament. Putem să afirmăm aceasta deoarece, pînă la nivelul locuinței, nu s-a observat stratigrafie nici un deranjament care să ne permită să credem că avem în acest caz o intervenție modernă. Spre profilul de sud al casetei au apărut plăcuțe de vatră deranjată și ea din vechime.

După demontarea resturilor provenite de la dărîmăturile pereților s-a observat că locuința avea o platformă masivă ce apărea în jumătatea sudică a suprafeței casetei și pe traseul secțiunii, aproximativ în dreptul metrilor 32-35. De altfel, aici au apărut și cele mai multe fragmente ceramice. În cealaltă jumătate a suprafeței casetei apăreau resturile unui perete prăbușit spre exteriorul locuinței. Ampretele nuielilor observate în bucățile de chirpic ale acestui perete erau aproape paralele cu axul S_{II}.

Platforma acestei locuințe era masivă, foarte bine păstrată, construită pe bîrne ale căror diametre variau între 14-20 cm, orientate perpendicular pe axul S_{II}. Lutuiala de deasupra acestora era relativ

Pl. III.-Fragmente ceramice cu decor pictat tricrom (L₁).

groasă, alcătuiind un strat de pfnă la 25 cm, fn compoziția sa predominant nisipul.

Ceramica. Avînd fn vedere suprafața relativ mică cercetată, ca și faptul că cele două locuințe suprapuse nu au putut fi cercetate fn întregime, fn cele ce urmează ne vom opri doar asupra prezentării unor date oferite de materialul avut la dispoziție, urmînd ca cercetările ulterioare să ne permită și concluziile necesare.

În cadrul ceramicii cucuteniene recoltate fn această campanie, din punctul de vedere al pastei s-au putut observa trei categorii:

1. pastă fină, arsă la roșu-cărămiziu, cu nisip cu granulație fină fn compoziție;

2. pastă de o mai proastă calitate, arsă la maroniu-gălbui, cu tente roșietice, cu nisip și cioburi pisate fn compoziție;

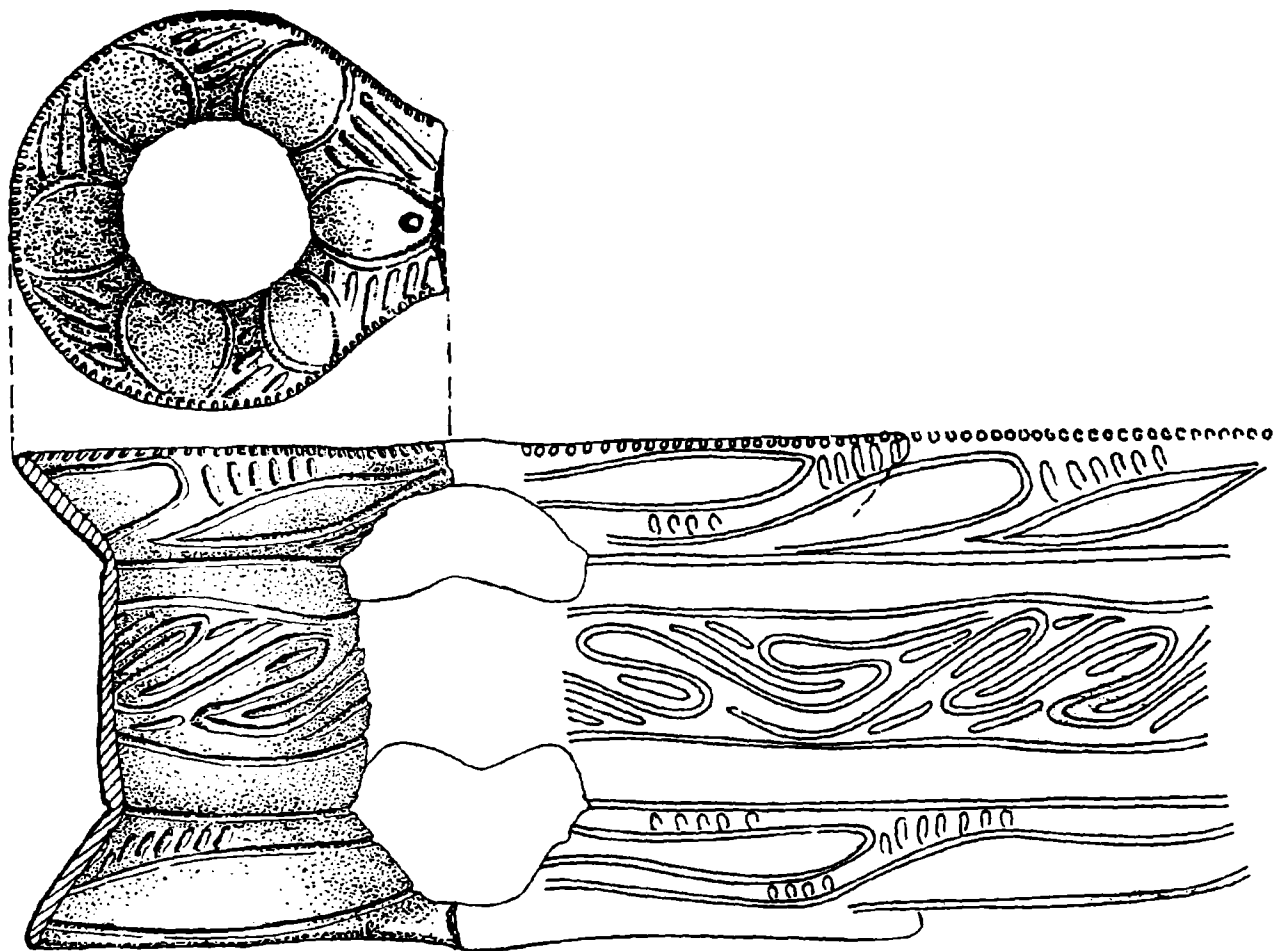
3. pastă grosieră, cu multe cioburi pisate fn compoziție, puțin nisip și arsă fn general destul de bine, avînd o culoare maroniu-gălbuie.

Primei categorii de pastă îi corespund fn general vase cu dimensiuni mici sau medii, cupe (pl.III/1,2,4,5) și amforete (pl.V/5). Într-un singur caz putem fnregistra un fragment provenit de la gura unui vas de mari dimensiuni (pl.III/3). Toate exemplarele acestei categorii sînt pictate tricrom, fiind prezentă atît pictura tricromă pe fond brun (pl.III/5), cît și cea pe fond alb (pl.III/2,4). Uneori, calitatea destul de proastă a culorilor, ca și condițiile de zacere au făcut ca pictura să nu se păstreze aproape de loc (pl.V/5) sau foarte puțin (pl.III/1,3).

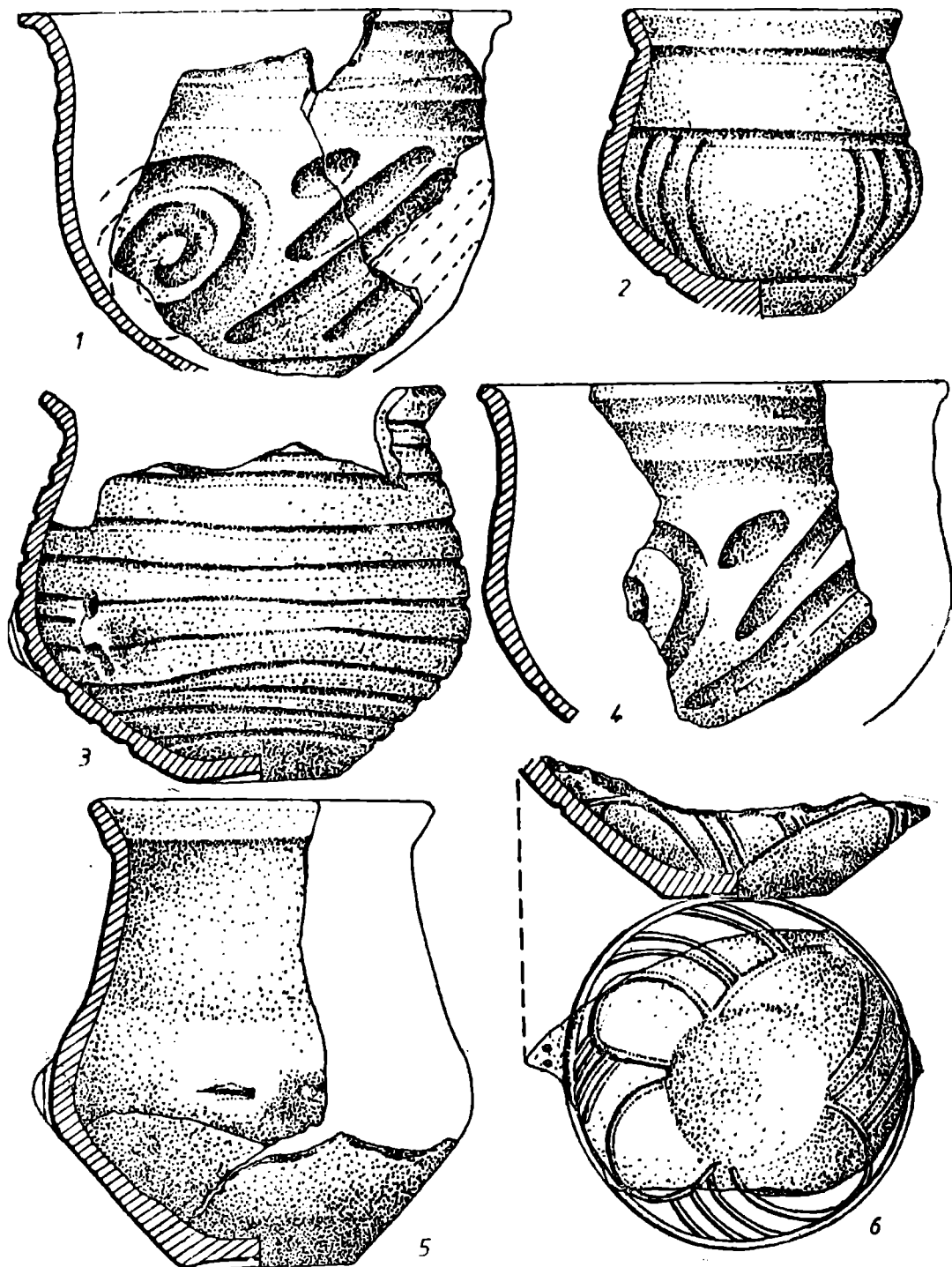
Cea de a doua categorie cuprinde vase cu dimensiuni medii sau mari: cupe (pl.V/1-4), străchini (pl.VI/2), amforete (pl.VI/5), vase piriforme (pl.VI/1,6,7) sau vase suport (pl.IV). Majoritatea fragmentelor ceramice aparținînd acestei categorii prezintă de regulă o angobă maroniu-gălbuie, care suprapune decorul incizat. În cazul cupelor fnflnim decorul incizat, amplasat de cele mai multe ori pe corp, asociat uneori cu caneluri la partea superioară (pl.V/1,4). Un exemplar (pl.V/3) este ornamentat cu linii incizate, circulare, pe tot corpul. Buza, evazată, prezintă incizii ovale. În acest caz decorul pare a fi realizat neglijent.

Uneori, decorul incizat apare asociat pe pictura (de regulă culoarea roșie, întinsă fn strat gros). În aceste situații angoba maroniu-gălbuie joacă rolul culorii albe, acoperind tot vasul. În cazul vaselor piriforme (pl.VI/1,7), roșul destul de prost păstrat acoperă interspațiul motivele decorative incizate. Alteori, decorarea interspațiului este realizată atît cu ajutorul culorii (roșul), cît și cu cel al liniilor scurte incizate (pl.VI/3) sau al inciziilor circulare (pl.VI/4).

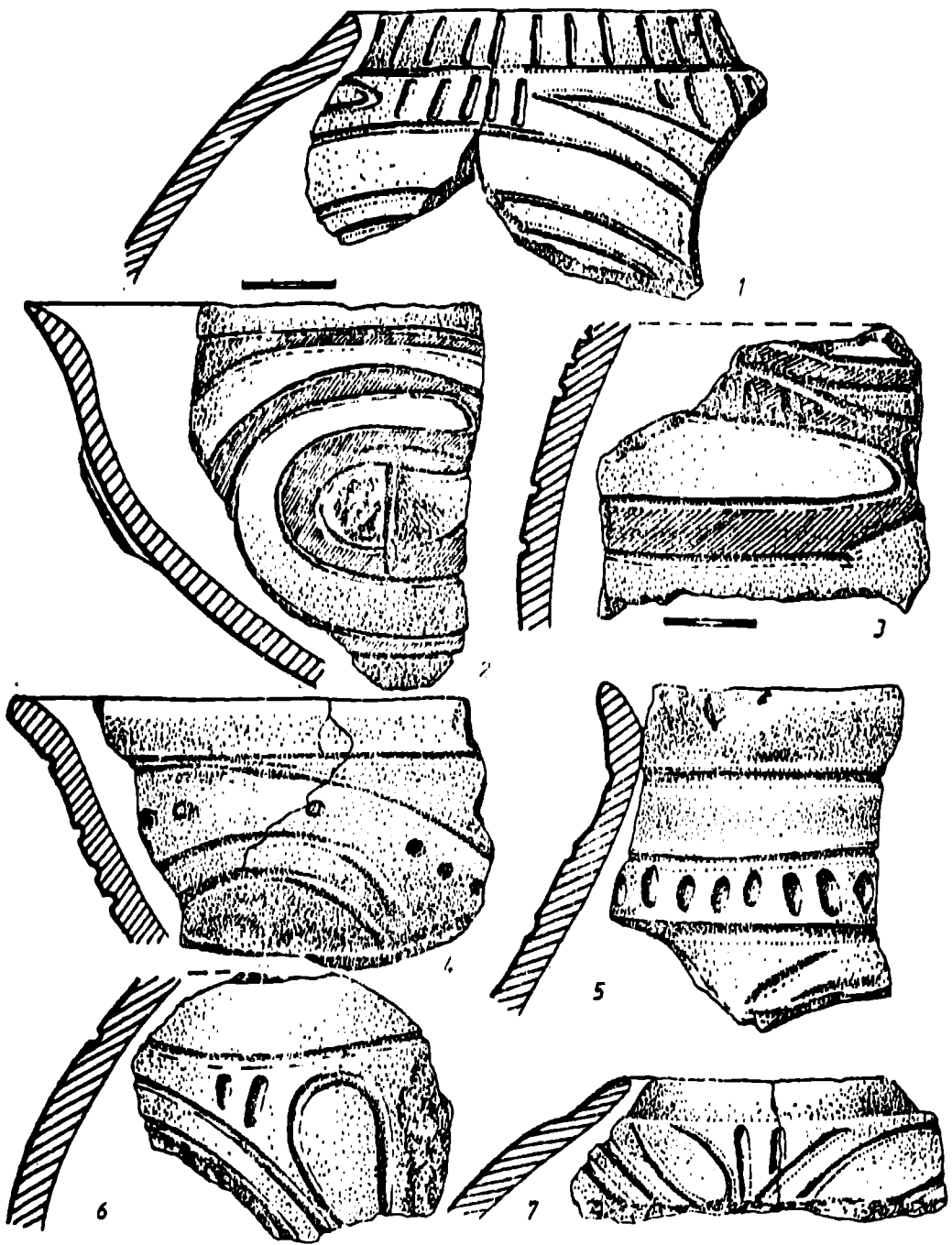
Un exemplar fragmentar de vas binoclu (pl.IV) prezintă și el aceleași caracteristici fn ceea ce privește realizarea decorului. Angoba maroniu-gălbuie este prezentă, acoperind decorul incizat. În interiorul cupei superioare mai păstrează unele zone ale interspațiului acoperite cu o culoare roșie-brună, păstoasă, pe restul suprafeței vasului lipsind, probabil datorită corodării sale. Decorul incizat prezintă elementele decorative principale pe corpul cilindric al vasului, fn timp ce pe exterior

Pl.IV.-Vas binoclu (suport) cu decor incizat și pictură bicromă din locuința nr.2.

Pl. V.-Fragmente ceramice cu decor incizat (2, 3, 6), canelat (1, 4) și pictat (5). 1-3, din locuința nr.2; 4-6, din locuința nr.1.

Pl. VI. - Fragmente ceramice cu decor incizat și pictură bicromă; 1, 3-5 din locuința nr. 1; 6-7 din locuința nr. 2; 2 din strat.

rul cupelor sînt prezente elementele decorative secundare realizate cu ajutorul inciziei. Cupa superioară este decorată și la interior (numai partea vizibilă a sa) tot cu ajutorul unor linii incizate drepte sau circulare. Pe buză apar impresiuni ovale.

Ultimei categorii îi aparțin fragmente ceramice provenind de la vase de uz comun, cu dimensiuni medii și mari, unele fiind decorate cu barbotină.

Pe traseul S₁, în zona metrilor 20-25 au apărut sporadic cîteva fragmente ceramice datînd de la sfîrșitul epocii bronzului - cultura Noua - modelate dintr-o pastă maronie cu pete gălbui (pl.II/1) sau cenușie (pl. II/5) cu cioburi pisate în compoziție. Un fragment provine de la un vas în formă de sac cu buza foarte ușor evazată (pl.II/1). Sub ea apare un șir de impresiuni circulare, executate destul de neglijent. Dedesubtul acestui șir mai apar trei asemenea impresiuni circulare, dispuse în triunghi.

Un alt fragment (pl.II/5) provine de la partea superioară a unei străchini, și el caracteristic pentru formele ceramice aparținînd culturii Noua³.

Aceleiași culturi îi poate fi atribuit și un topor fragmentar, lucrat din piatră (pl.II/8), din care se păstrează numai partea sa inferioară și parțial gaura de înmănușare.

Tot pe traseul S₁ au fost recoltate cîteva fragmente ceramice (pl. II/2-4), lucrate la roată, modelate dintr-o pastă de bună calitate, fină, de culoare cenușie, cu nisip cu granulație fină în compoziție, databile în sec.al IV-lea e.n.

N O T E

- 1 Dorim să mulțumim și pe această cale dr.Vasile Chirica de la Institutul de istorie și arheologie "A.D.Xenopol"-Iași pentru sprijinul deosebit acordat cu ocazia desfășurării acestor lucrări.
- 2 Referiri la stațiunea paleolitică și la materialele descoperite aici au fost publicate de către V.Chirica, Piese bifaciale din paleoliticul superior descoperite în regiunea de nord a Moldovei, în SCIV, 24, 1973, 1; idem, Așezarea paleolitică de la Mitoc - Pîrful lui Istrate în volumul Din trecutul județului Botoșani, 1974, p.25 și urm. cu prezentarea stațiunii, a tuturor cercetărilor arheologice din zonă și bibliografia stațiunii; idem, Descoperiri paleolitice din așezarea de la Mitoc (jud.Botoșani), în Arh.Mold., VIII, 1975; idem, Așezările paleolitice de la Mitoc, rezumatul tezei de doctorat, Iași, 1980. În campania anului 1974 în așezarea cucuteniană de aici au fost efectuate cercetări de către D.Monah, iar în 1978 de către S. Antonescu (ambii de la Muzeul județean de istorie și artă Bacău). Materialul provenind din ambele sondaje este inedit.
- 3 A.C.Florescu, Contribuții la cunoașterea culturii Noua, în Arh.Mold., II-III, 1964, p.152 și urm.

THE ARCHAEOLOGICAL RESEARCH-WORKS AT MITOC
"PÎRÎUL LUI ISTRATI", BOTOȘANI COUNTY

Abstract

The archaeological survey of 1981 resumed the research-works at the Neolithic Cucuteni-type settlement "Pîrîful lui Istrati", Mitoc village, Botoșani county.

The main goal of the soundings undertaken there was to obtain more complete data referring to this type of settlement, the system of dwelling placement and the characteristics of their pottery.

In this respect two trenches (S_I and S_{II}) were marked at a distance of 5 m from one another each having 75 x 1 m and 35 x 1 m respectively.

Two dwellings (L₁ and L₂) were partially surveyed by cutting two areas of 5.50 x 4 m and 6.50 x 3 m respectively (pl.I/1,2).

Both, L₁ and L₂ contained a fairly rich inventory of pottery fragments, intact or restorable pots, various implements and stone weapons.

Taking into account the shapes of the pottery as well as the decorative elements - mostly incisions, sometimes alongside grooved decorations or bicoloured paintings, rather few tricoloured pottery, both on a white (pl.III/2, 4) and red background (pl.IV/5) - the settlement can be attributed to phase A of Cucuteni Culture.

At the upper part of the layer - no stratigraphic delimitation and individualization of building complexes being possible - pottery fragments characteristic to the end of the Bronze Age - Noua culture - (pl. II/1,5) and to the end of the 4th century A.D. (pl.II/2-4) were revealed.

FIGURES (PLATES)

Plate I.-Dwelling plans no 1 and 2: 1 - dobe; 2 - platform; 3 - fireplace; 4 - hand grinding mill.

Plate II.- 1, 4, 5, 8: pot sherds and stone axe of Noua culture; 2,3 - pot sherds from the 4th C.A.D.; 6-7, 9-13 - implements from the dwelling no.2.

Plate III.-Pot sherds with trichrome decoration (L₁).

Plate IV.-Binocular pot with incised decoration and bichrome painting. Dwelling no.2.

Plate V.- Pot sherds with incised (2, 3, 6), channeled (1, 4) and painted (9) decorations. 1-3 dwelling no.2; 4-6 dwelling no.1.

Plate VI.-Pot sherds with incised decoration and bichrome painting: 1,3-5 dwelling no.1; 6-7 from dwelling no.2; 2, from the occupation level.

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE EFECTUATE ÎN 1983 LA VITĂNEȘTI, JUD. TELEORMAN

de VALERIU LEAHU
și GEORGE TROHANI

Între 6 și 30 septembrie 1983 au fost efectuate noi săpături arheologice în vastul complex tumular situat pe câmpia înaltă dintre râul Vedea și afluenții estici ai Teleormanului, zonă unde, în urmă cu șase ani, explorarea a două movile funerare s-a soldat cu descoperirea unor morminte de înhumatie aparținând păstorilor originari din stepele nord și vest-pontice, din perioada de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, de asemenea sarmaților și pecenegilor¹.

Tumulul cercetat în noua campanie de săpături s-a situat tot în perimetrul satului Vitănești (com. Purani, jud. Teleorman), poziția sa mai sigură aflându-se la circa 800 m sud de șoseaua București-Alexandria și la aproximativ aceeași distanță spre est de S.M.A. Purani. Tumulul este denumit de către localnici "Movila lui Voicu Piscică".

Spre deosebire de tumulii explorați în 1976, acesta cercetat în 1983 a avut dimensiunile considerabil mai mari: înălțimea sa față de nivelul solului actual măsoară în centru 2,10 m, iar diametrele actuale au fost de 56 x 52 m. Inițial diametrele erau de 40 x 32 m, forma tumulului fiind neregulat rotundă.

Pentru cercetare s-a adoptat, și în campania din 1983, metoda secționării și săpării exhaustive a mantalei și suprafeței funerare printr-un sistem de șanțuri paralele cu profile intermediare, dispuse în patru sectoare, create de doi pereți diametrali perpendiculari, cu intersecție în punctul central al tumulului și creând astfel două profile complete ale complexului.

Studiul acestor profile a probat că tumulul a fost ridicat pe un sol lutos-nisipos, gălbui, cu structură compactă, pe o suprafață neregulat circulară, neamenajată, în centrul căreia a fost săpată groapa unui mormânt. Mantaua ridicată peste suprafața funerară a fost amenajată depunându-se; la bază un pământ cenușiu închis, humos, apoi peste acesta, un pământ cenușiu deschis, cu aspect relativ bulgăros, iar deasupra, pentru a se da stabilitate monticulației, un strat de pământ galben lutos. Depunerile din urmă, dar mai ales cea de lut, au alunecat cu timpul, ultima lipsind din zona de vârf a movilei, fiind mai masată, mai îngroșată către linia de circumferință a tumulului. În fine, să menționăm că în deosebi depunerea alcătuind baza mantalei a fost amenajată prin clădirea, una lângă alta, a mai multor movile mici de pământ.

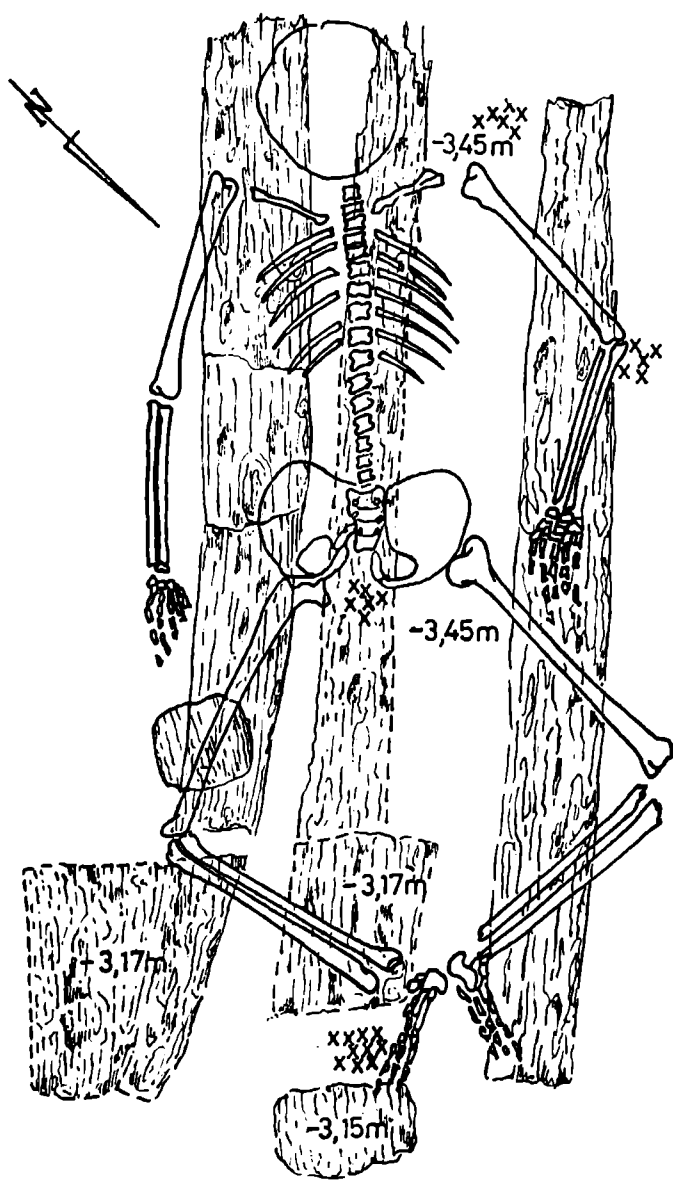
Tumulul a fost ridicat pentru depunerea unui înhumat aparținând populațiilor nomade de stepă, răspândite, cum se cunoaște, pe o arie vas-

tă, atât în nordul cît și în vestul Mării Negre.

Depunerea înhumatului s-a făcut pe centrul suprafeței funerare cvasicirculare, într-o groapă rectangulară simplă - fără alte amenajări săpate - adîncită cu aproximativ 1,20 m față de nivelul antic de călcare, fundul gropii fiind amenajat printr-un pat de lut bătătorit. Înhumatul (M.1) a fost așezat cu capul spre sud-vest și picioarele către nord-est, în decubit dorsal. Craniul - pe occipital, tasat; coloana vertebrală - întinsă, dreaptă; cutia toracică - pe loc, cu coastele, de asemenea, tasate. Membrile superioare - pe lîngă corp: dreptul întins, stîngul flectat din cot. Oasele bazinului - în poziție normală, dar și ele puternic tasate. Membrile inferioare, inițial (ritual) îndoite în sus, au alunecat sub presiunea pămîntului, desfăcîndu-se cu genunchii în exterior. Pe patul de lut bătătorit al gropii, cu deosebire în dreptul craniului, oaselor bazinului și la picioare au fost depuși bulgări de ocru roșu. Groapa a fost acoperită cu bîrne de lemn, de regulă late și groase, dispuse, cele mai multe, paralel la axul longitudinal. (În mod cert, o bîrnă a fost așezată și perpendicular la patul gropii, paralelă și apropiată de peretele sud-estic). (fig.1).

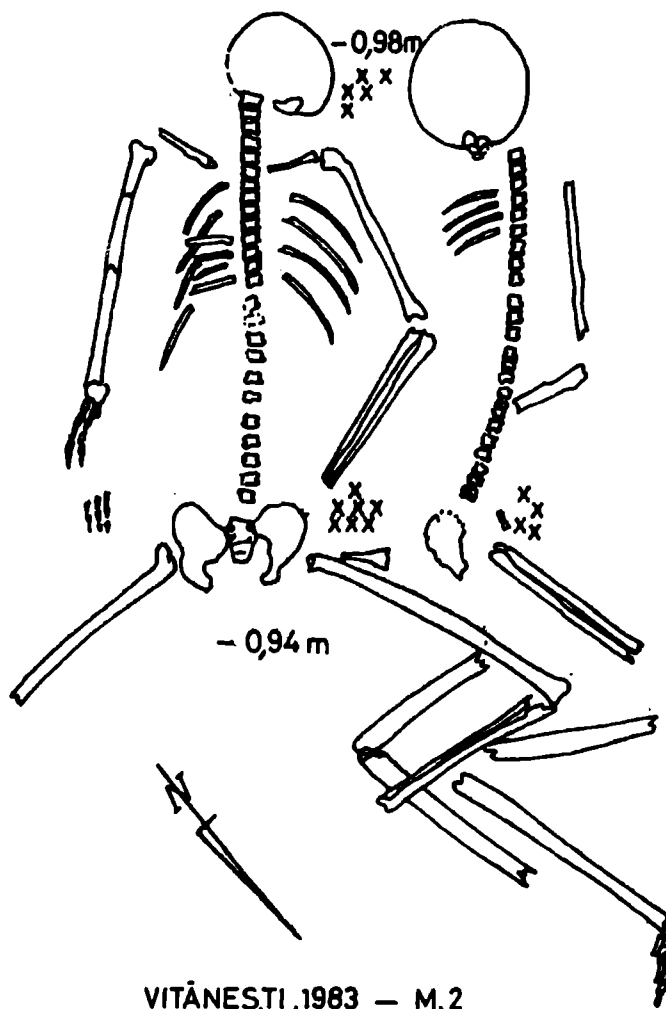
În centrul tumulului a fost practică o înmormîntare secundară. (M.2). Într-o groapă de formă rectangulară, adîncă de minimum 1 m (limita de pornire în jos nu a putut fi precis determinată), au fost depuși doi înhumați, ambii cu capul către sud-vest și picioarele spre nord-est. Un înhumat a fost așezat în decubit dorsal, într-o poziție foarte mult asemănătoare scheletului descoperit în mormîntul nr.1. Craniul, pe occipital, era ușor deplasat spre stînga; coloana vertebrală - dreaptă, întinsă; cutia toracică în poziție normală, dar cu coastele aproape în întregime pulverizate. Membrile superioare, pe lîngă corp, erau și la acest schelet, dreptul întins (păstrîndu-se doar humerusul, o parte din cubitus și cîteva falange), iar stîngul flectat din cot. Din oasele bazinului - slabe urme. Membrile inferioare au fost și acum îndoite ritual în sus, dar întocmai ca în M.1, au alunecat și s-au desfăcut (cu genunchii în exterior) sub presiunea pămîntului de umplutură a gropii. În situ s-au găsit doar ambele femure și tibia stîngă. Al doilea înhumat a fost depus în stînga primului, culcat pe dreapta, în poziție chircită. Craniul, însă, tot pe occipital; coloana foarte puțin curbată; din cutia toracică numai cîteva coaste pulverizate; dintre membrele superioare doar humerusul și cubitusul stîngi, fragmentare, cubitusul și radiusul drepte, deplasate; dintre membrele inferioare, femurii și tibiile, fragmentare, tasate și resturi de oase plantare stîngi. Și aici bulgări de ocru roșu au fost așezați în dreptul craniilor și oaselor bazinului. Spre deosebire de înmormîntarea inițială, la aceasta, de a doua, nu s-a mai folosit acoperirea gropii cu bîrne de lemn (fig.2).

Absența oricăror elemente de inventar face dificilă încadrarea cronologică și culturală a celor două înhumări; singurele elemente cu care se poate eventual opera sînt în acest caz unele detalii caracteristice ale ritului și ritualului de înmormîntare. În această privință trebuie reținute pentru mormîntul inițial, depunerea înhumatului într-o groapă simplă,

VITĂNEȘTI, 1983 — M.1

Fig.1.-Mormântul nr.1 cu bîrne de lemn și ocru roșu (XXX).

VITĂNEȘTI, 1983 — M. 2

Fig. 2. - Mormântul dublu, nr. 2, cu depuneri de ocră roșie (XXX).

așezarea sa în decubit dorsal cu brațele întinse pe lângă corp și picioarele îndoite în sus din genunchi, în fine acoperirea gropii cu bîrne. Toate aceste trăsături situează - cu multă probabilitate - mormîntul pentru care s-a ridicat tumulul într-un orizont corespunzător culturii Iamnaia, așadar în limitele perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, respectiv în a doua jumătate a mileniului III f.e.n.² Similitudini frapante între înhumatul inițial și unul din scheletele mormîntului dublu, secundar: aceeași orientare, depunerea tot în decubit dorsal, cu genunchii ridicați prin îndoirea picioarelor, poziția identică a brațelor (cel drept întins pe lângă corp, cel stîng ușor îndoit din cot), în fine, depunerea bulgărilor de ocră în dreptul craniului - toate acestea permit - ipotetic desigur - o apropiere a mormîntului secundar, atît cronologic cît și cultural, de grupa la care a fost atașat înhumatul inițial din tumul. Cît de mult, pînă la ce limite s-ar putea opera în această apropiere este greu de precizat în stadiul actual al cercetării.

Dezvelirea în 1983 a încă două morminte aparținînd populațiilor nomade venite din stepele nord și vest-pontice se adaugă descoperirilor de acest tip făcute anterior la Vițănești, precum și celor efectuate la Orbeasca, Văceni și în alte localități din Cîmpia Teleormanului, ba și mai la vest, la Drăgănești-Olt. Totodată, rezultatele din 1983 sugerează că tumulii mari din această întinsă zonă, dispuși - după cum se observă clar în teren - pe aliniamente, au fost ridicați de aceleași populații păstorești și utilizați de ele timp mai îndelungat. Asemenea date par să indice că în perioada de trecere de la eneolitic la epoca bronzului, poate și la începutul acestei din urmă epoci, Cîmpia Teleormanului a cunoscut o prezență masivă și de durată a populațiilor nomade venite din stepele nord și vest-pontice - fenomen ale cărui implicații sînt în genere cunoscute, dar care se cer încă urmărite, studiate. Și pentru atare motive săpăturile de la Vițănești vor continua .

NOTE

- 1 Cf. Valeriu Leahu și George Trohani, în SCIVA, 29, 4, 1978, p. 529-539; idem, în Cercetări arheologice, III, 1979, p.127-141.
- 2 O.G.Sapoșnikov, în Istoriia Ukrainskoi SSR, Kiev, 1981, 1, p. 101-106.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES ÉFFECTUÉES EN 1983 À VITĂNEȘTI

Résumé

Les deux sections pratiquées dans le tumulus "Movila lui Voicu Pîsică" (diamètre actuel 56 x 52 m. et diamètre ancien 40 x 32 m.; hauteur

actuelle 2,10 m.) ont eu comme résultat la découverte de deux sépultures.

La sépulture No.1, pour la quelle on a élevé le tumulus, contient un inhumé - en decubitus dorsal et les genoux pliés en haut - dans une fosse située à 1,20 m. sous le sol antique. On a découvert des traces d'ocre rouge et les restes d'une construction en bois. Selon ces données, la sépulture est attribuée à la civilisation de Imnaia (fig.1).

La sépulture No.2, secondaire, contient deux inhumés - un, en decubitus dorsal et avec les genoux repliés en haut, et le second en position accroupie. Des traces d'ocre rouge se trouvent également. Du point de vue chronologique et culturel, cette seconde sépulture doit être proche de la première (fig.2).

EXPLICATION DES FIGURES

Fig.1.-La sépulture No.1 avec les vestes d'une construction en bois et des traces d'ocre rouge (XXX).

Fig.2.-La sépulture No.2, double, avec des traces d'ocre rouge(XXX).

CERCETARI ARHEOLOGICE IN NECROPOLA TUMULARA DE LA BOLOTEȘTI, JUD. VRANCEA

de COSTACHI BUZDUGAN,
VICTOR BOBI ȘI
ANTON PARAGINĂ

Mai puțin cunoscută din punct de vedere arheologic, valea Putnei a devenit în ultima vreme aria de desfășurare a unor cercetări sistematice, în urma cărora au fost descoperite importante obiective din perioade istorice diferite¹. Aceste obiective de interes arheologic deosebit se adaugă astăzi la un grup de tumuli, care, deși cunoscut din surse orale și scrise², nu constituise până de curând obiectul unor cercetări arheologice metodice³.

De aceea, pentru stabilirea vechimii și conținutului lor arheologic, Muzeul de Istorie al R.S. România a întreprins, împreună cu Complexul muzeal al județului Vrancea, cercetări sistematice în anul 1983.

Cunoscut sub denumirea de "Movilele Vrancei", grupul de tumuli amintit se află pe terasa superioară a râului Putna, între comunele Jariștea și Bolotești, de-o parte și de alta a șoselei Focșani-Vidra (șoseaua Vrancei). Însă, cei mai mulți dintre ei mobilează zona delimitată spre vest de șoseaua Focșani-Vidra (2D), iar spre est de valea Șoimului.

Numericește, grupul este estimat astăzi la 16 tumuli (fig.1), de dimensiuni diferite: câțiva dintre ei au dimensiuni impresionante, în timp ce alții abia dacă mai pot fi identificați. Aceștia din urmă constituie dovada că inițial numărul tumulilor era mai mare, însă unii au fost distruși în decursul timpului de lucrările agricole.

Săpăturile propriu-zise, care au avut caracterul unui sondaj de informare, au început prin secționarea unuia dintre tumulii mai puțin afectați de lucrările agricole (T.1), situat la circa 5 km sud de Bolotești, în dreptul bornei kilometrice nr.13 de pe șoseaua Focșani-Vidra, chiar în marginea malului vechii albie a Putnei. Cele două secțiuni (AB și CD) care se întretaie aproximativ în centru, împart tumulul în patru sectoare (I, II, III și IV).

De dimensiuni medii, tumulul nr.1, pentru ridicarea căruia s-a folosit pământ din jur, are forma cvasi circulară, diametrul maxim de 11 m, iar înălțimea de 1,35 m de la suprafața actuală a solului (fig.2). Inițial tumulul va fi avut o înălțime mai mare, ea a fost însă redusă în decursul timpului, fie prin acțiunea de eroziune, determinată de apele pluviale, fie de lucrările agricole, executate an de an.

Structura tumulului este destul de simplă, indicând următoarea succesiune stratigrafică: solul vegetal actual, a cărui grosime nu depășește 0,25 m, suprapune un strat de pământ brun-cenușiu amestecat cu prundiș și cu bolovani de piatră de rfu; urmează apoi pământul "vîu", alcătuit din

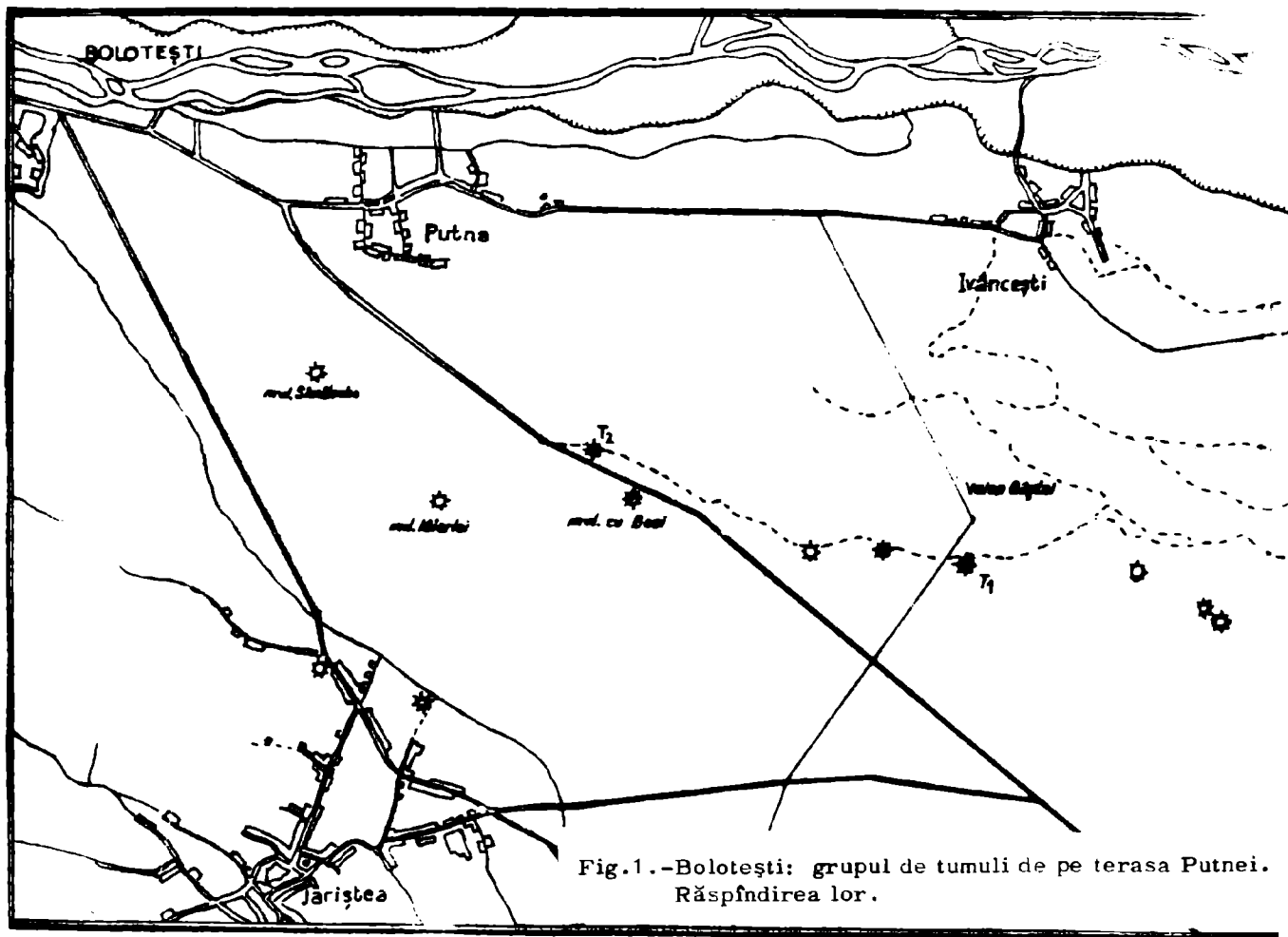
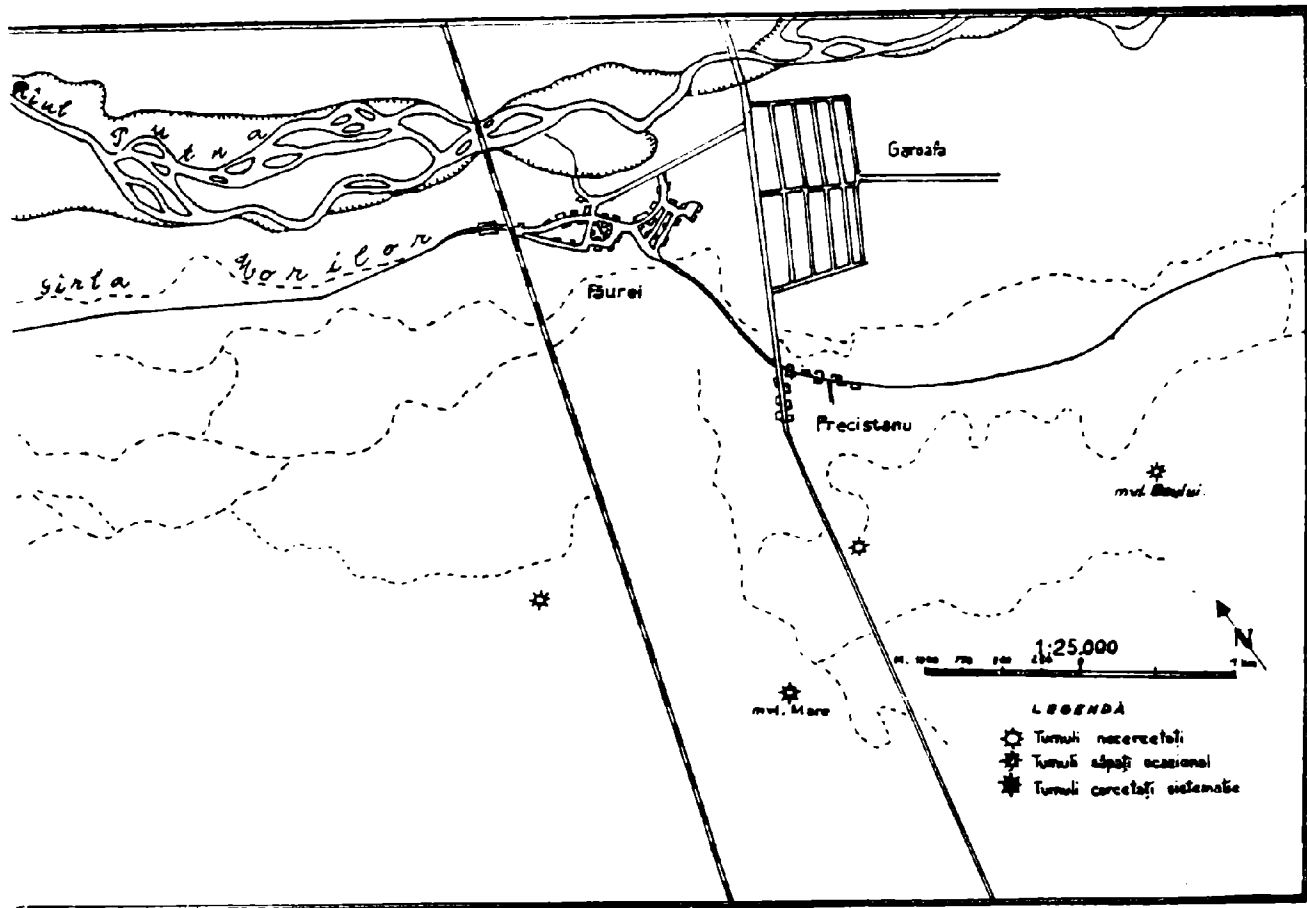

Fig.1.-Bolotești: grupul de tumuli de pe terasa Putnei.
Răspândirea lor.

piatră și prundișuri, prinse în calota calcarului antic (fig.2).

În interiorul tumulului au fost descoperite - la adâncimi diferite cu-
prinse între 1,00-1,50 m - patru morminte, toate de înhumație.

Mormîntul nr.1, cu groapa de formă dreptunghiulară cu colțurile rotunjite, săpată pînă la adâncimea de 1,30 m, prezintă, într-o stare proastă de conservare, scheletul unui matur. După poziția cîtorva oase păstrate, se poate preciza că defunctul fusese așezat pe spate, în poziție întinsă, orientat est-vest (fig.3/1). În dreptul toracelui, în partea de nord, se afla un vas de lut, cu gura în sus. Vasul, de dimensiuni mici, este lucrat cu mîna din pastă de culoare castanie, cu pete brun-închise, cu pietricele și cioburi pisate în compoziție. Corpul vasului, de formă bitronconică, este scund, avînd deschiderea largă, iar buza evazată și rotunjită. Fundul este plat (fig.4/1).

Mormîntul nr.2, avînd groapa sepulcrală dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite, săpată pînă la adâncimea de 1,50 m, conține, într-o stare precară de conservare, scheletul defunctului așezat pe partea stîngă, în poziție chircită, cu capul la est și picioarele la vest. Din schelet se păstrau doar cîteva din oasele lungi și resturi de craniu (fig.3/2). În partea de sud, lîngă oasele bazinului, era un vas de mici dimensiuni, înclinat spre nord-est. Vasul este modelat cu mîna din pastă grosieră, de culoare cenușie, cu cioburi pisate și pietricele în compoziție. Are corpul tronconic, ușor arcuit și asimetric. Buza, finisată neuniform, este rotunjită pe alocuri, iar fundul plat (fig.4/2).

Mormîntul nr.3, identificat la adâncimea de 1,00 m, mai păstra doar resturi din scheletul defunctului, deus într-o groapă al cărei contur nu a putut fi urmărit din cauza solului care avea peste tot aceeași structură și culoare. După poziția oaselor lungi, care s-au păstrat mai bine, s-a putut preciza că defunctul fusese așezat întins pe spate, cu capul la sud și picioarele la nord (fig.3/3). Lîngă femurul drept se găsea un vas mic de lut, așezat în poziție oblică, cu gura spre nord-est. Modelat cu mîna, din pastă grosieră, de culoare castanie închisă, cu pietricele și cioburi pisate în compoziție, vasul are formă bitronconică. Gîtul este foarte scund, aproape vertical pe unele porțiuni. Are deschiderea largă și buza, rotunjită, este lobată într-o parte (fig.4/3).

Mormîntul nr.4 conserva relativ bine scheletul defunctului așezat în poziție chircită, pe partea dreaptă, cu capul spre nord-vest-nord și picioarele la sud-est-sud. Groapa sepulcrală, săpată pînă la adâncimea de 1,30 m de la suprafața actuală a solului, are forma dreptunghiulară, cu colțurile rotunjite (fig.3/4). Acesta este singurul mormînt fără inventar funerar.

Așa cum se desprinde din descrierea mormintelor, două dintre ele (M.2 și M.4) sînt cu schelete chircite, așezate fie pe stînga, fie pe partea dreaptă, iar celelalte două (M.1 și M.3) au scheletele defuncților întinse pe spate, orientate în mod diferit. Din dispunerea lor în plan nu rezultă că înmormîntările s-ar fi făcut într-o anumită ordine, după cum este foarte greu de precizat care dintre ele este mormîntul principal, pentru care s-a înălțat tumulul. Se poate afirma, în schimb, că înmor-

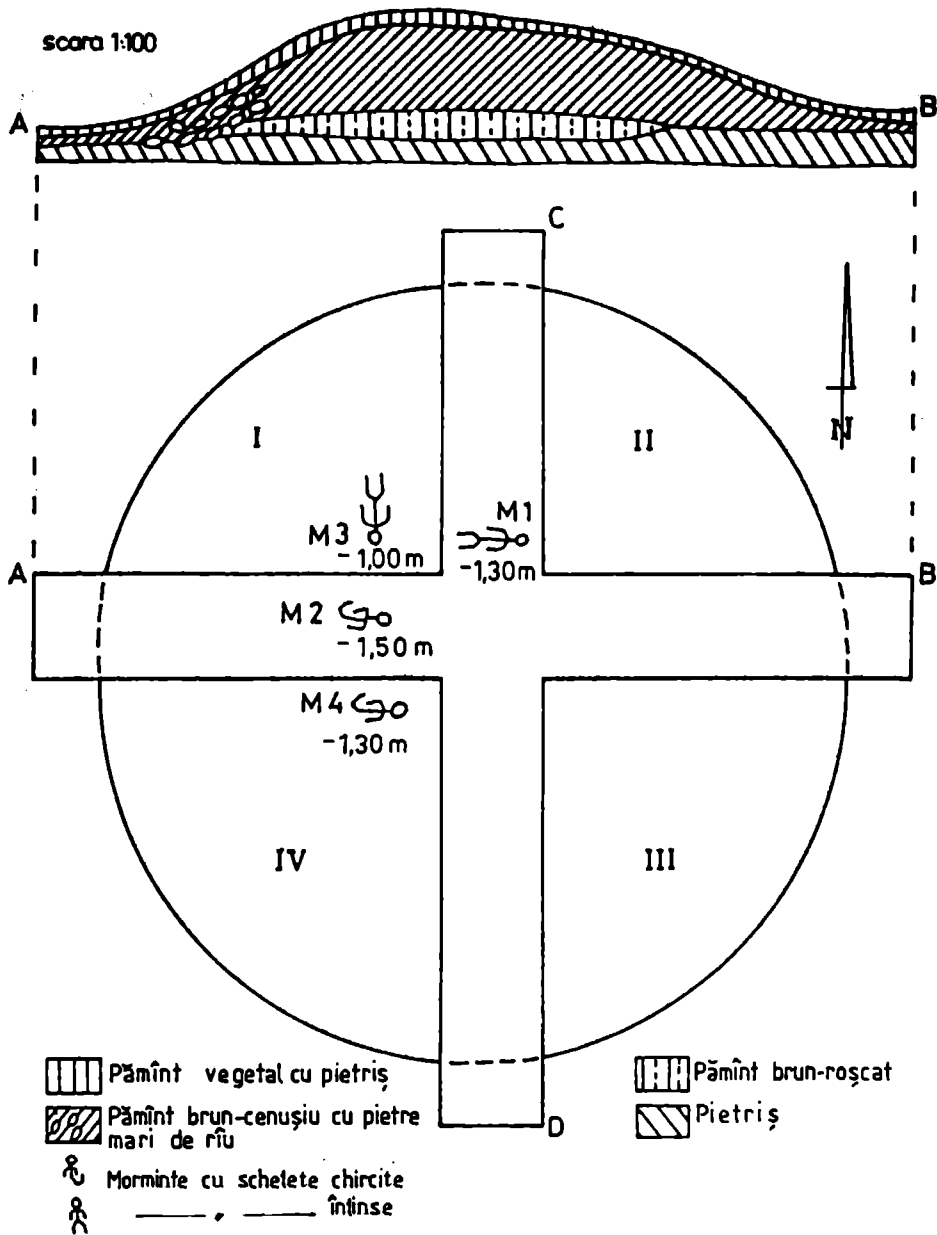

Fig.2.-Bolotești: Planul și profilul tumulului nr.1.

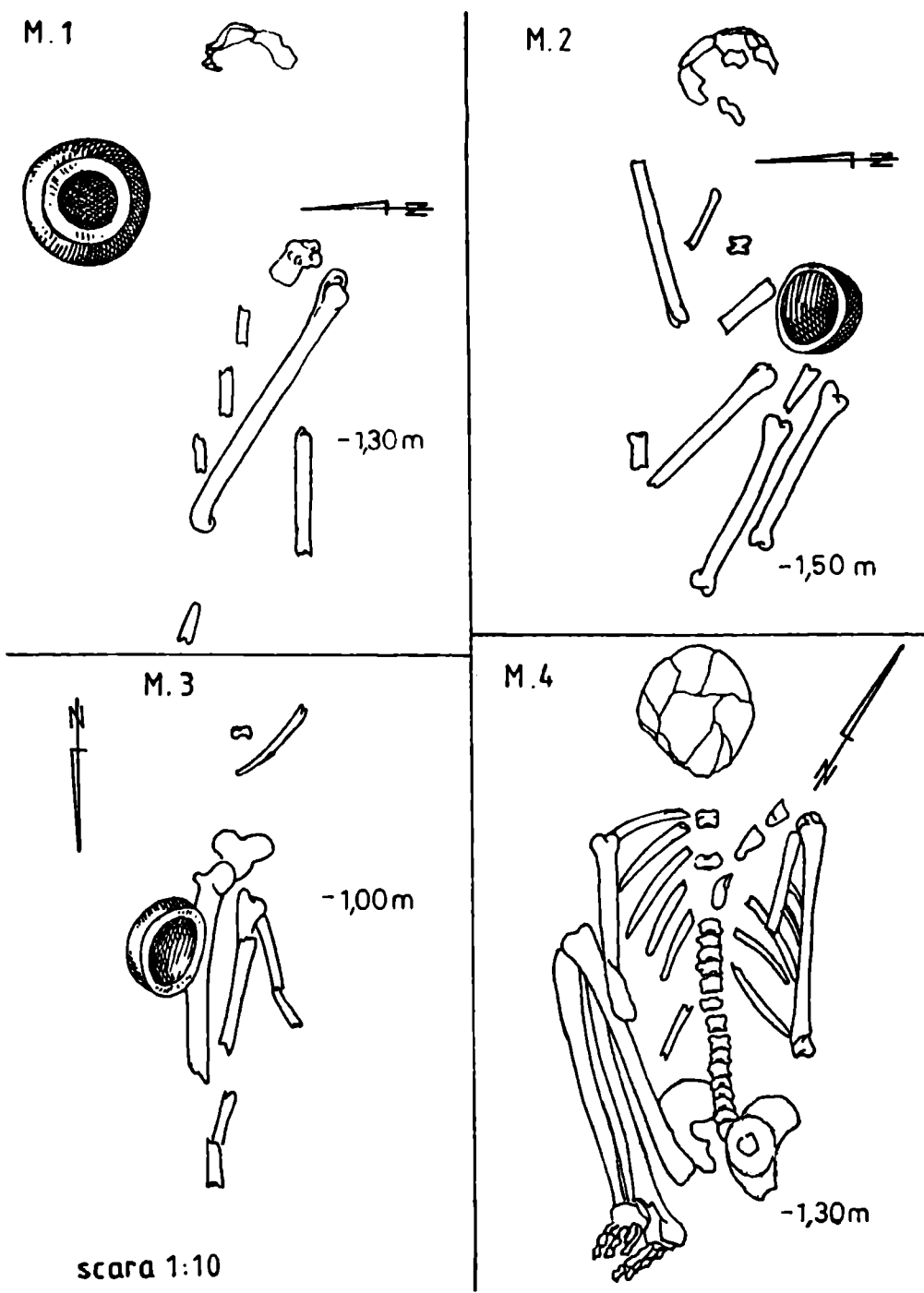

Fig.3.-Bolotești: Morminte descoperite în tumulul nr.1: 1,3 -morminte cu schelete întinse pe spate; 2,4 morminte cu schelete chircite.

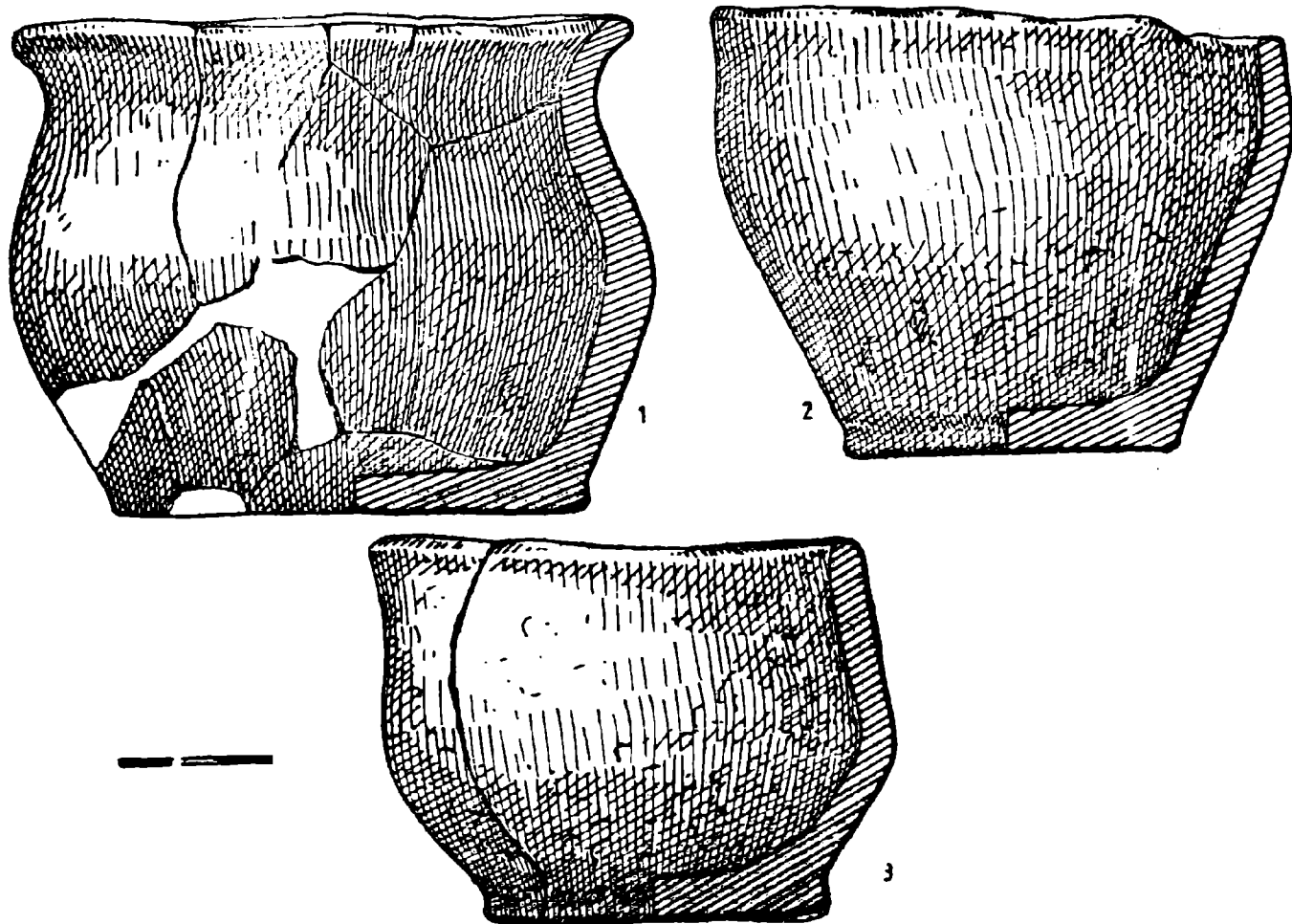

Fig.4.-Bolotești: ceramică descoperită în mormintele din
tumulul nr.1: 1 (M.1); 2 (M.2); 3 (M.3).

mîntările sînt individuale. Adîncimile diferite la care au apărut schelele arată că înmormîntările erau succesive.

Aşadar, în funcţie de ritualul funerar, mormintele cercetate pot fi împărţite în două grupe: cu schelete chircite şi cu schelete întinse pe spate.

Inventarul funerar al celor două categorii de morminte - atunci cînd el există (M.4 nu are absolut nimic) - este sărăcăcios, fiind reprezentat în exclusivitate de produse ceramice de tehnică inferioară. Aceste produse sînt puţin caracteristice pentru încadrarea culturală şi cronologică a mormintelor descrise. Totuşi, atît specificul de ritual funerar, cît şi puţinele obiecte de inventar descoperite oferă unele date pentru rezolvarea acestor probleme.

Tipologic, inventarul ceramic descoperit atît în mormintele cu schelete chircite, cît şi în cele cu schelete întinse pe spate formează o grupă unitară, ceea ce înseamnă că, din punct de vedere cronologic, cele două categorii de morminte pot fi considerate contemporane.

În general, mormintele cu schelete chircite sau întinse pe spate, descoperite la adîncimi variabile, caracterizează complexul cultural răspîndit în stepele nord-vest pontice în perioada de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului. Dar acest complex cultural se prelungeşte în timp pînă spre sfîrşitul perioadei mijlocii a epocii bronzului, după cum dovedesc unele descoperiri din Moldova⁴ şi nord-estul Munteniei⁵. Ori inventarul ceramic al mormintelor de la Boloteşti, prin calitatea pastei şi tehnica de lucru, în general, se paralelizează cu unele descoperiri din Muntenia. Astfel, cele cîteva forme de vase prezentate mai sus fîşi găsesc analogii apropiate în complexele provenite din necropolele de la Brăiliţa⁶, Lişcoteanca⁷ şi Rîmnicelu⁸.

Pe baza acestor analogii descoperirile de la Boloteşti pot fi atribuite culturii de stepă nord-vest pontică şi încadrate cronologic în perioada mijlocie a epocii bronzului.

NOTE

- 1 Dintre cercetările arheologice mai importante efectuate în ultima vreme menţionăm pe cele de la Bîrseşti (S.Morintz, în "Dacia", N.S., 1, 1957, p.113-132; idem, în Materiale, 3, 1957, p.219-224; 5, 1959, p.355-360; 6, 1959, p.231-236; 7, 1960, p.201-206), Pădureni (S.Morintz şi Gh.Bichir, în Materiale, 6, 1959, p.487-493), Ţifeşti (S.Morintz şi N.Harţuche, în Materiale, 8, 1962, p.521-525) şi Bătineşti (cercetări inedite, efectuate de Anton Paragină).
- 2 C.Buzdugan, în Acta M M, 2, 1980, p.57.
- 3 Unul dintre aceşti tumuli, situat în marginea şoselei Focşani-Boloteşti, la km 13, a fost săpat în timpul primului război mondial de o echipă de grenadierii germani. Cf. N.Harţuche, în Studii şi comunicări-Vrancea, 2, 1979, p.11. Un alt tumul, denumit de localnici "Movila cu Beci";

situat în stînga șoselei Focșani-Bolotești, a fost distrus parțial cu ani în urmă, cînd I.A.S. Odobești a construit o instalație pentru prepararea soluției de stropit via. Din informațiile primite de la muncitori care au lucrat la această instalație reiese că au fost găsite mai multe obiecte și vase de lut, rămase necunoscute.

Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, în Materiale, 1, 1953, p.116-132; A.C. Florescu și M. Florescu, în Materiale, 6, 1959, p.227.

5 Pentru elemente mai tîrzii ale culturii de stepă nord-vest pontică din nord-estul Munteniei vezi N. Harțușche și F. Anastasiu, în Catalogul selectiv al colecției de arheologie a Muzeului Brăilei, 1976, p.166, 169, 170.

6 Ibidem, p.166, fig.340.

7 Ibidem, p.169-170, fig.350.

8 Ibidem, p.170, fig.351.

FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DANS LA NÉCROPOLE TUMULAIRE DE BOLOTESTI, DÉP. DE VRANCEA

Résumé

Les fouilles archéologique entreprises en 1983 dans l'un des tumulus connus sous le nom de "Movilele Vrancei" (monticules de Vrancea), situés sur le territoire de la commune de Bolotești, dép. de Vrancea, ont occasionnée la découverte de quatre tombes d'inhumation: deux contenant des squelettes étendus sur le dos (M.1 et M.3) et deux avec des squelettes recroquevillés (M.2 et M.4).

L'inventaire funéraire des tombes découvertes, unitaire du point de vue typologique, est assez pauvre contenant exclusivement de la céramique travaillée à la main.

D'après les manifestations du rituel et de l'inventaire funéraire, les tombes découvertes ont été attribuées à la culture de steppe nord-ouest pontique et comprise du point de vue chronologique dans la période moyenne de l'âge du bronze.

LEGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Bolotești. Le groupe de tumulus sur la terrasse de Putna. Leur position.

Fig.2.-Bolotești. Le plan et le profil du tumulus no.1.

Fig.3.-Bolotești. Tombes découvertes à l'intérieur du tumulus no.1: 1, 3, tombes contenant des squelettes étendus sur le dos; 2,4, tombes contenant des squelettes recroquevillés.

Fig.4.-Bolotești. Céramique découverte dans les tombes du tumulus no.1: 1 (M.1); 2 (M.2); 3 (M.3).

de NICOLAE URSULESCU
și DRAGOMIR POPOVICI

În acest an a continuat cercetarea elementelor fortificației hallstatiene timpurii pe latura sudică a acesteia, prin abordarea unui nou segment din S XIII, care constituie axul longitudinal (N-S) al platoului pe care se află amplasată stațiunea¹.

Cercetările s-au concentrat îndeosebi asupra primului val, interior, al fortificației, în sectorul în care încă din campania trecută se sesizase existența unei intrări amenajate. De altfel și în prezent drumul de acces peste fortificație (valuri și șanțuri) trece exact prin aceeași zonă în care odinioară fusese amenajată intrarea; locul se remarcă prin existența unei alveolări vizibile.

Pentru a se putea surprinde cât mai complet situația reală, în zona de înălțime maximă a valului (metrii 29-29,5 pe S XIII) a fost păstrat un martor transversal. Astfel, în timpul săpăturii, observațiile s-au făcut permanent în plan și pe profile longitudinale și transversale, putându-se obține în consecință date extrem de interesante și importante referitoare la sistemul de amenajare a intrării, ca și despre etapele de reface-re ale fortificației (fig.1).

Chiar deasupra pământului steril din punct de vedere arheologic (14) se află două nivele de locuire cucuteniană (13 și 12), care au fost suprapuse de o lentilă de pământ maroniu-roșcat, nisipos (9), având probabil rolul de a nivela terenul în momentul de început al locuirii hallstatiene. Acest nivel prezintă, la partea sa superioară, o dungă de arsură (8), groasă de 2-3 cm. De la nivelul acesta sînt săpate, de o parte și de alta, două gropi mari de bîrne, care indică, în mod aproape cert, construirea unei palisade ușoare. Aceasta corespunde probabil primei locuiri hallstatiene de pe platou, care fusese sesizată încă din campaniile anterioare, prin mai multe gropi, dintre care una de bordei; unele dintre aceste gropi fuseseră suprapuse de valul fortificației propriu-zise².

După incendierea acestei palisade, locuirea efectivă în acest punct pare a înceta, iar fortificația care se ridică devine mai degrabă un simplu punct de control și refugiu (pentru acest scop pledează și dimensiunile reduse ale complexului)³. Astfel, peste nivelul de incendiere a palisadei a fost depus un strat de pământ maroniu-roșcat, pigmentat cu chirpici, cărbune și mult nisip (7), care reprezintă amenajarea primului val al fortificației. Acest strat e suprapus de un puternic nivel de incendiere (6), gros uneori de pînă la 18 cm, constînd din pământ puternic înroșit, la baza căruia era perfect vizibil un strat de cărbune gros de 2-3 cm.

Urmează o nouă refacere a valului, constând dintr-un strat de nisip amestecat cu argilă și pietre, pigmentat relativ puternic cu bucăți de cărbune și extrem de bine bătucit (5); era mai gros spre marginile secțiunii și mai subțire spre centru, ceea ce se explică prin faptul că aici se afla accesul în fortificație. De o parte și de alta a acestui strat s-au observat contururile a două gropi de pari (10), care, adineindu-se în solul viu, suprapuneau aproape perfect urmele vechilor bърne ale primei palisade, având totuși un diametru ceva mai mic.

Acest strat a servit drept pat pentru amenajarea unui adevărat pavaj (5), format din gresii nisipoase, de culoare albicioasă (ușor calcinate în urma incendiului). Pavajul era lung de circa 0,90 m (pe direcția N-S) și marca aproape toată lățimea intrării (1,50 m pe direcția E-V). De o parte și de alta a pavajului au apărut urmele unor bърne carbonizate, al căror rost se explică probabil în legătură cu modul de construire a porții. Acest prim pavaj s-a păstrat în stare destul de bună, deoarece a fost imediat acoperit atât de dărâmăturile porții incendiate, cât și de un strat de nisip gălbui, amestecat cu pietre și pigmenți de cărbune, foarte bine bătucit, reprezentând o nouă nivelare (3) și o altă reamenajare a valului.

Deasupra acestui pat de nivelare s-a amenajat un nou pavaj (2), gros de circa 20 cm, constând din pietre de rfu sparte, prinse între ele cu argilă. De la acest nivel au fost observate iarăși, de o parte și de alta, resturile carbonizate ale unor structuri de lemn care au alcătuit intrarea fortificației. De asemenea, de aici se adânceau, spre est și spre vest de pavaj, urmele unor bърne groase (11), destinate să susțină poarta; bърnele au fost introduse în vechile lăcașuri ale amenajărilor anterioare, dar au avut diametre mai mici. Deosebit de interesant este faptul că pe lângă aceste bърne s-au observat clar contururile altor două gropi, mai puțin adinei, conținând de asemenea urmele carbonizate ale unor bърne, care aveau probabil rolul să sprijine pilonii principali ai porții.

Deci, și această ultimă fază a valului (implicit a fortificației) a sffrșit prin a fi incendiată. Resturile acestei faze au fost în mare măsură deranjate ulterior de factori naturali, deoarece nu a mai intervenit o reamenajare (acoperire) intenționată a resturilor distruse.

Așadar, săpăturile din 1983, continuând cercetarea zonei începută în anul precedent, au avut darul de a clarifica succesiunea fazelor de locuire și refacere a fortificației hallstattiene timpurii de la izvoarele pfi-rului Brana: după o primă etapă de locuire efemeră (timp în care nu s-a construit deeft o simplă palisadă), au urmat alte trei faze de amenajare și distrugere succesivă a fortificației propriu-zise, constând din valuri cu palisade și șanțuri.

Refacerea rapidă a fortificației, în cadrul aceleași etape istorice, are și implicații de ordin social-economic, demonstrând existența în zonă a unor comunități stabile și relativ bine organizate, capabile să întreprindă lucrări de mare amploare. Rămîne o sarcină a cercetărilor viitoare să sesizeze așezările propriu-zise ale acestor comunități hallstattiene timpurii, care și-au construit acest centru fortificat. De asemenea, cerce-

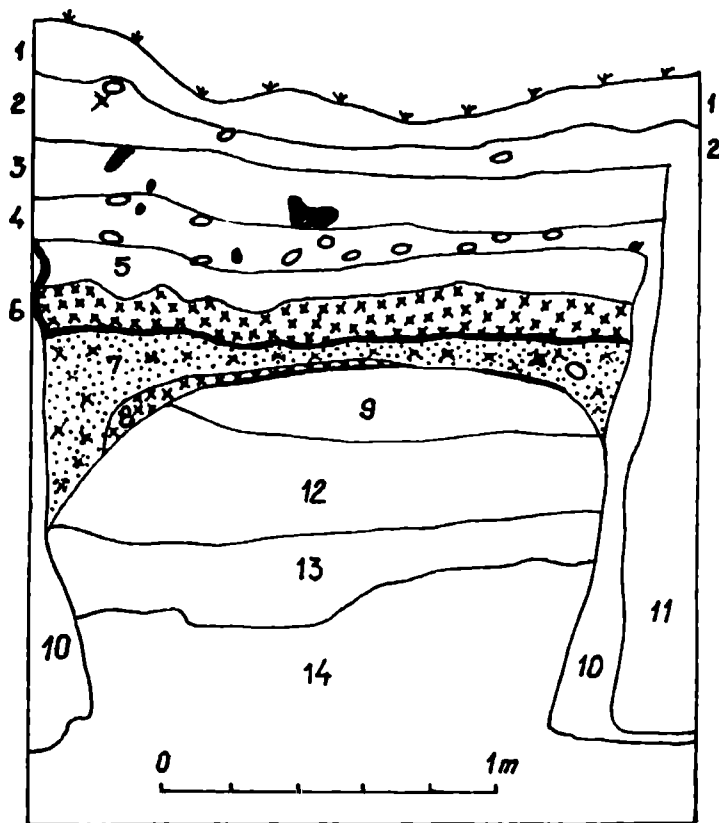

Fig.1.-Preușești-"Dealul Cetate"; profilul nordic al mariorului de profil de pe coama valului I (S XIII/m 29). - 1 = sol vegetal. - 2=sol maroniu-nisipos, amestecat cu puțin chirpici, cărbune și pietre arse (al doilea pavaj); faza a III-a, ultima, a fortificației. - 3 = strat de argilă nisipos, foarte bine bătucit, amestecat cu pietre și pigmenți de cărbune (strat de nivelare pentru faza a III-a a fortificației), - 4 = strat de argilă și nisip, conținând primul pavaj; a II-a fază a fortificației. - 5 = strat de nisip amestecat cu argilă și pietre, pigmentat cu relativ multe bucăți de cărbune, extrem de bine bătucit (strat de nivelare pentru primul pavaj). - 6 strat de pământ ars la roșu, amestecat la bază cu cărbune și cenușă (nivelul de incendiere a primei fortificației). - 7 = strat maroniu-roșcat, pigmentat puternic cu chirpici, cărbune și amestecat cu nisip și pietre (valul primei fortificației). - 8 = lentilă de cărbune și arsură, marcând incendierea primei palisade. - 9 = pământ maroniu-roșcat, foarte nisipos; strat de nivelare în zona intrării existente la prima palisadă. - 10 = gropile bîrnelor care flancau intrarea celei de a II-a fază a fortificației. - 11 = groapa bîrnei care flanca spre vest intrarea ultimei faze a fortificației. - 12=pământ maroniu-roșcat argilos (al II-lea nivel Cucuteni). - 13 pământ maroniu-gălbui, pigmentat cu cărbune (primul nivel Cucuteni). - 14 = strat steril de nisip galben, cu concrețiuni calcaroase.-●● = cărbune.-oo=pietre. - xx = pământ ars la roșu și lutuiei arse.

tările din 1984 vor căuta să elucideze modul în care se realiza accesul peste șanțurile de apărare, ca și existența unor amenajări pe valul al doilea, exterior, de pe latura de sud a fortificației.

N O T E

- 1 Pentru date preliminare privind această fortificație, vezi: D.Popovici și N.Ursulescu, în Cercetări arheologice, IV, București, 1981, p. 54-57; V, 1982, p.23-27; idem, în Documente recent descoperite și informații arheologice, București, 1983, p.25-32; N.Ursulescu și Șt. Manea, în Suceava, VIII, 1981, p.175 și fig.1.
- 2 D.Popovici și N.Ursulescu, în Documente recent descoperite..., p.26.
- 3 Idem, Cercetări arheologice, IV, p.55; 1983, p.26; N.Ursulescu și Șt.Manea, op.cit., p.175.

LE CHANTIER ARCHÉOLOGIQUE DE PREUȚEȘTI - "DEALUL CETATE", DÉP.DE SUCEAVA, 1983

Résumé

En continuant les fouilles entreprises les années antérieures, on a étudié la zone d'accès du côté sud du vallum intérieur de la fortification, en réussissant à établir la succession des étapes d'habitat de ce point et des étapes de reconstruction de la fortification. Après deux niveaux d'habitat de la période de la civilisation Cucuteni, il s'est ensuivi un habitat de courte durée d'une communauté de l'Hallstatt ancien, période pendant laquelle il y a eu aussi une palissade simple. Après l'embranchement de la palissade, le plateau n'a plus été habité effectivement, devenant un point de surveillance et de refuge en cas de danger. La fortification bâtie à cet effet (consistant en vallums avec des palissades et des fossés) a encore été reconstruite par deux fois, connaissant donc, en tout, trois destructions à des intervalles de temps assez courts, comme le montre le caractère unitaire de la céramique découverte. Dans la zone proprement dite d'accès on a découvert deux pavages superposés, faits de pierres liées avec de l'argile. Les bords de l'entrée étaient flanqués de poutres massives qui soutenaient la porte.

LÉGENDE DE LA FIGURE

Fig.1.-Preuțești-"Dealul Cetate": le profil nordique du témoin de profil de la faîte de vallum. - 1 = sol végétal.-2 = sol brun-sablonneux, mêle d'un peu de briques en torchis, de charbon et de pierres brûlées (le deuxième pavage); troisième phase, la dernière, de la fortification. - 3 = couche d'argile et de sable, très bien tassée, mêlée de pierre et de pigments de charbon (couche de nivel-

lement pour la troisième phase de la fortification). - 4 = couche d'argile et de sable, contenant le premier pavage; deuxième phase de la fortification.-5 = couche de sable mêlée d'argile et de pierres, pigmentée de relativement beaucoup de morceaux de charbon, extrêmement bien tassée (couche de nivellement pour le premier pavage). - 6 = couche de terre brûlée au rouge, mêlée à la base de charbon et de cendres (niveaux d'embrasement de la première fortification). - 7 = couche brune-rougeâtre, fort pigmentée de briques en torchis, de charbon et mêlée de sable et de pierres (le vallum de la première fortification). - 8 = lentille de charbon et brûlure, marquant l'embrasement de la première palissade. - 9 = terre brun-rougeâtre, très sablonneux (couche de nivellement dans la zone de l'entrée existante à la première palissade). - 10 = les fosses des poutres qui flanquaient l'entrée de la deuxième phase de la fortification. - 11 = le fosse de la poutre qui flanquait vers l'ouest l'entrée de la dernière phase de la fortification. - 12 = terre brun-rougeâtre argileuse (le deuxième niveau Cucuteni). - 13 = terre brun-jaunâtre, pigmentée de charbon (le premier niveau Cucuteni). - 14 = couche stérile de sable jaune, avec des concrétions calcaires. - ●● = charbon. - oo = pierres. - xx = terre brûlée au rouge et de la terre glaise brûlée.

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DIN STAȚIUNEA GETICĂ DE LA POPEȘTI, COM. MIHĂILEȘTI, JUD. GIURGIU, 1980-1981 și 1983

de ALEXANDRU VULPE
și MARIETA GHEORGHÎĂ

Săpăturile din anii 1980-1981 și 1983 au urmărit cercetarea în continuare a situației stratigrafice observată în anii 1978-1979 pe "Nucet", acropola așezării getice de la Popești¹. Amintim că profilul longitudinal realizat în anii precedenți valorifica secțiunea practică în acest loc de D.V.Rosetti, după război, de la care nu ne-au rămas nici un fel de note. În acest scop, în 1980 s-a lărgit secțiunea din 1979 cu încă 1,40 m, pe o lungime de 38 m; în 1981 s-a completat săpătura din 1980 cu două case-te (caseta I, carou 27, pentru groapa P observată pe profilul din 1980) și caseta a II-a (carourile 34-39, pentru dezvelirea jumătății de est a bordeiului care rămăsese în profilul secțiunii din 1980).

În 1982 nu s-au făcut săpături la Popești.

În campania din 1983 s-a lărgit secțiunea 1980-1981 cu încă 1,50 m pe o lungime de 20 m de la caseta a II-a a bordeiului din 1981 spre nord. Experiența din anii trecuți a arătat că realizarea unor profiluri prin secțiuni late de 1-1,50 m, paralele, dă posibilitatea valorificării temeinice a stratigrafiei așezării.

Secțiunile din campaniile 1980, 1981 și 1983 au dat posibilitatea cercetării locuinței de suprafață din carourile 19-28. Aceasta avea o deschidere de aproape 10 m. Unul din colțuri, surprins în săpătură, era rotunjit. Locuința era orientată N-S, vatra aflându-se în jumătatea nordică. După incendierea ei resturile arse au fost îndepărtate, pe solul ars al locuinței fiind depus un strat subțire de lut adus pentru amenajarea nivelului următor. Datorită acestei situații, în cuprinsul locuinței nu s-au găsit decât foarte puține materiale arheologice.

În anul 1980 am cercetat și locuința de suprafață, rezervată în săpăturile lui D.V.Rosetti, pe care am surprins-o încă în campania din 1978. Săpăturile lui D.V.Rosetti au rezervat numai o foarte mică parte din podina unei locuințe aparținând nivelului al III-lea; o mică porțiune de bază de perete a arătat că locuința a avut cel puțin două încăperi. Prin microprofilele pe care le-am practicat în zona acestei locuințe a rezultat că aceasta suprapunea o altă locuință aparținând nivelului al II-lea, de asemenea incendiată. În stratul de nivelare între cele două locuințe suprapuse s-a găsit un bogat material arheologic constând din ceramică, multe cuțite de fier și alte obiecte, aparținând desigur nivelului al II-lea.

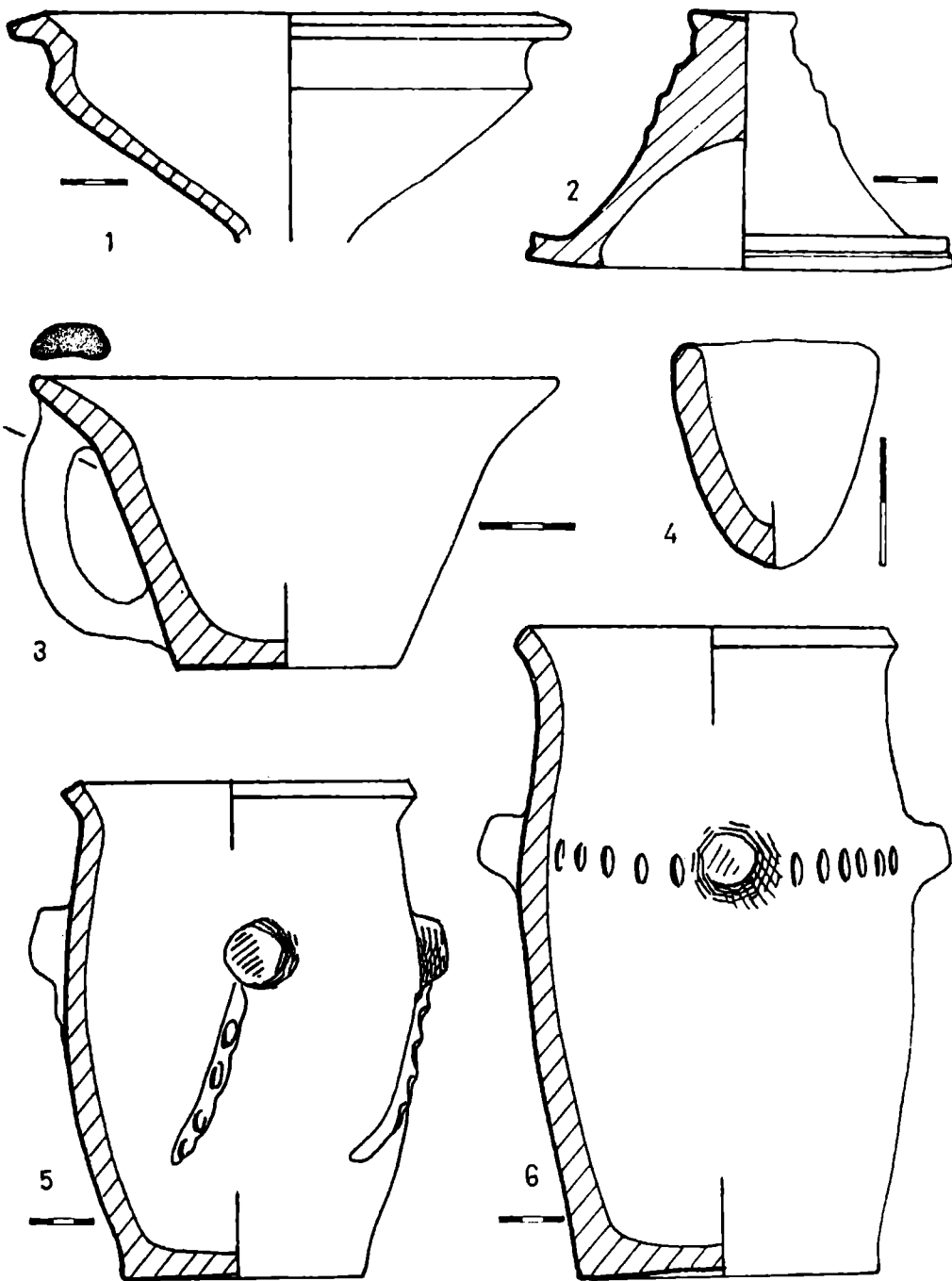
Cercetările noastre din anii 1980-1981 au avut ca scop și degajarea bordeiului surprins în anul 1979 în carourile 33-39. S-a confirmat observația din 1979 cu privire la nivelul căruia îi aparținea bordeiul

și anume ulterior celui mai vechi nivel Latène. Această observație este confirmată de vatra rectangulară cu podium, care nu aparținea bordeiului și care a apărut la - 1,35 m în caseta a II-a (carourile 34-36), vatră care face parte din primul nivel Latène și care a fost tăiată de bordei. Vatra era acoperită cu un strat de humă brun-gălbuie, steril, care făcea bună aderență pe crustă. Aceasta constituia stratul de nivelare cel mai vechi care a putut fi urmărit în continuare spre sud pe profilul din 1981. Bordeiu cercetat aparține nivelului următor (nivelul al II-lea). Bordeiu era orientat în lungul șanțului pe direcția N-S, intrarea în bordei fiind dinspre sud. Bordeiu avea șapte pari, dintre care unul central. După un timp de folosire bordeiu a suferit un incendiu și a fost refăcut, nivelându-se podeaua prin adăugarea unui strat de pământ fin. Tot un incendiu a marcat și sfârșitul acestei a doua faze a bordeiului, a cărui groapă a fost apoi umplută cu dărâmături de pereți arși, resturi de arsură și cenușă, rezultat al nivelării efectuate după distrugerea nivelului respectiv în toată zona secțiunii noastre. Cît de energice au fost aceste nivelări reiese din faptul că în săpăturile din anul 1980 am înțregit fragmente ceramice aflate la o distanță de 15-20 m unele de altele.

O altă observație importantă făcută în anul 1980, cu prilejul săpării acestui bordei, este identificarea, în nivelurile ulterioare dezafectării bordeiului, a trei vetre, dintre care două (una aparținea nivelului al III-lea, cealaltă nivelului al V-lea) aproape suprapuse. Această observație se adaugă la altele făcute atît în campaniile precedente ca și cea din anul 1983. În anul 1983, în carourile 12-14, la o adîncime de - 0,35 m, în capătul nordic al secțiunii făcute în anul 1980, a apărut crusta unei vetre, deplasată spre nord pînă la -0,55 m, aparținînd ultimului nivel de locuire (V). Crusta avea o grosime de 4 cm și se afla pe un strat subțire de pietriș. Imediat sub stratul de pietriș al primei vetre înțelnite s-a dat de crusta unei alte vetre înclinată și ea spre nord la - 0,80 m. Aceasta avea la bază un strat gros de pietriș de circa 10 cm. Sub această a doua vatră înțelnită, într-un strat de dărâmături și arsură, strat care se înclina spre nord pînă la - 0,90 m, a apărut a treia vatră dezafectată, care aparținea nivelului al III-lea. Dărîmăturile nivelate erau întărite apoi cu pământ de culoare galbenă ce căpăcuiau o groapă care aparținea nivelului al II-lea.

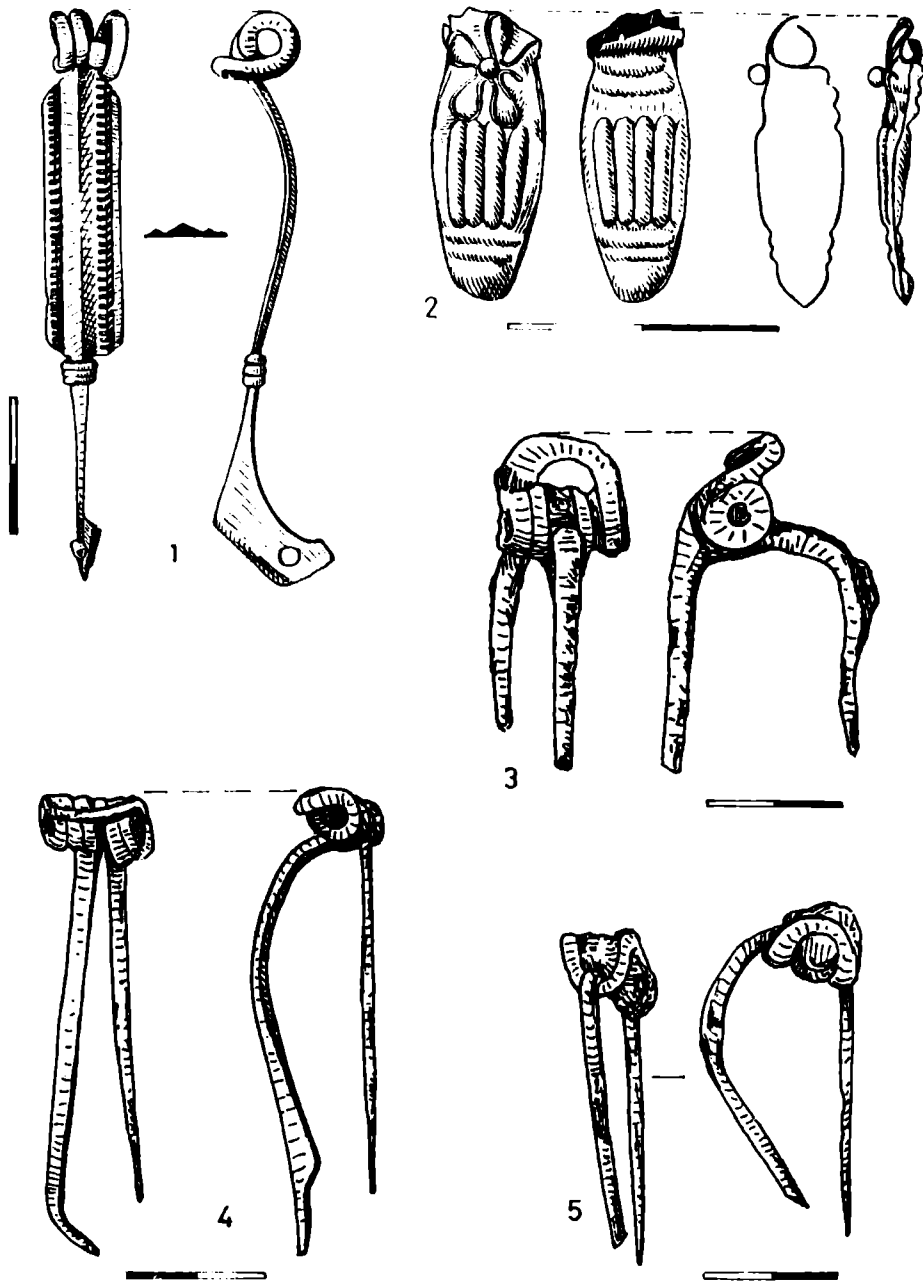
Această situație descrisă mai sus reafirmă constatarea că locuințele, în multe cazuri, erau refăcute în același loc pe parcursul mai multor niveluri. În bordeiu amintit s-a putut vedea cum aceeași locuință, la început sub formă de bordei, a fost reamenajată în nivelul al III-lea ca locuință de suprafață și refăcută ca atare pînă în ultimul nivel. Este o dovadă a permanenței unei proprietăți pe aproape toată durata așezării getice de la Popești, mai bine de un secol. Situația celor trei vetre din carourile 12-14 (secțiunea 1983) reflectă o continuitate pentru nivelurile III-V; înclinarea spre nord a celor trei vetre fiind explicată de existența gropii din nivelul al II-lea.

Comparînd cele două situații avem o imagine sugestivă de cum s-a îndeșit locuirea "davei" de la Popești; ele ne dau un indiciu asupra

Pl.I.-Popești, jud.Giurgiu. Ceramică getică.

Pl.II.-Popești, jud.Giurgiu. Obiecte de podoabă: 1) bronz;
2) aur; 3-5 fier.

parcelării "acropolei" în raport cu densitatea ei și totodată o dovadă că între diferitele niveluri de locuire nu au existat hiatusuri. Așa cum s-a mai afirmat, toate aceste niveluri nu reprezintă decât refaceri succesive.

Prin procedeul de săpătură pe felii, utilizat în ultimii trei ani, am putut preciza apartenența stratigrafică a aproape tuturor gropilor de epocă La Tène. Din destul de numeroasele gropi identificate, unele au fost foarte bogate în material ceramic. Într-o groapă aparținând celui mai vechi nivel (groapa P) s-a găsit aproximativ jumătate dintr-o cupă "megariană" originală. Această descoperire se adaugă la observațiile făcute mai de mult, pe întreaga așezare, după care puținele fragmente de cupe cu decor în relief originale și de imitație directă aparțin nivelurilor celor mai vechi.²

Ca de obicei și în aceste campanii, în așezarea de la Popești, a apărut un material arheologic și osteologic deosebit de bogat (pl. I-III). Printre descoperiri se cuvine menționată o fibulă de bronz aflată lângă o vatră din ultimul nivel (V) al cărui tip circulă cu precădere în a doua jumătate a sec. I î.e.n. (pl. II fig. 1) și o parte componentă a unui pandantiv de aur de factură elenistică aflat în cel mai vechi nivel Latène (pl. II fig. 2). Această din urmă piesă se aseamănă cu pandantivele descoperite în necropola de la Zimnicea în mormântul 4 (C7), datate în sec. IV-III î.e.n.³ Nu sîntem în măsură să precizăm dacă acest obiect se alătură seriei de materiale (ce-i drept puține la număr), descoperite în cursul diferitelor campanii de la Popești, care ar putea atesta existența unei locuiri mai vechi de sec. al II-lea î.e.n. în această așezare.

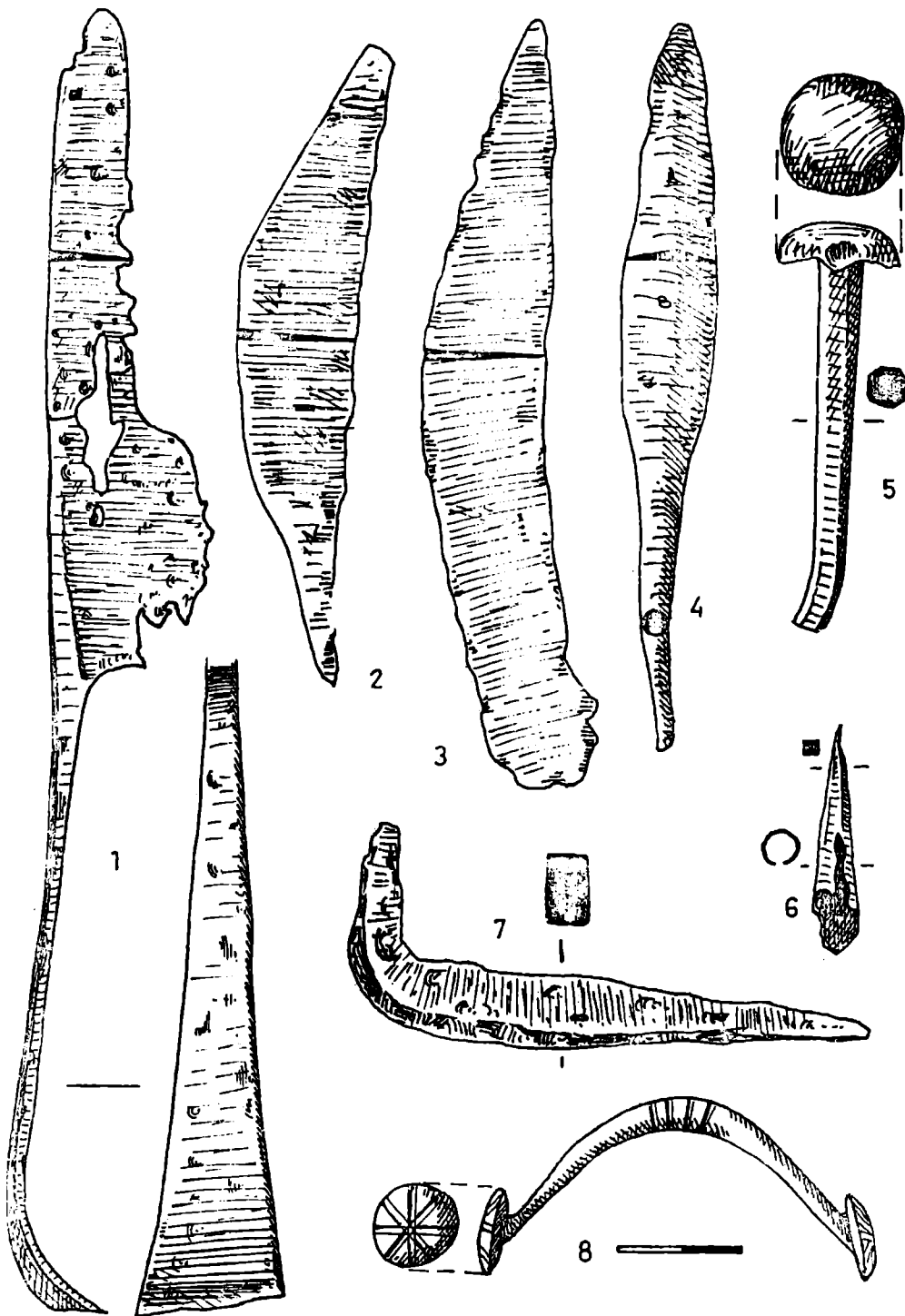
Săpăturile din ultimii cinci ani în cel mai recent nivel al așezării (V) au confirmat observațiile făcute înainte, respectiv lipsa importurilor romane. Este evident că acest nivel ființează din vremea de dinaintea generalizării importului roman în Dacia. Pe de altă parte, amintim raritatea descoperirilor de cupe getice cu decor în relief în acest nivel și lipsa emisiunilor monetare de tip local. Datarea acestui nivel în a doua jumătate și spre sfîrșitul sec. I î.e.n. este din punct de vedere arheologic un fapt evident.

Dintre descoperirile relative la perioadele anterioare epocii getice rețin atenția mai multe vetre aparținând nivelurilor hallstattiene, situate în capătul de sud al secțiunii noastre, în apropierea zonei fortificației. Două vetre aparțin cu siguranță celui mai vechi nivel hallstattian (pre-Basarabi, cu ceramică neagră canelată). În zona respectivă s-au găsit numeroase fragmente caracteristice. Amintim de asemenea că locuirea aparținând epocii bronzului - cultura Glina și Tei - este foarte slab reprezentată în această parte a stațiunii.

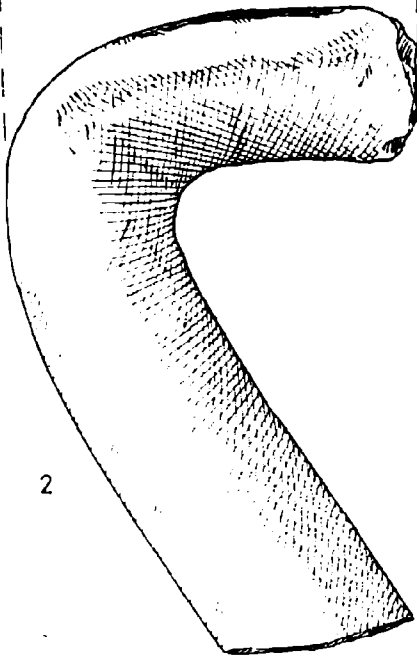
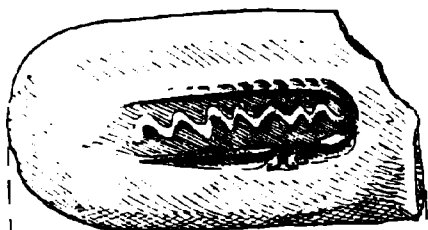
*

* *

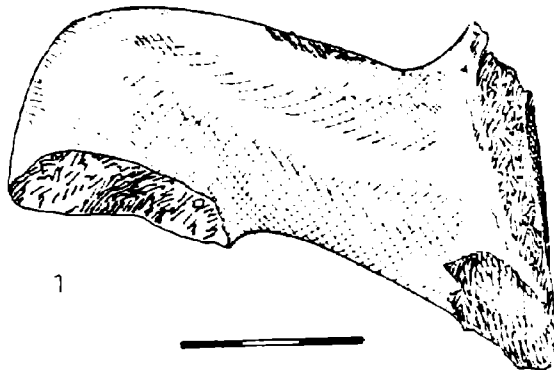
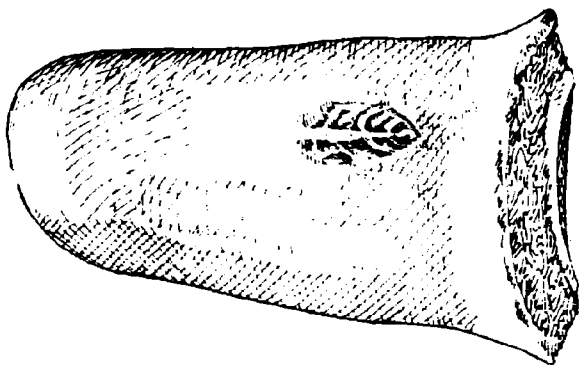
Pe baza unei sesizări a inginerului agronom Nicolae Naghiu de la C.A.P. Mihăilești în anul 1980 am efectuat o cercetare de suprafață pe teritoriul comunei Schitu. La circa 1 Km sud-est de satul Schitu, în punctul numit "Lacul Rotund", pe malul de NE al lacului, s-au găsit, în

Pl.III.- Popești, jud.Giurgiu. Unelte din fier.

2

1

Pl.IV.-Schitu, jud.Giurgiu. Mănuși de amforă cu ștampile anepigrafe.

1976-1977, cu prilejul unei nivelări cu lama tractorului, trei sau patru cuptoare de olărie, după spusele informatorului. Cercetările noastre au dus la identificarea locului respectiv. În zonă se aflau foarte multe fragmente ceramice getice în pământul de arătură, precum și bucăți de chirpici. Se remarcă numeroase fragmente de amfore, contrafaceri locale, printre care și două mfuși cu ștampile anepigrafe (pl.IV, fig. 1-2) de un tip deja cunoscut în așezarea de la Popești ("Nucet")⁴. Precizăm că punctul se află la circa 15 km, în linie dreaptă, sud, de așezarea de la Popești. Este plauzibil să presupunem aici existența uneia din așezările de tip rural, satelite "davei" de la Popești.

Dacă aici vor fi fost atelierele unde se lucrau amforele imitate după cele elenistice (mai ales de tipul Kos) rămâne să fie verificat printr-o cercetare sistematică.

NOTE

- 1 Ai.Vulpe și M.Gheorghită, Șantierul arheologic Popești-Mihăilești, jud.Giurgiu - Raport preliminar asupra rezultatelor din campaniile anilor 1978-1979, în Cercetări arheologice, IV, București, 1981, p. 58-65.
- 2 Al.Vulpe și M.Gheorghită, Bols à reliefs de Popești, în "Dacia", N.S., XX, 1976, p.172 și 182.
- 3 A.D.Alexandrescu, La nécropole gète de Zimnicea, în "Dacia", N.S. XXIV, 1980, p.51, fig.50/1.
- 4 I.Glodariu, Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană, Cluj, 1974, p.28, pl.XX, IA 12/03; IA 12/42.

LES FOUILLES DE POPESTI, DÉP.DE GIURGIU, 1980-1981 et 1983

Résumé

Les fouilles de 1980-1983 ont comme objet d'apporter de nouvelles précisions relatifs à la stratigraphie de la station Popești "Nucet", l'acropole de l'oppidum gète situé sur la rive droite de l'Argeș. Nous y avons identifié des maisons et des habitations demienterrées. L'objet en or, une partie d'un pendentif de facture hellénistique, reproduit dans la pl.II, fig.2 a été trouvé au niveau inférieur. La fibule en bronze (pl.II, fig.1) appartient à un typ de la deuxième moitié du Ier siècle av.n.ère et a été découverte près d'un foyer situé dans la couche la plus récente (V).

LÉGENDE DES PLANCHES

Pl.I..-Popești, dép.de Giurgiu. Céramique gète.

Pl.II..-Popești, dép.de Giurgiu. Objets de parure: 1) bronze; 2) or;
3-5) fer.

Pl.III..-Popești, dép.de Giurgiu. Outils en fer.

Pl.IV..-Schitu, dép.de Giurgiu. Manches d'amphores à marques ané-
pigraphiques.

RAPORT ASUPRA CAMPANIEI DE SĂPĂTURI ARHEOLOGICE
DIN ANUL 1983 DE LA MICIA (COM. VEȚEL, JUD. HUNEDOARA),
SECTOR THERME

de LUCIA MARINESCU,
arh. ANIȘOARA SION
și ICN' ANDRIȚOIU

Cercetările arheologice efectuate în thermele romane de la Micia în anul 1983 au urmărit în continuare precizarea raportului între edificiul terme I și palestre, precum și cercetarea spațiului existent între aceste construcții. În acest scop au fost executate 2 secțiuni, orientate E-V, S III/1982-1983 și S V/1983 și s-a deschis o suprafață Sp 1/1983, urmînd ca în campaniile viitoare întregul spațiu între terme și palestre să fie cercetat prin suprafețe (fig. 1).

Secțiunea III/1982-1/9 83 (L. 12 m ; 1.2 m), perpendiculară pe încăperile palestrelor, a avut scopul să facă legătura între acestea și curtea interioară. S-a constatat că în această zonă nu există încăperi contemporane porticului, ci un spațiu liber nivelat succesiv (o curte), care în momentul amenajării sale a determinat demantelarea unor construcții mai vechi. Cele două pavaje corespunzătoare porticului din ultima fază a palestreii constau dintr-un strat de pietre legate cu mortar, așezate pe un strat-suport de pietre legate cu pămînt, gros de circa 22 cm și respectiv de circa 18 cm, acesta din urmă avînd ca suport un strat de dărîmătură, nivelată cu prilejul reconstruirii palestreii.

Secțiunea V/1983 (L. 22 m ; 1.2 m), paralelă cu S IV, a fost tratată de la extremitatea sudică a palestreii pînă la zidul perimetral al edificiului terme I. S-a surprins în partea de vest a palestreii, un zid transversal, gros de circa 60 cm, reprezentînd limita vestică a unei încăperi exterioare edificiului palestreii, zid care are drept fundație petriș de rîu, amestecat cu pămînt și dărîmătură, umplînd o groapă săpată în pămîntul viu. În afara acestui zid, spre vest, au apărut două straturi de nivelare, constînd din prundiș și pămînt, din ultima fază, cînd a fost amenajat spațiul dintre palestre și terme I, înconjurat pe latura de est și parțial pe latura de nord de un portic. Menționăm că stratul de prundiș are ca suport pămînt bătut, în componența căruia se găsesc fragmente ceramice, fragmente de țigle și olane. La baza acestor nivele s-au surprins urmele unui pavaj din mortar de var cu nisip și pietricele, corespunzînd unor încăperi ale căror ziduri au fost scoase cu prilejul amenajării acestui spațiu, dar ale căror urme se văd în profil. Se pare că în faza inițială, înainte de construirea porticului, terme I aveau două încăperi în plus în partea lor de est.

Suprafața 1/1983 (L= 7 m ; l= 4 m) s-a deschis perpendicular pe capătul de est al secțiunii S V/1983. În suprafață s-au descoperit două încăperi separate de un zid orientat E-V, al căror contur exterior a fost dezvelit în 1968, urmele șanțurilor făcute atunci văzîndu-se

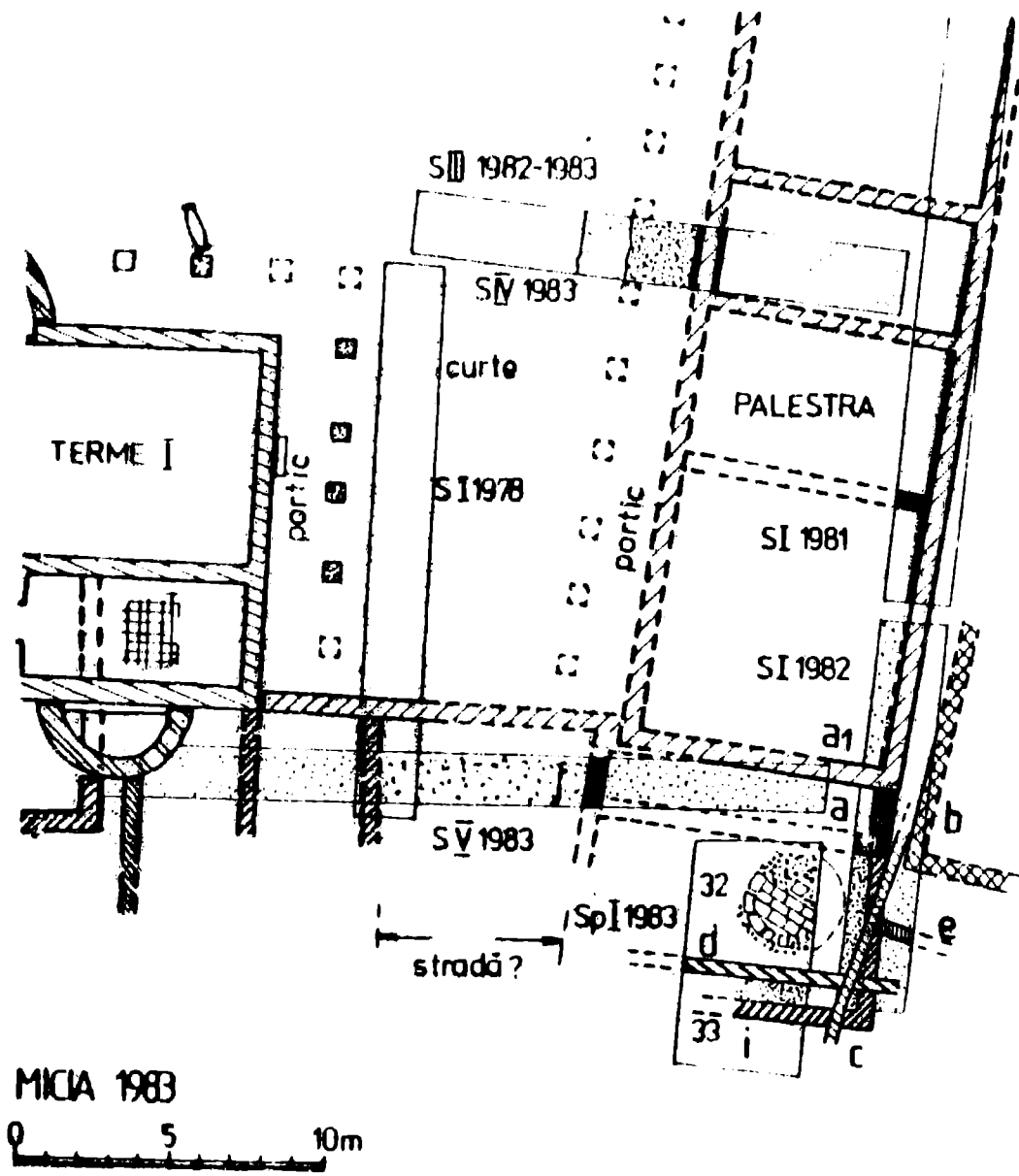

Fig. 1.- Planul săpăturilor din anul 1983.

În profil. În întreaga suprafață, sub solul actual, s-a găsit un strat gros de dărmătură constând mai ales din țigle, cărămizi și olane. Sub dărmătură, în încăperea 32 (în jurnalul lui O. Floca 28) s-a descoperit un pavaj din două rânduri de cărămizi și țigle dispuse pe o substrucție din piatră de formă circulară cu diametrul de 2,60-2,45. Una din țiglele prinse în pavaj, ca și țiglele fragmentare din încăperea 32, poartă stampila : coh(ors) II Fl(avia) Com(magernorum), fiind de același tip cu cele descoperite în therme I, în timp ce printre dărmăturile de pe pavaj s-a descoperit o țiglă cu ștampila : leg(io) XIII G(emina) lul(ius) Deiotar(us), asemănătoare cu cele din therme II. Până acum nu cunoaștem rostul acestei aglomerări circulare de pietre cu țigle și cărămizi deasupra, în jurul căreia s-a găsit un strat gros de arsură. Din informațiile pe care le deținem, o construcție similară s-ar fi descoperit la Tropaeum Traiani. Datorită diferenței de nivel dintre cele două încăperi, în nr. 32 apare la -0,50 m și în nr. 33 la -0,70 m un strat de mortar pe suport de pământ galbui amestecat cu nisip și pietricele, sub care se află o podea de cociopeslo, care a funcționat cu un zid perpendicular pe cel perimetral, zid provenind de la o construcție anterioară.

În ceea ce privește materialul arheologic descoperit campania a fost săracă. El se reduce, cu excepția ceramicii, la un denar de argint emis de Antoninus Pius, descoperit în S V = 3 - 0,20 m ; la solzi de lorica descoperiți tot acolo = 18, -0,85 m, la un pînten de fier feudal găsit într-o groapă din colțul de SV al încăperii 33. În schimb săpăturile au adus noi date privind raportul dintre diferitele edificii care alcătuiesc complexul băilor publice de la Micia. Astfel :

- edificiul therme I a fost mai mare în faza inițială, avînd cel puțin două încăperi spre est ;

- prima nivelare a spațiului dintre therme I și palestra corespunde în timp cu ridicarea acestora din urmă și cu reamenajarea primei faze a thermelor I ;

- construcția circulară, al cărei rost nu-l cunoaștem încă, ar putea să nu fi avut nici o legătură cu palestrele și să fi fost făcută într-o fază ulterioară, cînd aceste încăperi își pierduseră destinația inițială. Reamintim că în therme II s-au surprins urme de amenajări care permit să se presupună că anumite încăperi au fost transformate în camere de locuit.

Prin dimensiuni, stare de conservare, dar mai cu datorită importanței lor pentru cunoașterea civilizației daco-romane, thermele de la Micia merită să fie cercetate în continuare.

RAPPORT DES FOUILLES ARCHEOLOGIQUES EFFECTUEES DANS LES THERMES DE MICIA (VEȚEL, DEP. DE HUNEDOARA)

Résumé

Dans la campagne de 1981 on a fait des fouilles dans l'espace entr

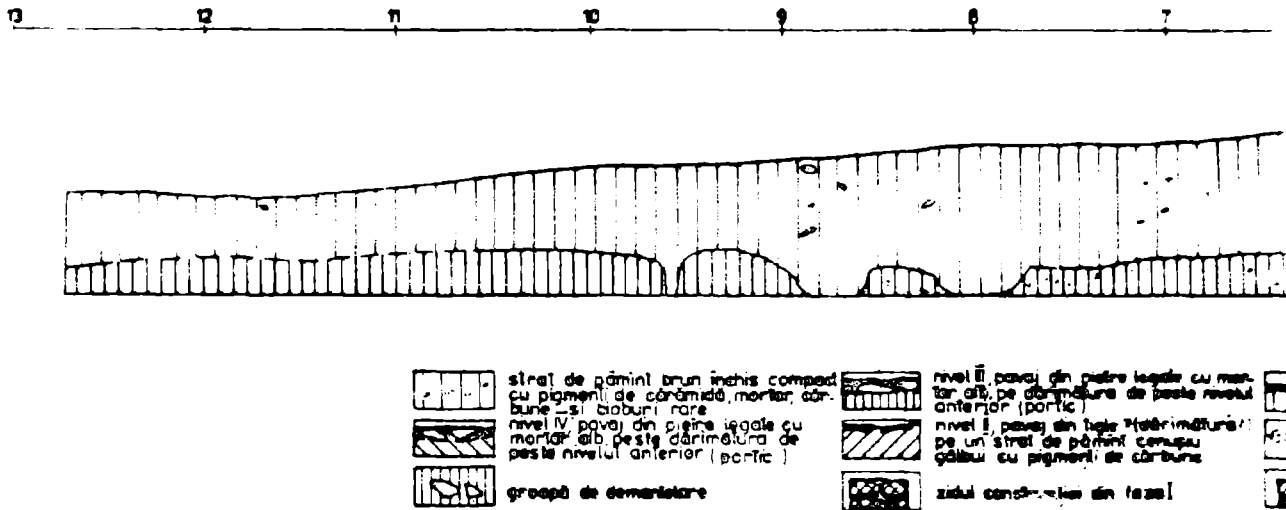
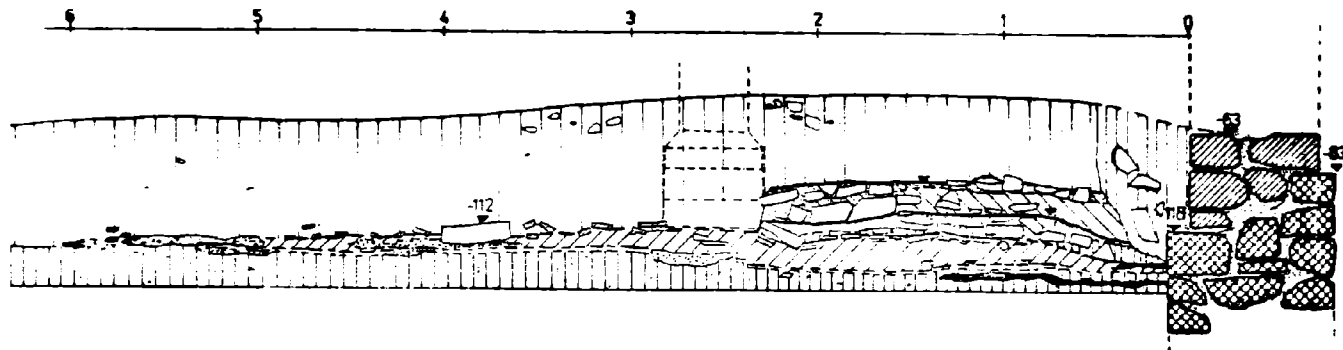

Fig.2.- Profilul de nord al Secțiunii S III/1982-1983.

nivelul pavaiei din mortar alb
cu zar mult, peste un strat de
cămină galben, compact, cu pigmenți
de cărămidă și arsură

pigmenți de cărămidă arsă

zidul construcției din fața

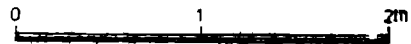
cărămizi, țigle

cărbune

lenilă mortar alb

l'aile droite du complexe thermal de Micia et l'edifice "Therme I" en excavant une section (S V/1983, L: 22m ; l : 2 m), une surface (S I 1/1983, 7 x 4 m) et en continuant la section S III/1982.

Dans la surface on a decouvert un pavé circulaire de briques et de tuiles, dont l'utilisation reste encore incertaine et le mur qui ferme le complexe thermal au sud. Le matériel archeologique est pauvre, laissons de vases romaines, tuiles avec l'estampille COH II FL (avia) Commagenorum et une tuile portant l'estampille IVL(ius) DEIOTAR (rus). On a trouvé aussi une monnaie d'argent d'Antonin le Pieux.

Les fouilles de 1983 ont eu comme résultat la constatation que le premier niveloment de l'espace entre le "Therme I" et l'aile droite du complexe thermal a été fait en même temps que la construction de l'aile droite et le réaménagement de "Therme I".

LEGENDE DES FIGURES

Fig. 1.- Le plan des fouilles effectuées en 1983.

Fig. 2.- Le profil du nord de la section III/82-83.

RAPORT ASUPRA SĂPĂTURILOR ARHEOLOGICE DIN CASTRUL MICIA (COM. VEȚEL, JUD. HUNEDOARA), ÎN CAMPANIA 1983

de LIVIU PETCULESCU,
BOGDAN FILIPESCU
și CRISTINA CRĂCIUN

La campania din acest an, desfășurată în perioada 12 iulie-6 august, au participat L. Petculescu (20 zile), Cristina Crăciun (14 zile) și B. Filipescu (12 zile). S-a urmărit cercetarea sistemului de fortificație exterior - șanțurile - de pe latura lungă, de vest, a castruii, unde nu se efectuaseră săpături.

În vederea atingerii acestui obiectiv s-a executat o secțiune, marcată S XXV, lungă de 58 m și lată de 1,50 m, începând de la zidul de incintă al castruii spre exterior (fig.1). Secțiunea a fost plasată în fșia de teren cuprinsă între calea ferată și șosea, la 5,50 m distanță de aceasta din urmă.

Prezentăm în continuare principalele observații prilejuite de săpătura noastră. Temelia zidului de incintă a apărut chiar la începutul secțiunii. Apoi, după o bermă lată de 1,10 m, începe șanțul castruii de pământ. O groapă mare modernă, plină de pietre, a tăiat atât gura șanțului castruii cu val de pământ, cât și a șanțului castruii de piatră în partea dinspre zidul de incintă.

Șanțul, în formă de V, al castruii cu val de pământ, adnc de 2,60 m și lat de 5,50 m (dimensiuni aproximative, calculate ținând seama de distrugerile provocate de groapa modernă), are panta exterioară mai puțin abruptă decât cea interioară. Întrucât în umplutură nu s-au descoperit materiale arheologice, iar pe pereții săi nu au apărut urme de mortar sau piatră de la temelia zidului de incintă, reiese clar că el a funcționat, fiind curățat de romani, doar cu valul de pământ. El trebuie să fi fost astupat intenționat cu ocazia construirii zidului de incintă pe de o parte fiindcă acum era prea aproape de acesta, pe de alta pentru a se putea realiza o platformă mai lată care să permită desfășurarea în bune condiții a lucrărilor de construcție.

Urmează spre exterior un al doilea șanț în formă de V, care, fiind umplut cu lespezi mari de piatră căzute din zidul de incintă și care intrau în profilul secțiunii, nu a putut fi săpat până la fund în timpul limitat avut la dispoziție. Dimensiunile aproximative ale acestui șanț, mult mai mare decât precedentul, sînt 4 m înălțimea, 13 m lățimea. Acest șanț de apărare a fost săpat în umplutura șanțului mic, căruia îi taie o parte din marginea exterioară, bermă sa fiind de aproximativ 2,20 m. Aproximațiile provin din cauza gropii de pietre moderne și a nesăpării până la bază a șanțului, însă nu pot fi prea mari.

Pietrele din elevația zidului de incintă - blocuri mari - și din to-

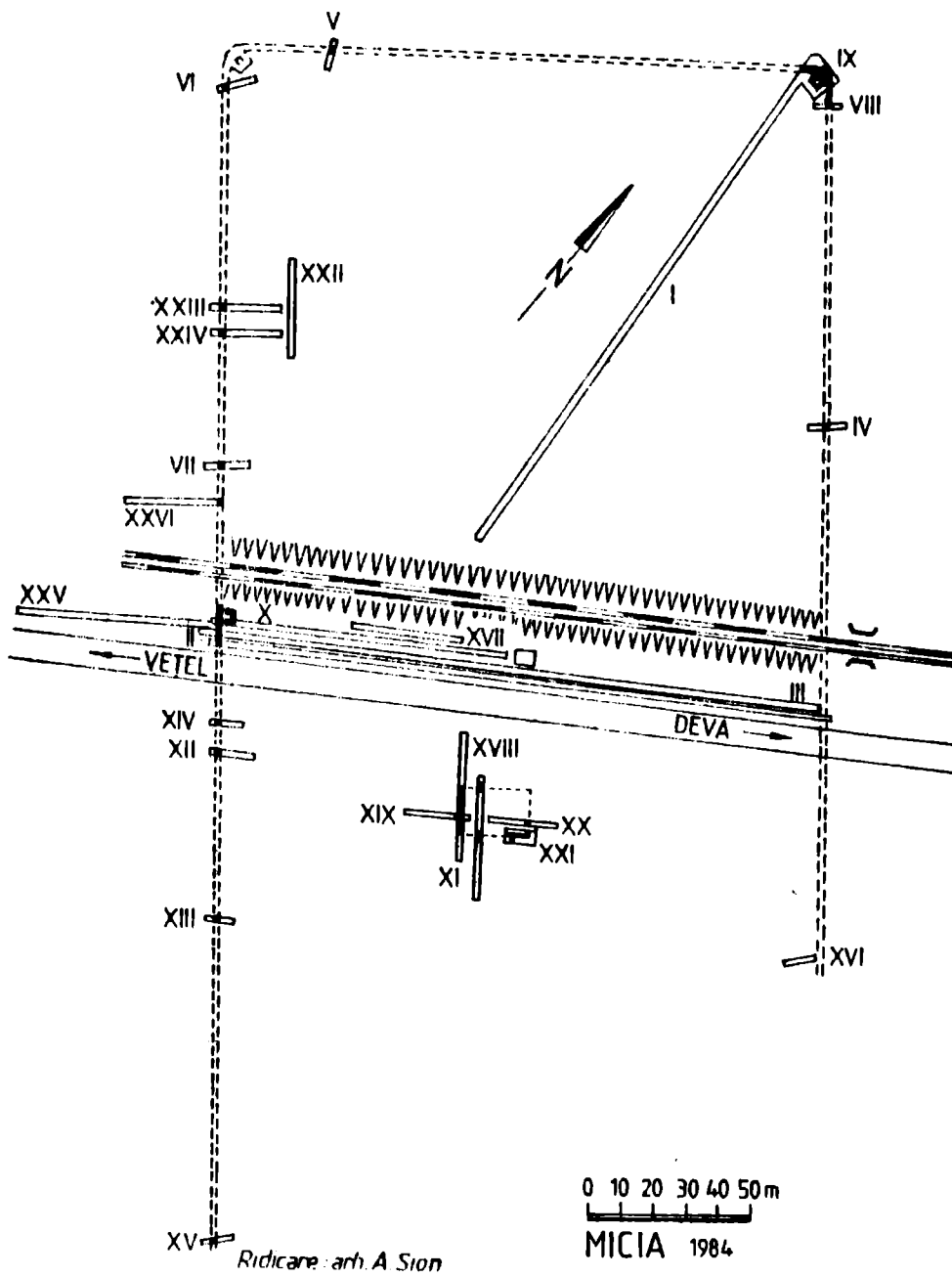

Fig. 1.- Castru Micia

melin sa, căzute în șanț, dovedesc că el a rămas în funcțiune pînă la abandonarea castrului, iar umplerea s-a făcut neintenționat, cu dărîmături, într-o perioadă ulterioară.

În continuare, pînă la sfîrșitul secțiunii nu au mai apărut alte șanțuri de apărare, însă s-a descoperit un nivel roman constînd din materiale arheologice depuse direct pe sol. Printre materiale, în afară de ceramică și două monede de bronz încă neidentificate, se remarcă o teacă de dolabra și un întăritor de arc.

Pentru verificarea situației în terenul de la nord de calea ferată, devenit, în timpul campaniei, liber de culturile agricole, s-a trasat o secțiune S XXVI, lungă de 26 m, care nu a putut fi executat decît pînă la adîncimea maximă de 1,50 m, în dreptul șanțurilor. Și aici s-a constatat aceeași situație ca la cea din secțiunea precedentă, evident cu excepția gropii umplute cu pietre. Printre obiectele descoperite se remarcă un țarș de cort roman.

În încheiere se cuvin cîteva precizări privind sistemul de apărare exterior al castrului. Mai întîi trebuie remarcat că întrucît în această campanie s-au executat secțiuni suficient de lungi în exteriorul zidului de incintă, rezultatele sînt complete. Astfel, s-a putut stabili că atît castrul cu val de pămînt, cît și cel cu zid de incintă din piatră au avut un singur șanț de apărare. Dacă pentru castrul cu val de pămînt ar mai exista teoretic posibilitatea prezenței unui al doilea șanț, mai spre exterior, care să fi fost distrus cu ocazia săpării șanțului castrului cu zid, pentru acesta din urmă este certă unicitatea șanțului.

Această situație apropie castrul Micia de castrurile legionare care aveau un singur șanț de mari dimensiuni și îl deosebește de cele auxiliare, unde este frecventă amenajarea mai multor șanțuri de apărare succesive. Explicația care credem că se impune este că la Micia, ca și la castrurile legionare, garnizoana fiind mare, romanii nu considerau că era posibilă o asediere a acestor fortificații de către inamic, șanțul unic de apărare avînd mai mult rolul de a împiedica un atac prin surprindere. Către această explicație ne conduce de altfel și preponderența cavaleriei în garnizoana Miciei (peste 1100 călăreți din 1500 soldați), care în mod evident era destinată să lupte cu inamicul potențial - iazigii - în cîmp deschis.

RAPPORT SUR LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES
EFFECTUÉES DANS LE CAMP DE MICIA (VETEL,
DEP. DE HUNEDOARA) PENDANT LA CAMPAGNE
DE 1983

Résumé

Dans la campagne de cette année on s'est proposé de préciser la structure des fossés de défense situés sur le côté long à l'ouest du camp. De la sorte, on a fait excaver deux sections perpendiculaires sur

le mur d'enceinte et dirigées vers l'extérieur: S XXV longue de 58 m et large de 1,50 m et S XXVI longue de 26 m et large de 1,50 m, mais cette dernière n'a pas été achevée (fig.1).

On a découvert un fossé de 2,50 m en profondeur et de 5,50 m en largeur ayant appartenu au camp à rempart de terre. Celui-ci a été obturé délibérément par les Romains pendant la construction du mur.

Vers l'extérieur il y a un deuxième fossé large de 13 m et profond d'environ 4 m, creusé dans l'ancien petit fossé colmaté, tout en le dépassant sur le bord extérieur. Appartenant au camp fortifié avec mur de pierre, il a une berme d'environ 2,20 m. Les grands blocs de taille provenant du mur d'enceinte et les pierres du fondement tombés dans le fossé prouvent que son obturation accidentelle a eu lieu après la désaffectation du camp.

On a pu établir de la sorte que tant le camp à rempart de terre que celui avec mur d'enceinte ont eu un seul fossé de défense. En conclusion, le camp de Micia diffère des autres camps auxiliaires où l'on creusait fréquemment plusieurs fossés de défense successifs.

LEGENDE DE LA FIGURE

Fig.1.-Micia - camp.

RAPORT PRELIMINAR ASUPRA CAMPANIEI ARHEOLOGICE DE LA MICIA, PUNCTUL EDIFICIUL ROMAN, DIN ANUL 1983

de CRISAN MUȘETEANU

În campania 1983 s-a trecut la cercetarea unui nou punct arheologic plasat în imediata apropiere a amfiteatrului roman. Este vorba de un edificiu a cărei destinație nu am putut-o pentru moment stabili în cadrul așezării civile de la Micia.

Înainte de cercelările punctul se înfățișa ca o denivelare plasată la 34 de metri nord de amfiteatru.

Pentru a obține primele date privind obiectivul a fost trasată o secțiune de 20 x 2 m în cruce (marcată S₁, S₂, S₃). Cercetarea s-a extins apoi prin trasarea a încă unui șanț paralel cu S₁, secțiunea S₄ de 10 x 2 m.

Ca prim obiectiv urmărit a fost descoperirea limitelor edificiului în ultima lui fază de existență. Acestea au fost surprinse în S₃ limita estică marcată printr-un zid, iar în S₂ în partea vestică a edificiului a fost sesizată o boltă din cărămizi legate cu mortar, prăbușită. Boltă făcea parte probabil din substrucția clădirii. În S₄ a putut fi surprinsă limita nordică a clădirii. S-a putut observa că zidurile edificiului au fost rase cu lama plugului până la o adâncime de - 0,20 m.

Pentru a obține o serie de date stratigrafice în S₁ orientat N-S am adâncit săpătura până la solul viu (cu excepția careurilor 4-5, unde în-crucșarea unor ziduri a împiedicat această operație). S-a putut astfel observa existența a trei faze succesive de existență a edificiului. O primă fază în ordine cronologică normală, deci de jos în sus, apare marcată la 0,90 m de un pavaj de mortar cu piatră, o a doua fază la 0,60 m reprezentată tot printr-un pavaj de mortar cu cărămidă pisată. Ultima fază apare la 0,40 m și este marcată de carourile 1-2 de o podea de lut gălbui cu o vatră. În caroul 3 a apărut un pavaj de mortar și în carourile 6-7 o podea de lut gălbui.

Acest nivel poate fi datat printr-o fibulă de tipul T cu țiftină, cunoscută în Dacia în sec. al III-lea e.n.; în același nivel a fost recoltată și o capsulă din bronz emailat pentru protejarea sigiliului.

La -1,20 m în carourile 9-10 a fost surprins un nivel de locuire anterior construcției. El apare sub forma unui pavaj de mortar și pietre gros de 0,10 m, plasat sub nivelul de construcție al zidurilor clădirii.

În dărâmăturile ultimului nivel au fost recoltate fragmente de ten-cuială vopsită în diverse culori; de asemenea, au fost descoperite o serie de resturi ceramice, dintre care se remarcă câteva fragmente de terra sigillata, un opaiț etc.

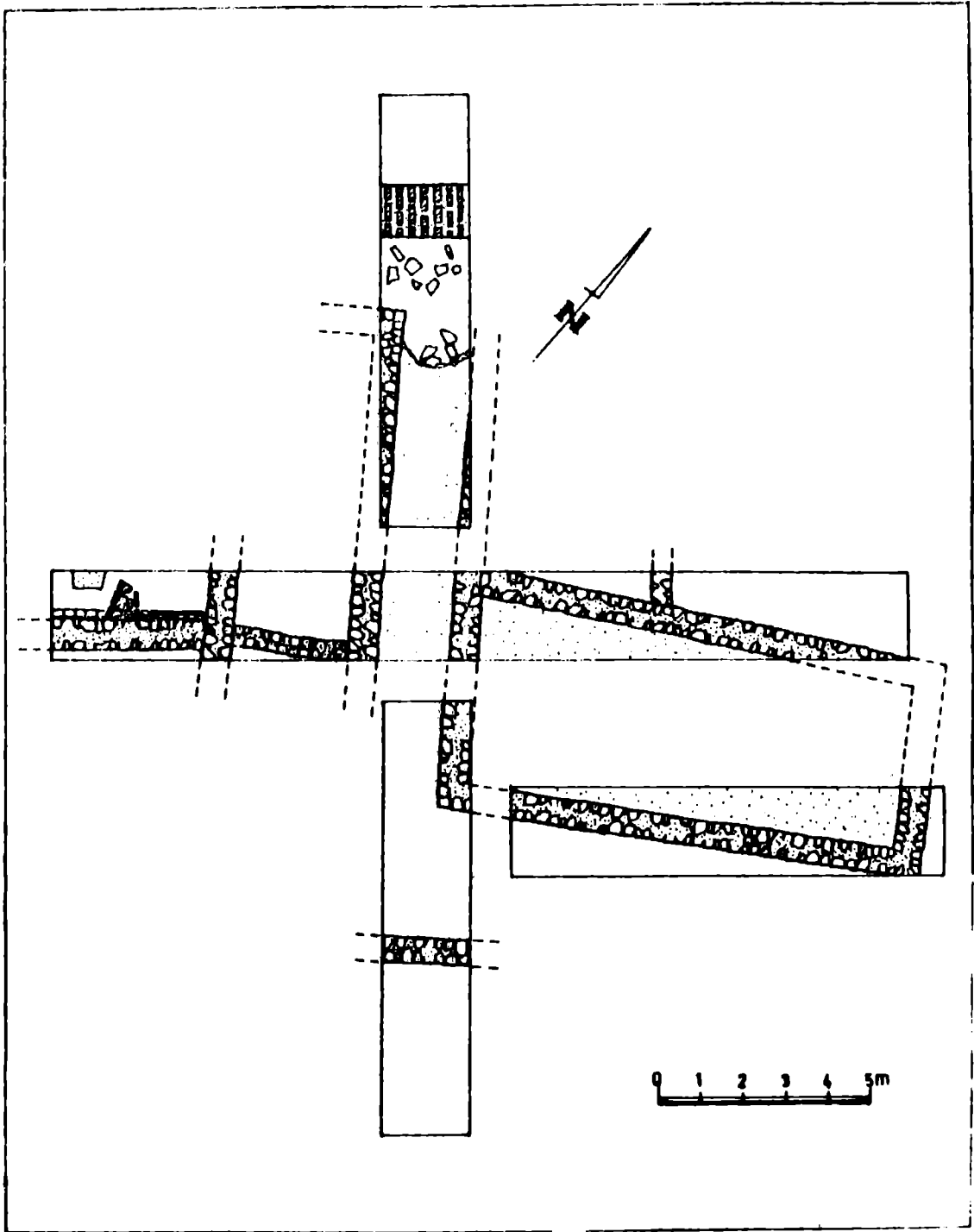

Fig.1.- Planul general al săpăturii.

În campania următoare se va urmări să se dezvolte în continuare edificiul în ultima lui fază de existență pentru a putea pe baza planului să se stabilească destinația.

RAPPORT PRÉLIMINAIRE SUR LA CAMPAGNE ARCHÉOLOGIQUE DE MICSA, L'ÉDIFICE ROMAÏN, DE L'AN 1983

Résumé

Pendant la campagne de 1983 on a passé à la recherche d'un nouveau point archéologique existant près de l'amphithéâtre romain. La destination de l'édifice n'a pas pu être établie dans cette première campagne de fouilles.

Mais on a pu surprendre les limites du monument à l'est, à l'ouest et au nord.

Les données stratigraphiques indiquent l'existence de trois phases d'habitation et d'un niveau antérieur à la construction.

LÉGENDE DE LA PLANCHE

Fig. 1. - Le plan général des fouilles.

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE EFECTUATE LA COMPLEXUL DE MONUMENTE FEUDALE DE LA CETĂŢENI, JUD. ARGHEŞ, LOCUINŢA VOIEVODALĂ

de dr. LUCIAN CHIFESCUI
şi ANCA PĂUNESCU

Dacă în cursul campaniei anului precedent cercetările arheologice de la complexul de monumente feudale de la Cetăţeni¹ au avut în mod obiectiv un caracter mai restrâns, ele urmărind, în această situaţie mai cu seamă, unele chestiuni de detaliu privind latura sudică, cu intrarea în trepte, a celui mai vechi monument de zid al civilizaţiei româneşti sud-carpatică², în anul 1983, în schimb, cu efectivul complet, colectivul de cercetare de aici³ a atacat frontal problema numărul unu, rămasă încă neelucidată, a centrului voievodal de aici şi anume identificarea resturilor locuinţei voievodului.

După cum se ştie, cercetările de până acum, publicate în totalitate, argumentaseră, credem, cu probe greu de pus la îndoială asupra cărora nu mai stăruim, că staţiunea arheologică medievală de la Cetăţeni reprezintă unul dintre centrele formaţiunii statale româneşti condusă în 1247 de voievodul Seneslau, a cărui stăpânire se întindea pe ambii versanţi ai Munţilor Făgăraş⁴. Toate dovezile aduse până acum în discuţie în acest sens urmau a fi confirmate până la urmă, sau infirmate, de identificarea în teren a locuinţei voievodale, singurul element decisiv de altminteri, ce lipsea până acum din ecuaţia demonstratoare.

Pornind de la cunoaşterea amănunţită, pe baza cercetărilor anterioare, a situaţiei stratigrafice şi mai cu seamă a celei topografice a locului, am pornit de la premisa că locuinţa voievodală, postulată, cum am spus, de suma tuturor cercetărilor de până acum, nu se putea afla, dacă ea a existat într-adevăr, decât în foarte restrânsa porţiune de teren, rămasă aparent necercetată, la jumătatea distanţei dintre cele trei biserici de zid din sectorul monumente de la Cetăţeni care se înscriu în plan în formă de semicerc. Era locul pe care se depusese cea mai mare cantitate de pământ din săpăturile anterioare nouă, rămase vizibil neastupate, prin urmare greu şi costisitor de înlăturat, pe de o parte, iar pe de altă parte redescoperirea şi confirmarea existenţei pe latura de sud a celui mai vechi monument de zid al civilizaţiei româneşti de aici a unei intrări, cu scara lată, în trepte, şi a resturilor unui pavaj ce pornea de la acesta spre est⁵ sugerau şi mai mult această posibilitate.

Pentru verificarea acestei ipoteze, cu toate riscurile pricinuite de imensa cantitate de pământ depusă în acest loc (este şi din această cauză punctul cel mai înalt al sectorului) şi deopotrivă de resturile evidente, încă, la suprafaţa solului actual, a unei imense stfnci prăvălite din monticolul alăturat şi în acest loc (ca şi în cazul bisericii nr. 3), mo-

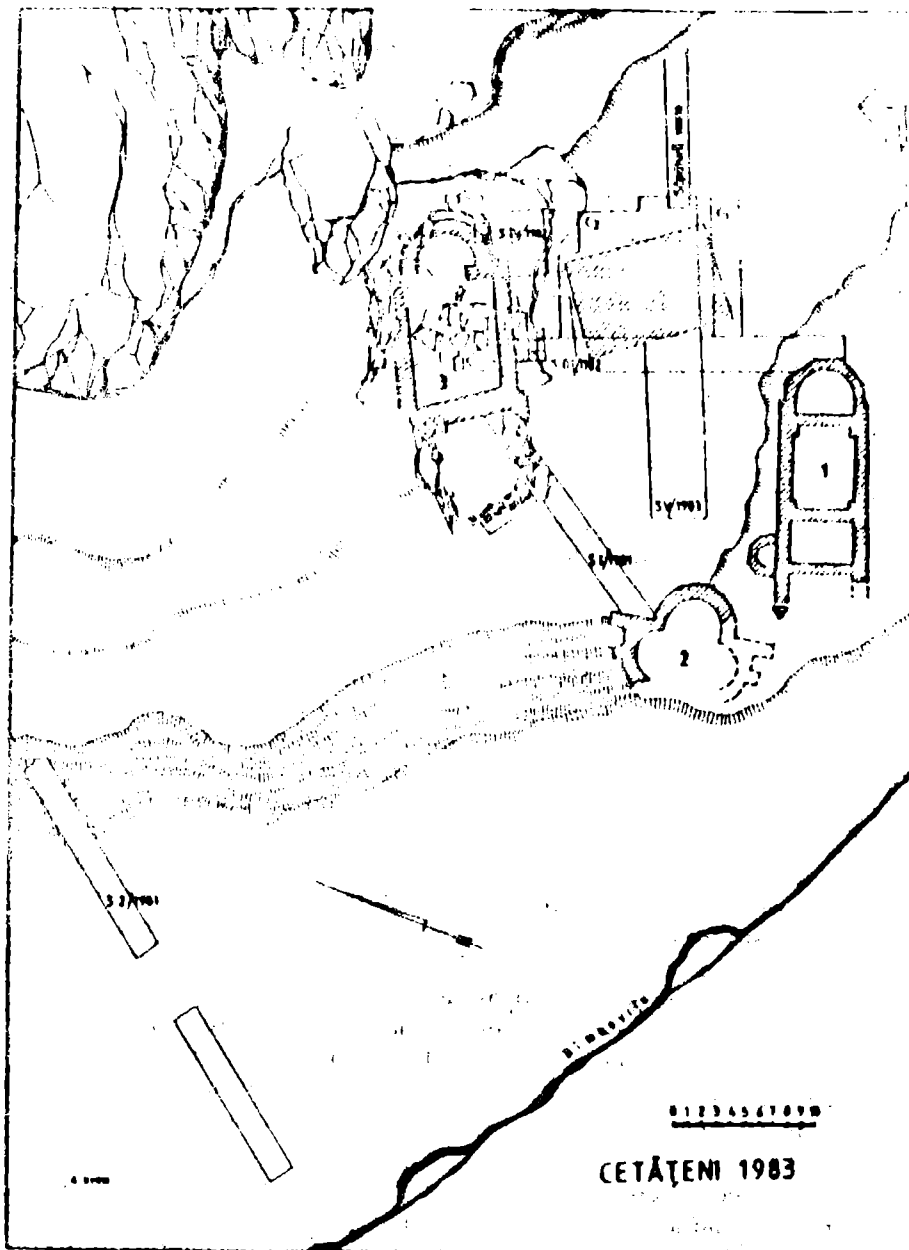

Fig.1.-Cetățeni, 1983. Planul de ansamblu al sectorului monumente.
Locuința voievodală este marcată prin hașuri oblice.

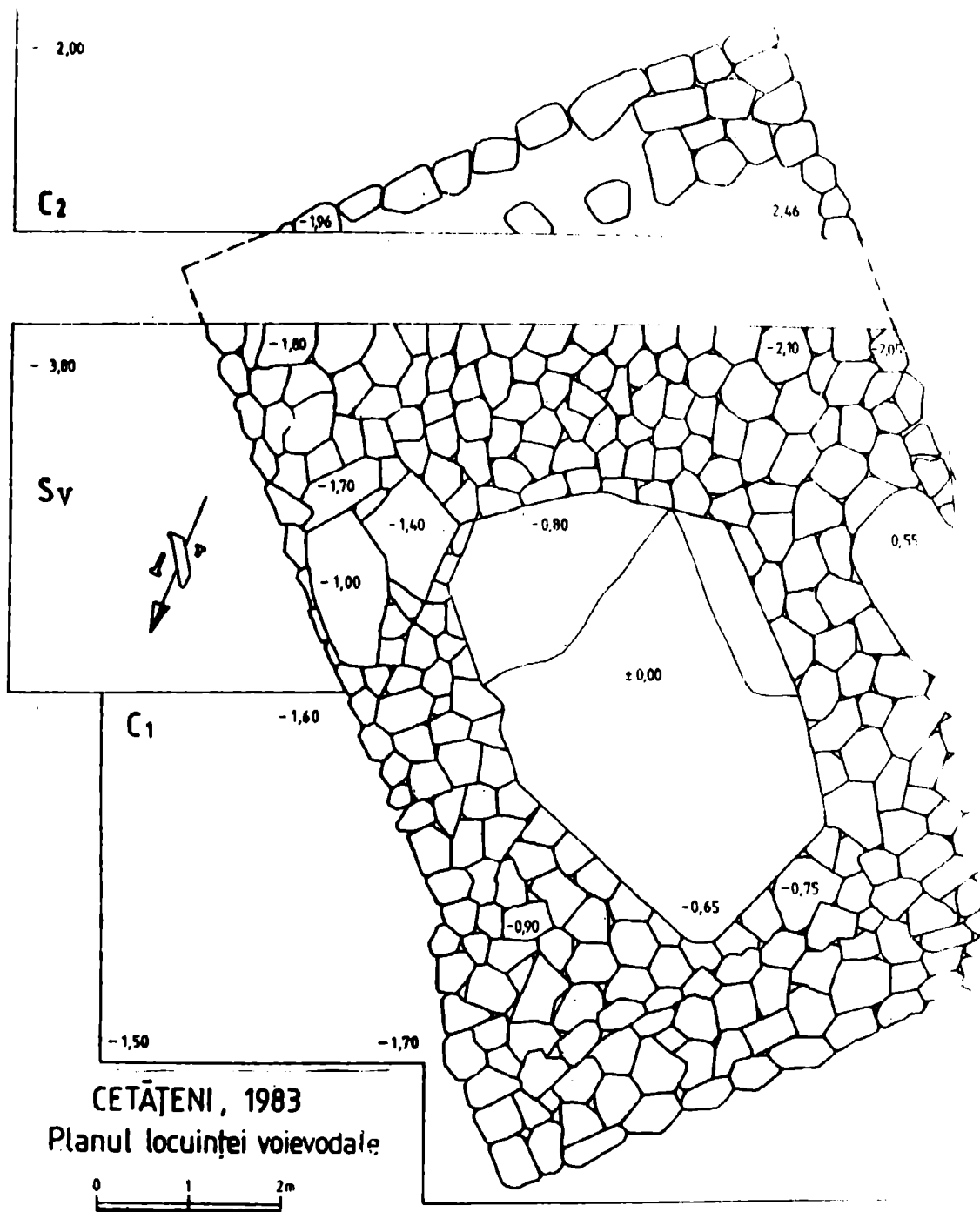

Fig. 2. -Cetățeni, 1983. Planul locuinței voievodale.

tiv pentru care băuam că și cercetările anterioare nouă au ocolit intenționat parcă acest loc ; am hotărât efectuarea aici a unei secțiuni pentru verificarea celor invocate. Și, într-adevăr, secțiunea V (numerotată din 1981 încoace în acest sector), cu dimensiunile de 24,50 x 4 m, trasată și săpată la 5 m nord de înbinarea laturii de nord cu platforma clopotniței bisericii nr. 1 la 7 m nord-est de joncțiunea absidelor bisericii nr.2 și la 10 m ost de biserică nr.3, în locul menționat (fig. 1) a confirmat, pe deplin, ipoteza noastră de lucru.

Astfel, prin săparea ei și a două casete a iacente (C_1 și C_2) au fost identificate, chiar la locul presupus, la adncimi variabile între - 0,90 și -2,45 m față de denivelările foarte accentuate ale solului actual, resturile unei platforme unitare din piatră, fără mortar, de formă absolut dreptunghiulară, cu dimensiunile de 10,50 x 7 m și cu orientarea laturilor lungi pe direcția nord-est - sud-vest. Păstrată pe înălțimea de 0,50-1 m de la bază (fig.2), această suprafață dreptunghiulară, făcută exclusiv din pietre mari de rfu și din bucăți de gresie nisipoasă, locală, este suprapusă și perforată pe mijloc de o stfncă ale cărei dimensiuni în plan snt de 5,25 x 3,25 m, iar înălțimea se află la nivelul cel mai înalt (± 0) al solului actual. Stfnca aceasta a perforat, prin cădere din monticolul alăturat, în profunzime, platforma din pietre, dar, din fericire, numai pe mijlocul ei, astfel încît limitele rectangulare și exacte ale acesteia (fig.1,2) au putut fi, astfel, stabilite cu mare exactitate, chiar dacă săpăturile mai vechi sau mai noi⁶, neinspirat și greșit efectuate, s-au apropiat sau au distrus chiar, parțial, platforma discutată (fig.1,2).

Dincolo de acestea, însă, importantă rămîne constatarea că platforma aceasta, perfect dreptunghiulară din pietre, chiar nelegate cu mortar, se păstrează, totuși, așa cum arătam, pe o înălțime variind între 0,50 și 1 m dinspre nord-est spre sud-vest. Și mai importantă rămîne însă argumentarea că pe întreaga suprafață cercetată platforma este suprapusă de un nivel de locuire feudală, gros de circa 0,25 m (fig.3), cu materiale ceramice databile în sec. XIII-XIV (fig.4), ceea ce exclude orice datare posterioară, iar pe latura sudică a ei, sub nivelul de dărîmătură, se găsește un alt strat cu materiale databile, de asemenea, în sec. XIII-XIV. Sub locuirea feudală din acest sector, ca peste tot de altminterea în întreaga stațiune arheologică de la Cetățeni, se așterne un strat de steril, mai gros cu 1 m aici decît în alte locuri ale stațiunii (fig.3) și abia sub acesta se găsește locuirea geto-dacică. În felul acesta credem că orice fel de apropiere între civilizația geto-dacică de aici și civilizația medievală (oricum pînă acum bine sesizate și delimitate, credem noi), în general, și între nivelele de locuire geto-dacică și platforma dreptunghiulară de zidărie fără mortar din cuprinsul săpăturilor la care ne referim acum ni se pare exclusă. Mai mult decît atîta, cu toate eforturile noastre, așa cum arătam deja, materialul ceramic în particular și arheologic în general, destul de redus numeric și fragmentar, din nivelele anteconstrucției și post demantelare, este extrem de unitar și imposibil de separat cronologic.

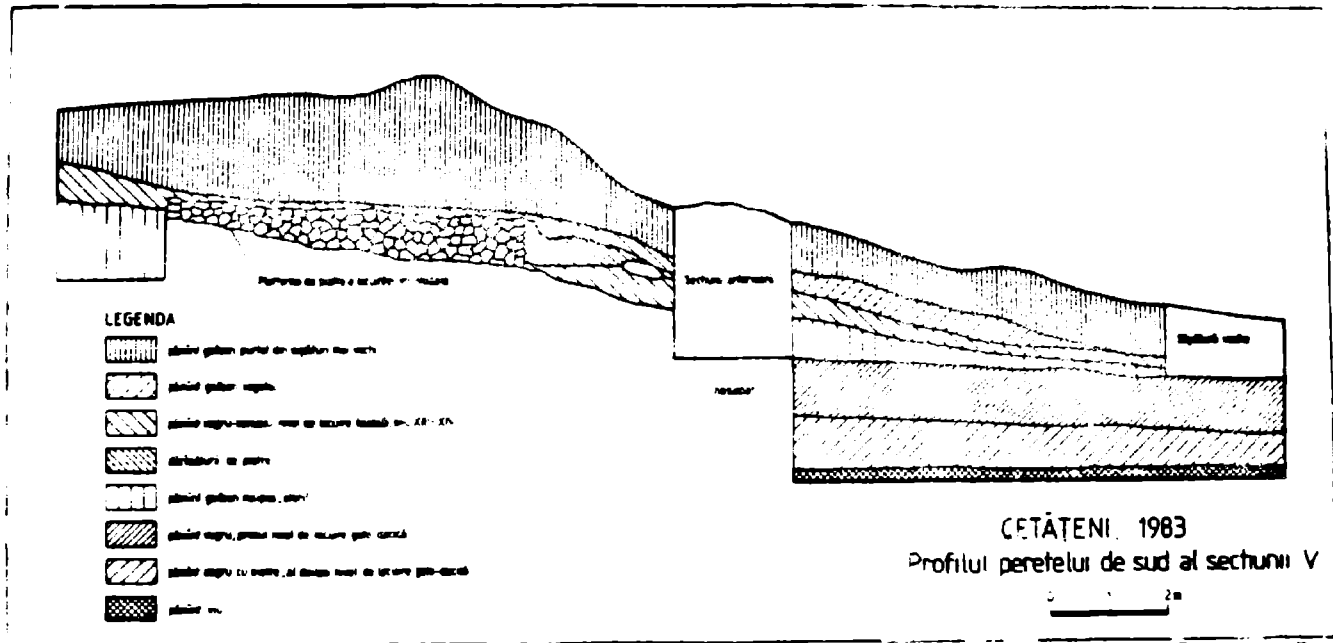

Fig.3.-Cetățeni, 1983. Profilul peretelui de sud al secțiunii V.

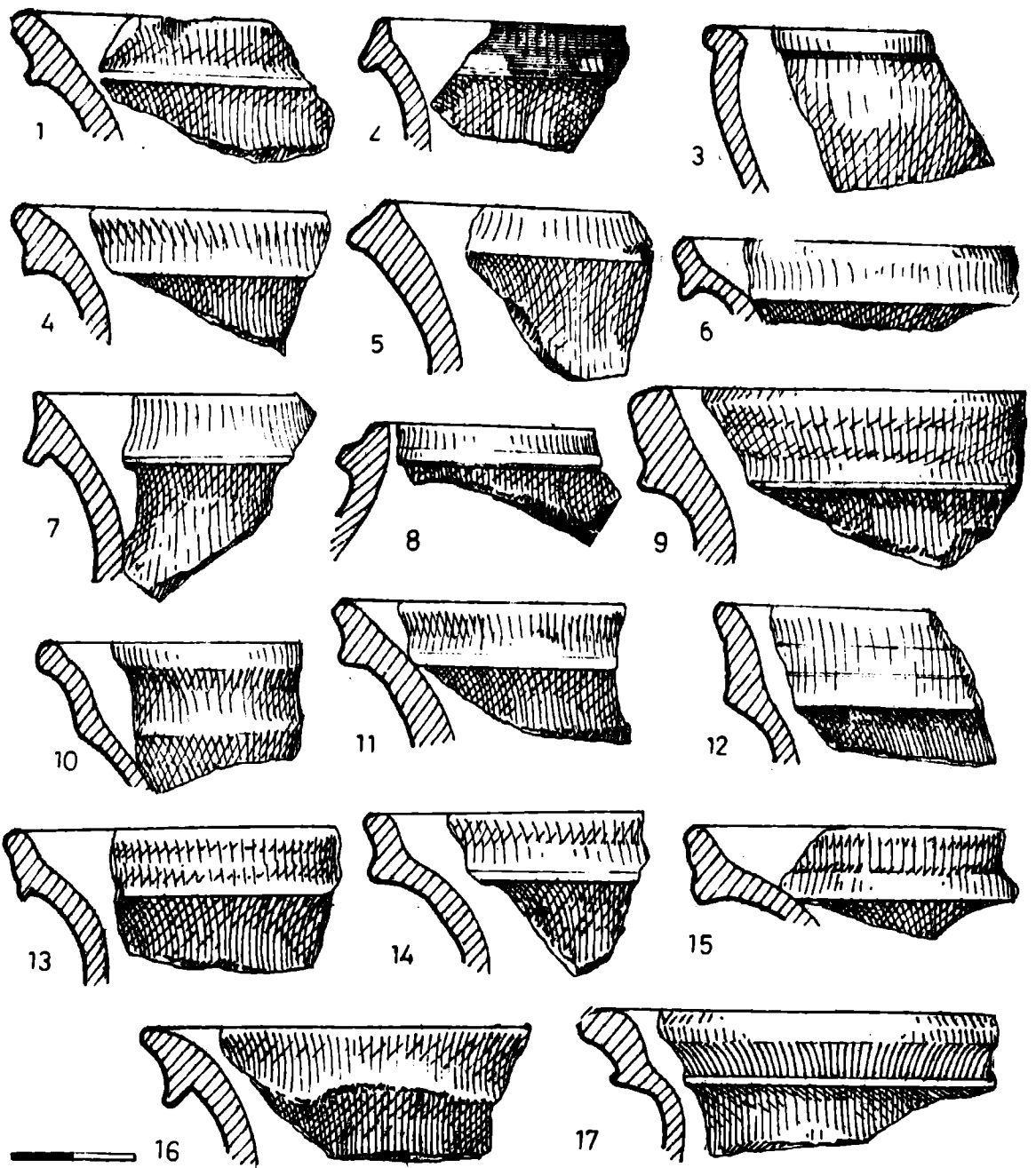

Fig.4.-Ceriățeni, 1983. Fragmente ceramice din sec. XIII-XIV de la locuința voievodală.

Ținând însă seama de constatarea că edificiul laic cu fundația rectangulară din piatră a fost distrus, ca și biserica nr.3, din imediata apropiere, printr-un seism ce a provocat desprinderea stâncilor din monticolul alăturat "Cetățuia lui Negru Vodă", moment datat cert, în cazul bisericii nr.3, la anul circa 1250, sîntem nevoiți să presupunem, prin analogie, că locuința cu baza rectangulară din piatră și-a încheiat existența în același timp și, de bună seamă, în același mod. Existența intrării cu trepte largi din piatră pe latura de sud a bisericii nr.3 înainte de cataclism și adăugarea, după aceea, a pridvorului pe latura vestică, precum și pavajul ce pornește de la treptele sudice ale bisericii, fhainte de cutremur, spre casa în discuție par a întări și mai mult această presupunere. Fiindeă, abia dacă trebuie s-o mai scriem, după opinia noastră, platforma masivă și perfect dreptunghiulară din pietre reprezintă, chiar și numai prin existența sa în locul presupus, resturile reședinței conducătorului laic și politic de aici, voievodul din prima jumătate a sec. al XIII-lea, în speță Seneslau.

Că această locuință ou baza din bolovani de piatră și suprastructură probabil din lemn, reședință voievodală nefn doielnic, a fost distrusă integral pînă la platforma fundației la mijlocul sec. al XIII-lea, așa dar odată și datorată seismului ce a provocat dispariția celui mai vechi monument religios din imediata apropiere (nr.3), rezultă nu numai din suprapunerea în ambele cazuri a stîncilor desprinse din monticolul alăturat în același timp sau din lipsa oricăror elemente de suprastructură, din piatră la edificiul religios și din lemn la cel laic, care, iarăși în ambele cazuri și simultan, au fost demontate și refolosite de supraviețuitorii cataclismului (cu excepția cîtorva fragmente de olane găsite, de asemenea, pe ruinele ambelor monumente), dar, mai cu seamă și în primul rînd, de nivelele de locuire feudală din sec.XIII-XIV care se găsesc (surprinzătoare și relevante coincidențe) dedesubtul și deasupra ruinelor fundațiilor ambelor monumente.

Iar dacă dovezile și argumentele din teren, succint dar în esență aici prezentate, sînt concrete, corecte și convingătoare, cum sperăm, rezultă, implicit, că ultima verigă a lanțului de fapte doveditor al existenței la Cetățeni a unui centru cu evident caracter economic preurban și social-politic statal românesc, de formă voievodală, cel puțin în prima jumătate a sec. al XIII-lea, dacă nu cumva și ceva mai devreme, este pe deplin dovedită.

N O T E

- 1 Pentru cercetările de pînă acum de la Cetățeni, vezi mai cu seamă Cercetări arheologice, Muzeul de Istorie al R.S.România, VI, București, 1983, p.51-77 și, pentru campania anului 1982, Cercetări arheologice, Muzeul de Istorie al R.S.România, VII, București, 1984, p.137-141.
- 2 Ibidem.

- 3 La care au mai participat, în afara semnatarilor prezentului raport, Spiridon Cristocea de la Muzeul județean Argeș, o perioadă mai scurtă, și Ion Ioniță de la Muzeul Militar Central, o perioadă și mai scurtă.
- 4 Pentru care vezi bibliografia de la nota 1.
- 5 Cercetări arheologice, Muzeul de Istorie al R.S.România, VII, București, 1984, p.137-141.
- 6 Inclusiv cele efectuate în anul 1982 (vezi fig.1).

**LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES EFFECTUÉES AU
COMPLEXE DE MONUMENTS FÉODAUx DE CETĂŢENI, DÉP.
D'ARGÈŞ. L'HABITATION VOÏVODALE**

Résumé

Les fouilles effectuées en 1983 à Cetățeni ont eu pour objectif principal l'identification des vestiges de l'habitation du dirigeant politique (le voïvode) de cet État roumain du XIIIe s. Et, en vérité, à mi-chemin entre les trois églises de maçonnerie existant dans le secteur monuments ont été identifiés et étudiés les vestiges d'une habitation sous la forme d'une plate-forme unitaire en pierre absolument rectangulaire, mesurant 10,50 x 7 m (fig.2). Cette plate-forme rectangulaire est considérée comme la base en pierre de l'habitation voïvodale du XIIIe s., habitation qui a été, probablement, construite en bois.

LÉGENDE DES PLANCHES

- Fig.1.**—Cetățeni, 1983. Plan général du secteur monuments. L'habitation voïvodale est marquée par des hachures obliques.
- Fig.2.**—Cetățeni, 1983. Le plan de l'habitation voïvodale.
- Fig.3.**—Cetățeni, 1983. Le profil du mur situé au sud de la sections V.
- Fig.4.**—Cetățeni, 1983. Fragments céramiques des XIIIe—XIVe ss. trouvés dans l'habitation voïvodale.

de dr. LUCIAN CHIȚESCU
și ANCA PĂUNESCU

Cea de a noua campanie arheologică consecutivă¹ desfășurată pe teritoriul orașului medieval românesc de la gura Ialomiței a constat în identificarea și cercetarea aproape integrală a celei de a patra necropole din cuprinsul acestui centru urban complet dispărut de la suprafața solului. Situată la aproximativ 900 m sud de la actuala șosea Slobozia-Giurgeni, în dreptul bornei kilometrice nr.106 și la circa 600 m sud de biserică și necropola nr.1, necropola nr.4 și edificiul de cult corespunzător ei au fost identificate prin resturile de cărămidă și moloz, dar și de fragmentele osteologice umane, scoase la suprafața solului de arăturile din vara anului 1983. Sosit chiar atunci la fața locului, pentru organizarea celei de a noua campanii arheologice, colectivul de cercetare² a avut astfel posibilitatea salvării și cercetării prin intermediul a cinci secțiuni (L II-L II D) a unui nou edificiu de cult și a necropolei aferente în altă zonă a vechiului oraș medieval. Avem în felul acesta de-a face cu cea de a patra necropolă și cu a treia biserică³ pînă acum cunoscute exclusiv pe cale arheologică la Orașul de Floci.

Deși mult distrusă de lucrările agricole, dar și de localnici care au scos materialul de construcție și din fundații, biserică nr.3 este o construcție simplă, cu dimensiuni obișnuite (18,50x6,25 m), în formă de navă, cu o singură absidă, naos și pronaos și lucrată integral din cărămidă și bucăți de piatră, inclusiv zidurile fundației groase de 0,85 m, înecate în mortar de var. Acestui plan simplu inițial i-a fost adăugat, puțin mai târziu prin adosare evidentă, pe latura vestică, un pridvor de 5 x 7 m cu planul și structura mult mai puțin îngrijite și consistente (fig.1). Deși mult distruse, fundațiile edificiului au oferit dovada clară că au fost făcute după un plan precis trasat în teren. Cercetările au constatat că la baza șanțurilor de fundație a fost așezat mai înțîi un rând de pietre mari legate cu mult mortar de var, peste care s-a turnat fundația propriu-zisă formată din bucăți de cărămidă și pietre mărunte legate cu mortar de var. Întrucît lucrările agricole moderne au distrus în totalitate zidurile elevației, planul și dimensiunile exacte ale monumentului au putut fi stabilite numai pe baza zidurilor și șanțurilor de fundație păstrate peste tot pe înălțimea de 0,60-0,70 m de la bază. În schimb, fundația pridvorului adosat este mai sus cu 0,25 și lipită de colțurile vestice ale fundației inițiale, ale cărei limite de sud și nord le depășește, către exterior, cu 0,25-0,40 m.

Întrucît la cercetarea bisericii nu s-a putut în mod obiectiv găsi nici un element sigur de datare, încadrarea cronologică a acesteia, ca

și a necropolei în ansamblu, s-a putut face cu destulă exactitate pe baza inventarului bogat al mormintelor și prin intermediul unor observații stratigrafice și al unor suprapuneri de morminte destul de convingătoare.

Din suprafața totală a necropolei nr.4 de la Orașul de Floci a fost cercetată, așa cum rezultă și din plan (fig.1), circa 84%, însumând 360 m², rămânând pentru cercetat în viitor numai 16%, respectiv 72 m². În suprafața săpată în campania anului 1983 au fost interceptate și cercetate 65 morminte, toate de înhumație și cu orientarea vest-est, majoritatea având păstrate resturile de la sicrie din lemn de esență moale, dintre acestea 36 fiind adulți, 29 copii, 38 cu inventar, 27 fără inventar, 24 date cu monedă, 36 fără monedă, iar 5 având monede complet ilizibile. La aceste date se impune adăugată constatarea că mai toate mormintele, ca și baza zidurilor fundației bisericii de altminteri, se află aproape de suprafața solului actual, unele fiind în mod evident distruse de ultimele lucrări agricole, ceea ce ne determină să credem că numărul inițial al înhumațiilor a fost ceva mai mare, unele fiind însă totalmente distruse de răzuirile și nivelările de teren și de lucrările agricole în genere care au și determinat ca scheletele să se afle acum foarte aproape de suprafața solului.

Cele 24 morminte datate cu monedă se înșiră de la începutul sec. al XVI-lea până în soc. al XVII-lea, nici unul dintre ele nedeășind limita acestui secol⁴. Acestei prime constatări i se adaugă o a doua, potrivit căreia marea majoritate a mormintelor datate sînt din sec. al XVI-lea (peste 17), 7 din sec. XVI-XVII și numai 2 exclusiv din sec. al XVII-lea. Cel mai vechi mormînt este nr.51, datat cu o jumătate de gros de Lituania emisă de regele Alexandru al Poloniei (1501-1505), iar cele mai tîrzii sînt nr.59 și 60 datate cu cîte o grosetto raguzană din eec. al XVII-lea. Cinci morminte (nr.2, 11, 37, 48, 65) sînt datate cu acele de la Selim I (1512-1520), două morminte (nr.45 și 62) cu acele de la Suleyman I (1520-1566), un mormînt (nr.13) cu dinar emis la Kremnitz de Ferdinand I (1526-1564), alt mormînt (nr.25) cu dinar emis la 1561 tot de Ferdinand I, două morminte (nr.41 și 58) cu dinari ungurești de la Rudolf II (1577-1590), un mormînt (nr.5) cu aceea de la Mehmed III (1593-1603), alt mormînt (nr.53) cu grosetto din sec. al XVI-lea, două morminte (nr.6 și 16) cu dinari ungurești din sec. XVI-XVII, iar cinci morminte (nr.7, 14, 26, 54, 55) cu acele otomane tot din sec. XVI-XVII.

Așa cum arătam, deși restrînsă ca suprafață și număr de morminte, față de primele trei necropole anterior cercetate la Orașul de Floci, necropola nr.4 este, în schimb, la fel de bogată în inventar, 38 dintre mormintele cercetate avînd piese de inventar. Astfel, M₂, care suprapune și taie varnița constructorilor de lîngă colțul sud-vestic al pridvorului, are ca inventar o aceea perforată de la Selim I, la mîna stîngă, și 8 nasturi globulari din plumb, cei dintîi de acest gen cunoscuți pînă acum la Orașul de Floci (fig.2/4). Prin analogie cu M₂, M₄₂, fără monedă dar cu 13 nasturi globulari din plumb, identici, un

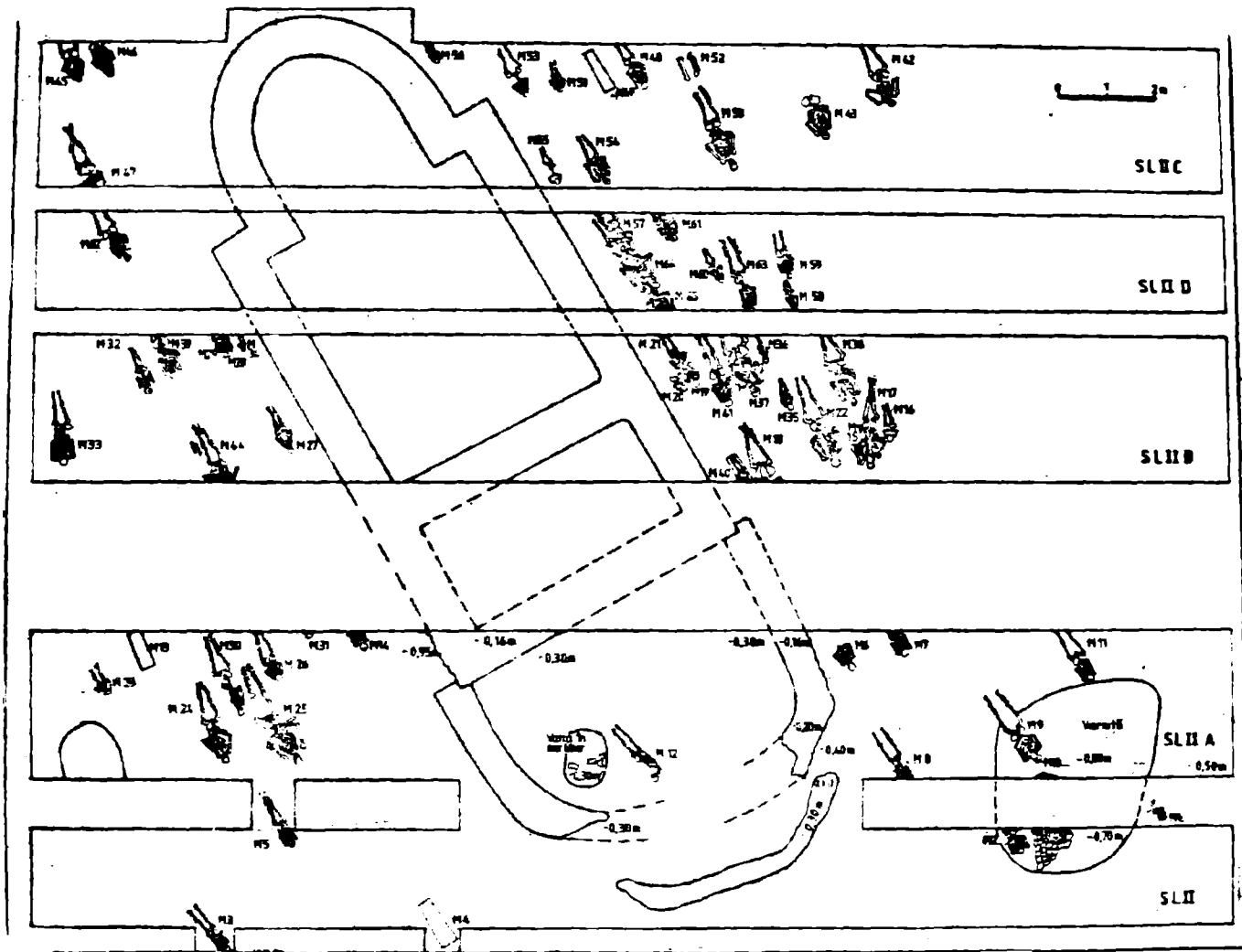

Fig. 1. - Orașul de Focșani, 1983. Planul necropolei nr. 4 și al bisericii.

inel sigilar din bronz turnat cu motiv floral (fig.2/12) la mfa dreaptă, fragmente de țesatură (de la mănășă ?), (fig.2/17) pe falanga cu inelul și cîte un mic nasture globular din bronz de această dată (fig.2/11) la fiecare mfnecă, se datează, credem, tot la începutul sec. al XVI-lea. Tot așa, M 10, fără monedă și el, dar care suprapune și taie, de asemenea, varnița constructorilor, ca și M 2, și este în același timp în întregime suprapus de M 9, și are ca inventar un inel din bronz cu lentilă roșie în șatonul oval (fig.2/1) se datează, după noi, de asemenea, la începutul sec. al XVI-lea. Ca și M 11, din apropiere, de altminteri, cu cercel globular cu veriga înfășurată în spirale (fig.2/2) și cu aceea perforată la mfa stîngă, de la același Selim I.

Dacă din cele prezentate pînă aici va fi reieșit că varnița de la sud-vest de pridvor a funcționat înainte de anii 1512-1520, cum par a sugera M 2 și M 10, care o suprapun și o perforază, dar și M 11, care se află în imediata vecinătate în spațiu și timp, rezultă implicit că pridvorul, făcut de lucrătorii varniței în discuție, a fost realizat cu puțin înainte de data indicată de mormintele menționate, probabil în primul deceniu al sec. al XVI-lea. În același sens pare a pleda, de altminteri, și M 12 situat în jumătatea nord-vestică a pridvorului și aparținînd, de bună seamă, ctitorului acestuia, singurul mormînt găsit în interiorul bisericii nr.3. Deși foarte la suprafața solului actual și distrus parțial de lucrările agricole (fi lipsește integral membrul superior stîng) și fără monedă, M 12 are, în schimb, în dreptul degetelor mîinii stîngi, un inel masiv (ghiul) din argint turnat și aurit, decorat cu motive florale la exterior și cu piatră albastră ovală în șaton (fig.2/3), piesă remarcabilă databilă la cumpăna sec. XV-XVI.

Încercînd a rezuma și concluziona cele pînă acum prezentate, pare a rezulta că pridvorul a fost adosat bisericii în primii ani ai sec. al XVI-lea, de către lucrătorii varniței de alături, pentru înnumarea ctitorului acestei adăugiri, care pare a fi fost în același timp ctitorul întregului edificiu, cum ne îndeamnă să credem o seamă de constatări demne de reținut și anume : 1. existența unui singur mormînt de ctitor în interiorul întregii biserici ; 2. intervalul de timp destul de scurt de admis între construirea edificiului și adosarea pridvorului ; 3. planul puțin îngrijit și structura puțin consistentă a fundației pridvorului ce lasă să se bănuiască un lucru făcut în grabă.

Oricum ar fi, existența pridvorului este de admis pînă cîndva la cumpăna sec. XVI-XVII, cum pare a indica în principal M 13, copil îngropat în apropierea colțului nord-vestic, exterior, al pridvorului, singurul mormînt cu mult moloz în umplutura gropii și datat cu o aceea otomană din sec. XV-XVII. Cît privește data cea mai timpurie a construirii bisericii nr.3, singura dovadă palpabilă o constituie M 51, tot copil, aflat aproape de zidurile sudice ale absidei și naosului și datat cu o jumătate de gros de Lituania emis de regele Poloniei Alexandru I (1501-1505). Tîfnuc seama de dovezile și constatările pînă acum prezente și admițînd ca foarte probabil ca M 51 să nu fie, totuși, cel mai vechi mormînt real și aici putem admite cel mult că biserica nr.3 a

fost construită la sfârșitul sec. al XV-lea, mai probabil în ultimii ani ai acestuia.

Continuând acum prezentarea inventarului mormintelor necropolei nr. 4, menționăm că M 11, cu moneda perforată neidentificabilă exact (totuși, sec. XVI ?), prin cei 17 nasturi sferici din os, cu turtiță cruceată (fig.2/8), găsiți la ambele mîini, se datează în mod cert în sec. al XVI-lea, știut fiind că pe suprafața acestui oraș au fost cercetate ateliere de confecționat nasturi de acest tip și în acest secol. La rîndul lui M 20, tot copil cu monedă perforată ilizibilă, suprapus de M 19 și M 21, ambele fără inventar, a avut la urechea stîngă un inel din sîrmă de argint spiralată în formă de clopoțel (fig.2/6), piesă ce se datează, de asemenea, în sec. al XVII-lea. Mormîntul nr.26, tot de copil, datat cu aceea otomană, perforată, din sec.XVI-XVII, are cercel din argint cu sticlă circulară transparentă în montură și prelungiri metalice (fig.2/7), iar M 54, eu aceea otomană din sec. XVI-XVII la mîna stîngă, reliefează, pentru acest secol, un inventar bogat și variat compus din : 12 nasturi piriformi din bronz turnat, dintre care 8, găsiți pe piept, au corpul decorat cu șase fațete longitudinale, baza reliefată și decorată cu două linii în cruce adîncite (fig.2/19), iar alți 4, găsiți doi cîte doi la fiecare mînă, au corpul decorat cu creste oblice (fig.2/21) și un inel sigilar din bronz turnat decorat cu motive florale (fig.2/20).

Menționăm, totodată, că la majoritatea mormintelor s-au păstrat resturile din lemn de la sicrie, la unele dintre ele (nr.3, 13, 23, 41, 44, 49, 53, 54, 57, 58, 59) lemnul putrezit al sicriilor păstrîndu-se chiar integral, că și alte morminte, pe lîngă cele deja menționate, au piese de inventar. Astfel, M 5, cu monedă de la Selim I, are două copci simple, moș și babă (fig.2/16), M 37, cu monedă tot de la Selim,I, are o copcă identică, M 38, fără monedă, are o verigă simplă de bronz la degetul mîinii stîngi (verighetă ?), (fig.2/10), iar M 62, cu monedă ilizibilă, are o copcă-pafta în formă de rozetă cu piatră în caboșon central (fig.2/22). Consemnăm, apoi, destul de multe suprapuneri de morminte, în afara celor deja semnalate pe locul varniței, M 17 suprapune M 15, M 19 suprapune M 20, ambele fiind suprapuse și chiar tăiate de M 21. La fel, M 37 suprapune și taie M 36, M 50 suprapune și taie M 52, M 59 taie M 58, iar M 64 suprapune și taie M 57 și suprapune, fără să taie, M 65. Menționăm, în fine, că M 47, adult fără nici un inventar, are craniul încadrat și acoperit cu trei cărămizi pătrate de 24,5 x 24,5 x 3 cm (călugăr?).

Încercînd, în încheiere, a concluziona cele prezentate rezultă că biserica nr.3 de la Orașul de Floci a fost zidită în ultimii ani ai sec. al XV-lea în formă de navă, cu absidă, naos și pronaos. În primii ani ai sec. al XVI-lea i-a fost adăugat un pridvor pe latura de vest în care a fost îngropat ctitorul (M 12). La cumpăna sec. XVI-XVII pridvorul, probabil deteriorat datorită și inconsistenței fundației sale, a fost demantelat, biserica și necropola din jur continuînd să mai funcționeze și în cursul sec. al XVII-lea, cum o dovedesc ultimele morminte cu monede datate în acest timp. Spre finele sec. ai XVII-lea, însă, atît bi-

serica cft și necropola fși încetează existența definitiv și nu mai efnț în funcțiune și în secolul următor, așa cum s-au petrecut lucrurile în cazul primelor trei necropole anterior cercetate pe suprafața acestui oraș medieval românesc din Bărăgan.

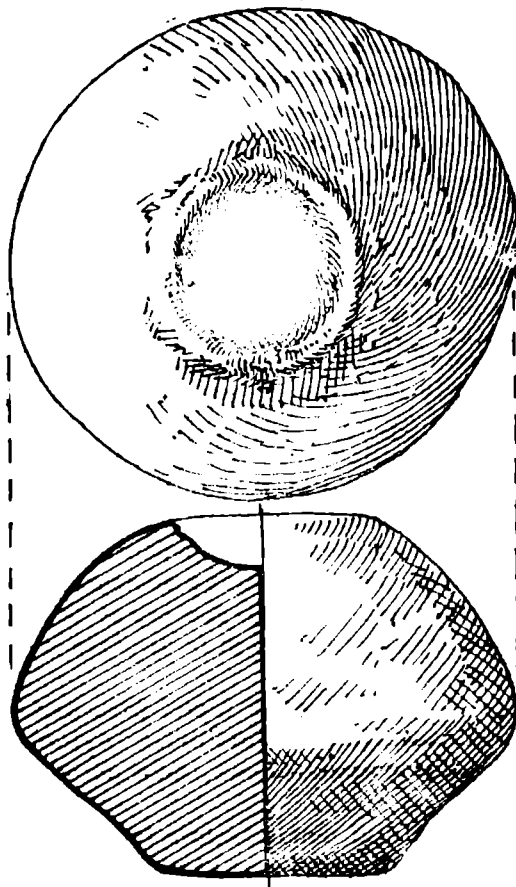

Fig.3.-Orașul de Floci, 1983. Valvă din piatră pentru stanțarea nasturilor.

Cercetările de suprafață efectuate în 1983 la Orașul de Floci au prilejuit găsirea a două obiecte a căror consemnare o socotim, de asemenea, necesară în cuprinsul acestui raport. Este vorba mai întâi de o pensetă din bronz (fig.2/18), identică cu o alta descoperită tot aici, dar într-o locuință din sec. al XVI-lea și de o valvă de tipar, din piatră, pentru stanțarea nasturilor din metal. Piesa (fig.3) are plan circular și formă bitronconică (5,5 cm înălțime și 7 cm diametru), baza dreaptă pentru a-i conferi stabilitate și lăcașul de stanțare, cu plan circular și adâncime concavă, în centru la partea superioară a piesei. Deși mult

uzată prin folosință îndelungată și prin corodarea pietrei, valva păstrează clar forma convexă a pieselor executate cu ea, precum și linia circulară sau diametruul de 2,5 cm al acestora, având însă complet șterse elementele de decor. Ambele piese au fost găsite în arătură la aproximativ 200 m nord de necropola nr.4, prezența lor sugerând existența în apropiere a unui atelier meșteșugăresc, prezența meșteșugărilor la Orașul de Floci fiind pe deplin dovedită de cele trei ateliere de confecționat nasturi din os până acum descoperite și deoparte o mulțime de podoabe și a nasturilor din os, bronz sau plumb găsite în cele patru necropole cercetate. Atât penseta de bronz cu frecvență obișnuită, cât și valva de stanțare cu caracter de unicat par a se data în sec. al XVI-lea.

N O T E

- 1 Rezultatele cercetărilor arheologice efectuate anterior la Orașul de Floci sînt publicate în seria de volume editate de Muzeul de Istorie R. S. România : Cercetări arheologice, III, București, 1979, p. 199-246 (campaniile anilor 1975-1977), IV, București, 1981, p.120-143 (campaniile anilor 1978 și 1979), V, București, 1982 (campania anului 1980), VI, București, 1983, p.95-108 (campania anului 1981) și VII, București, 1984, p.143-148 (campania anului 1982).
- 2 Din care au mai făcut parte, în afara semnatarilor prezentului raport, Ion Motoacă, Elena Radu și Gheorghe Matei de la Muzeul județean Ialomița, instituție care a acordat și în această campanie întregul său ajutor material și uman.
- 3 La necropola nr.3, suprapusă și tăiată prin amenajarea șoselei Slobozia-Giurgeni-Constanța și de clădirile Avicolei C.A.P. Giurgeni, parțial cercetată din această cauză, nu a putut fi încă identificat lăcașul de cult.
- 4 Identificarea materialului numismatic a fost făcută de colega Paraschiva Stancu, căreia îi exprimăm și aici mulțumirile noastre depline.
- 5 Cercetări arheologice, VI, 1983, p.102-103, fig.5/5.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE PUIA PETRI (ORASUL DE FLOCI), COM. DE GIURGENI, DEP. D'IALOMIȚA. LA NÉCROPOLE No.4.

Résumé

Les fouilles de 1983 ont identifié et étudié la quatrième nécropole de l'ancien centre médiéval roumain "Orașul de Floci". La nécropole no. 4 et l'édifice de culte correspondant (fig.1) se trouvent à quelque 600 m sud de la nécropole no.1. Considérant les données stratigraphiques des 65 tombes d'inhumation étudiées dont 38 possédant un riche inventaire (fig. 2) et 24 contenant des monnaies, on a pu assurer l'encadrement chro-

nologique des deux complexes (l'église et la nécropole afférente). Conformément aux données connues l'église a été construite pendant les dernières années du XVe s, en forme de nef, avec abside, naos et pronaos (fig.1). Dans les premières années du XVIe s. on y a ajouté la galerie extérieure où a été inhumé le fondateur (M.12). A la ligne de partage des XVIe-XVIIe ss. la galerie, détériorée à cause de son inconsistance, a été demantelée, l'église et la nécropole continuant à fonctionner jusqu' au XVIIe s. mais sans dépasser la fin de ce siècle.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig.1.-Oraşul de Floci, 1983. Plan de la nécropole no.4 et de l'église.
Fig.2.-Oraşul de Floci, 1983. Objets de parure trouvés dans la nécropole no.4.
Fig.3.-Oraşul de Floci, 1983. Valve de pierre pour matricer les boutons en métal.

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DIN ZONA FÎNTÎNA MARE - SPĂTĂREȘTI, COM. VADU MOLDOVEI, JUD. SUCEAVA

de LIA BĂTRÎNA,
OCTAV MONORANU,
și ADRIAN BĂTRÎNA

Avînd în ultima vreme drept preocupare constantă evidențierea vestigiilor unor reședințe feudale din cuprinsul așezărilor rurale de la răsărit de Carpați și definirea acestora într-un context economic, politic și cultural mai larg, am zăbovit încă din anul 1982 în zona deluroasă de la sud de Fălticeni, mai precis între Șomuzul Mare și Șomuzul Băii, prilej cu care am identificat la nord-est de actualul sat Fîntîna Mare, pe o terasă înaltă ce domină Valea Moldovei, în punctul numit "La temelie" vestigiile unui lăcaș de cult. În anul următor, extinzînd cercetările de suprafață și sondajele arheologice spre nord de monumentul interceptat, am avut prilejul să identificăm noi complexe arheologice, aflate în trei sectoare distincte, ce urmează a fi prezentate, alături de cele mai vechi, în ordinea descoperirii lor.

Sectorul Fîntîna Mare (Răciuleni). Dacă în primul an de cercetări ne-am propus și am reușit să aducem precizări cu privire la planimetria construcției descoperite, în cel următor (1983) am extins investigațiile atât în interiorul cît și la exteriorul său, obținînd date suplimentare cu privire la nivelurile de locuire anterioare lăcașului de zid.

Arătăm, cu un alt prilej¹, că planul edificiului de cult, reconstituit la nivelul fundației de piatră din care se mai păstrează doar o mică parte alături de șanțurile golite de conținut, aparține tipului triconc și este alcătuit dintr-un altar cu o absidă semicirculară decroșată, un naos dreptunghiular flancat de două abside semicirculare, un pronaos cvasi-pătrat și un pridvor îngust, toate încăperile fiind ridicate într-o singură fază de construcție (fig.1/1).

Nivelul de construcție al bisericii de zid se taie de la fața unui strat conținînd materiale ceramice ce au permis datarea acesteia în a doua jumătate a sec. al XV-lea.

Continuînd cercetările în suprafața pronaosului și a pridvărului, precum și pe latura de nord și de sud a acestor încăperi, am putut identifica urmele unui lăcaș de cult anterior, realizat din lemn și alcătuit dintr-o navă dreptunghiulară cu dimensiunile de 6,5 m x 5 m și o absidă poligonală al cărui traseu nu a putut fi precizat în întregime, fiind deranjat de zidurile construcției ulterioare și de un mormînt al acesteia. Planul primei biserici de lemn (B1) a putut fi reconstituit mulțumită faptului că tălpile (cu lățimea de 30 cm) au fost, de la bun început, ușor îngropate (cu 10 cm), împrejurare ce a permis conservarea lor parțială chiar în condițiile dezafectării construcției ca urmare a unui incendiu. Interiorul

a fost amenajat printr-un strat de argilă bine bătătorit, pe care a fost așezată o podea de lemn.

Tot în această campanie de cercetări a putut fi recuperat un fragment din soclul profilat ce înconjură biserica de zid (B2), piesă ce ne oferă prețioase informații cu privire la aspectul exterior al monumentului (fig.1/1 a).

De la bun început, în jurul celor două lăcașuri de cult succesive a funcționat câte un cimitir. În cele două campanii de săpături a fost cercetat un număr de 33 de morminte, dintre care 6 au putut fi atribuite primei biserici, iar restul de 27 celei de a doua. Din cele 6 morminte (M12, M13, M22, M28, M29, M30), săpate în epoca de funcționare a primei biserici, două au conținut schelete ale unor adulți, iar restul de 4 (M22, M28, M29, M30) oseminte de copii. Unul dintre morminte (M22) este dublu. Mormintele ce țin de cea de a doua biserică conțin osemintele a 21 de adulți, a unui adolescent și a 5 copii și sînt orientate potrivit ritului creștin, cu excepția unuia singur care este dispus est-vest (M23).

Singurele piese de inventar funerar sînt reprezentate de doi năsturași globulari din aramă argintată, de tipul celor cu baza teșită, aflați sub bărbia înhumaților din M2 și M21 (fig.8/11). În afara mormintelor au mai fost descoperite o ulcică cu toarta ruptă din vechime, precum și o verigă de bronz, de secțiune circulară, cu capetele ușor subțiate și petrecute (fig.8/10).

Cu privire la încadrarea cronologică a primului monument, în stadiul actual al cercetărilor ea poate fi făcută în prima jumătate a sec. al XV-lea, nefiind exclusă posibilitatea ca descoperirile viitoare să permită o datare ceva mai timpurie.

Încercînd să identificăm așezarea medievală căreia i-au aparținut lăcașurile de cult, am constatat că Fîntîna Mare este un sat mai nou, apărut abia pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea². Potrivit, însă, documentelor medievale, pe locul actualului Fîntîna Mare este pomenit, încă de la începutul sec. al XVI-lea, satul Răciuleni. Astfel, la 8 decembrie 1514 Bogdan voievod dă mănăstirii Moldovița jumătate din satul Răciuleni "ce a fost parte a domniei mele"³, danie întărită apoi de Alexandru Lăpușneanu și ulterior de Iancu Sasul la 14 septembrie 1581, prilej cu care se arată că Răciuleni sînt "dreaptă ocină a sfintei mănăstiri Moldovița ... după notarul vechi, pe care l-a făcut bunicul domniei mele, Ștefan voievod cel Bătrîn și-i este pus semnul cel dintîi o movilă, din jos de biserică (subl.n.), drept la pîrfu la Șumuz ..." ⁴.

Aceleași prețioase informații de ordin topografic și cronologic sînt conținute și de documentul din 23 martie 1583 de la Petru Șchiopul, în care se arată că "vechiul hotar (al Răciulenilor - n.ns.) ... este hotărnicit din zilele lui Ștefan voievod cel Bătrîn și este pus întîiul semn, din vale de biserică (subl. ns.), drept pe pîrfu, pînă la Șomuz ..." ⁵.

În sfîrșit, două documente din vremea lui Radu Mihnea (1617) sînt deosebit de utile în precizarea hotarelor Răciulenilor, a stăpînilor lui și a amplasamentului lăcașului de cult. Din acestea aflăm că de la Blăgești

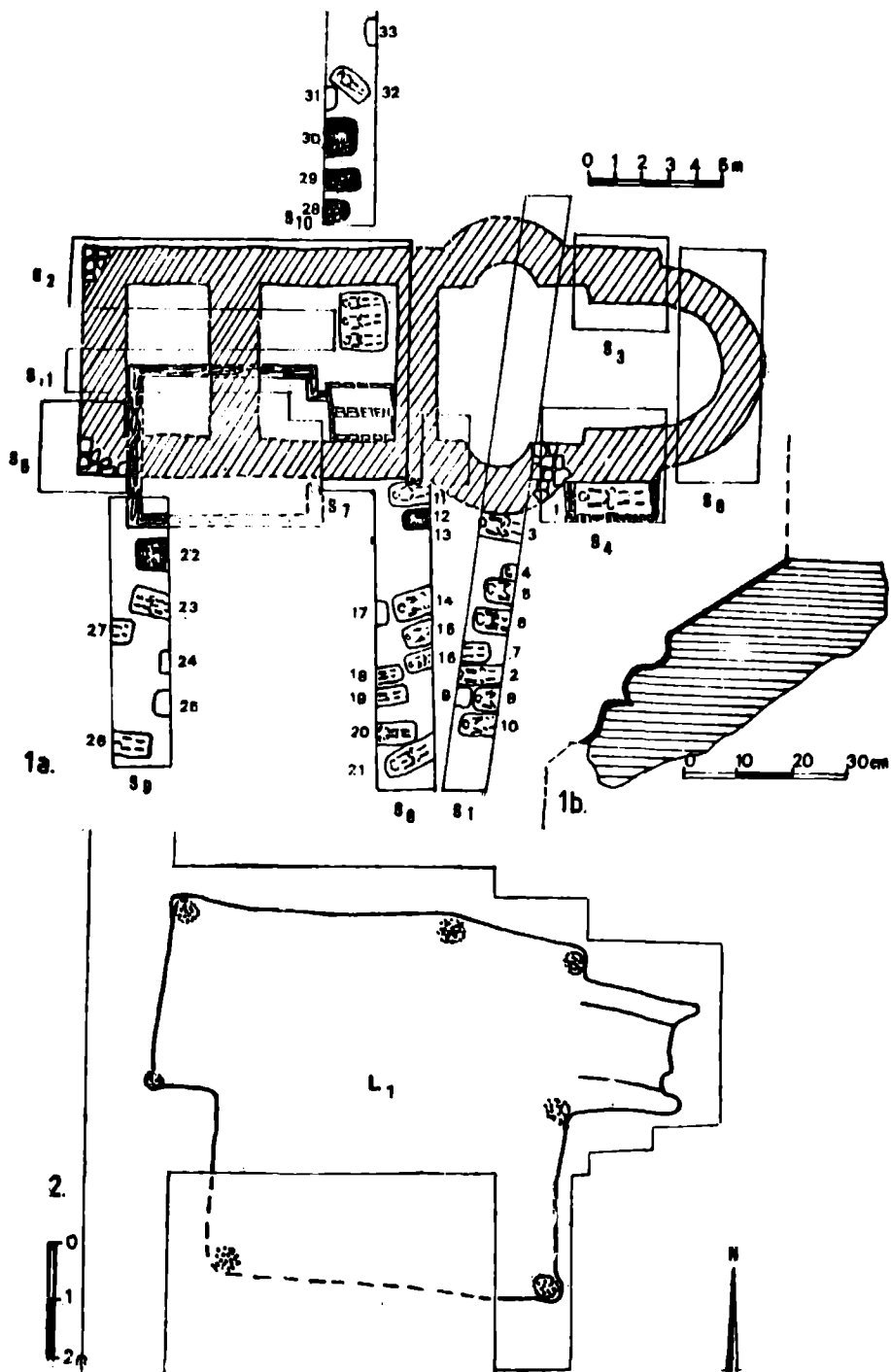

Fig.1.-Fântâna Mare: 1 a.: planul bisericilor din fosta așezare de la Răciuleni; 1 b. profilul soclului bisericii de zid. 2. Spătărești, sectorul "La Hate": planul locuinței L1.

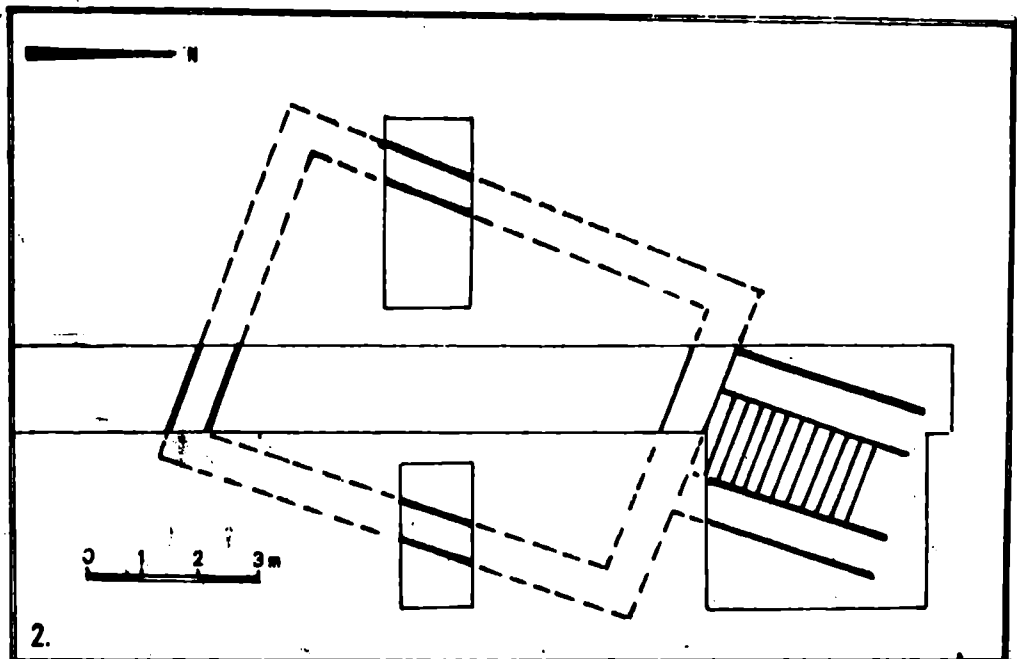
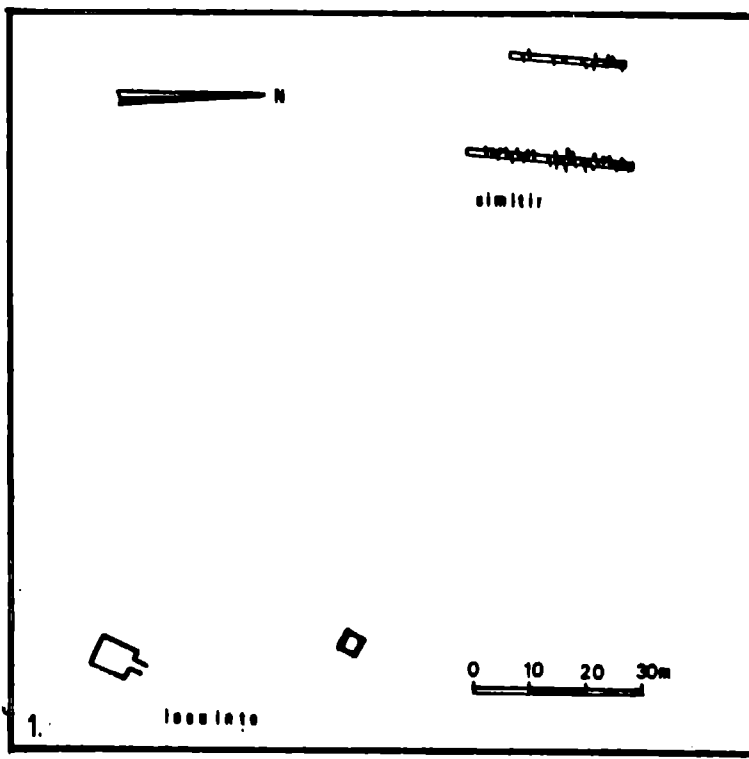

Fig.2.-1. Spătărești, sectorul "Coasta Spătăreștilor": plan de situație cu locuințele și cimitirul descoperit. 2. Spătărești, sectorul "Coasta Spătăreștilor": planul locuinței cu pivniță.

(sat dispărut, aflat odinioară lângă Praxia) "trece drept peste Moldova, în aiașta parte unde se împreună cu hotarul Moldoviții, cu Răciulenii... Într-o moviliță ce este lângă Șomuz și treci Șomuzul și lovești în gura Erugii ce este pe din gios de biserica Răciulenilor (subl.ns.) ... și de acolo drept peste câmpu spre Spătărești"⁶. Tot acum aflăm că la 16 aprilie 1617 jumătate din Răciuleni aparține marelui vornic Ureche, iar cealaltă Moldovței, pentru ca după această dată, tot în timpul lui Radu Mihnea, partea din Răciuleni a marelui vornic Ureche să fie dăruită de acesta mănăstirii Secu⁷.

În lumina acestor izvoare apreciem că vestigiile celor două lăcașuri de cult descoperite la Fântâna Mare se înscriu în limitele așezării medievale de la Răciuleni⁸ și au aparținut unei reședințe feudale ce a ființat aici cel puțin în sec. al XV-lea. Dacă într-o primă etapă (începutul sec. al XV-lea) construcțiile au fost din lemn, în a doua jumătate a sec. al XV-lea biserica a fost refăcută din zid și amplasată în aceeași poziție dominantă care va constitui ulterior, după cum s-a văzut, un punct de reper în hotărnicile vremii.

Cît privește familia de feudali ce va fi rezidat aici, ea pare a se fi stins în totalitate, în împrejurări greu de precizat, la sfârșitul sec. al XV-lea - dovada constituind-o mormintele (2 adulți și 3 copii) din pro-naosul bisericii (B2)⁹ -, constatare ce poate explica de ce așezarea va ajunge, parțial, înainte de 8 decembrie 1514 în proprietatea lui Bogdan voievod și apoi a altor stăpînitori feudali.

Sectorul Spătărești (punctul "La Hate" sau "La livadă"). La 2 km spre nord de biserica Răciulenilor în punctul denumit azi "La Hate" sau "La livadă", aflat la hotarul Fântînii Mari cu Dumbrăvița și Spătărești, a fost identificat un cimitir și un platou ocupat de locuințe, între cele două aflîndu-se o distanță de circa 200 m.

Vestigiile locuințelor se află pe un mic platou înconjurat pe laturile sale de nord și de răsărit de două izvoare ce dau naștere unui pîrflu denumit azi de locuitori pîrful Hatiei. Cel mai vechi nivel de viațuire, surprins deocamdată în sectorul ocupat de locuințe, conține fragmente ceramice aparținînd sec. al XIV-lea. Este vorba de fragmente de oale - borcan și mai rar cu toartă, arse reducător și cu profilul buzei caracteristic vaselor din această perioadă (fig. 3/1-3). Alături de acestea se constată prezența ceramicii fine cenușii, decorată cu roțița sau prin ștampilare (fig. 3/8, 9). Nivelurile arheologice următoare conțin materiale ceramice caracteristice sec. XV-XVI (fig. 3/4-7, 10; 4/1-5). Singura monedă descoperită într-un nivel de secol XV este un gros de argint emis de Iliăș I (1432-1433; 1435-1436).

În stadiul actual al cercetărilor, deși printr-o singură secțiune au fost interceptate vestigiile a două locuințe, nu a putut fi investigată exhaustiv decît una singură (L1). Aceasta face parte din categoria locuințelor cu structură de lemn, semîngropată pe o adîncime de 1,05 m, cu dimensiunile de 7,50 m x 6,50 m și un gîrlăci plasat pe latura de est (fig. 1/2). Întrucît ea a fost abandonată în prima jumătate a sec. al XVI-lea, așa

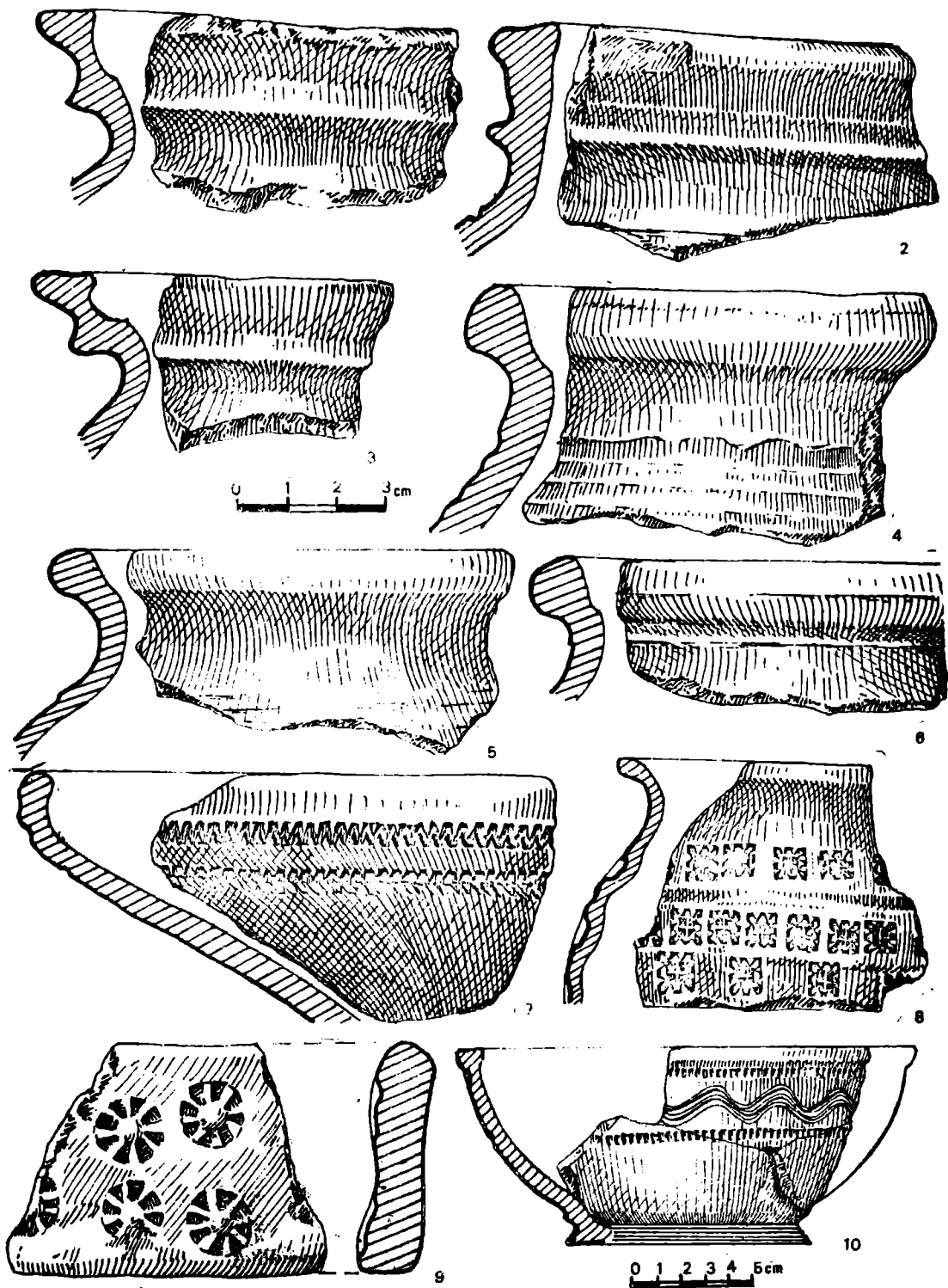

Fig.3.-Spătărești, sectorul "La Hate": ceramică de uz casnic de la sfârșitul sec.ai XIV-lea (1-3) și din sec.ai XV-lea (4-10).

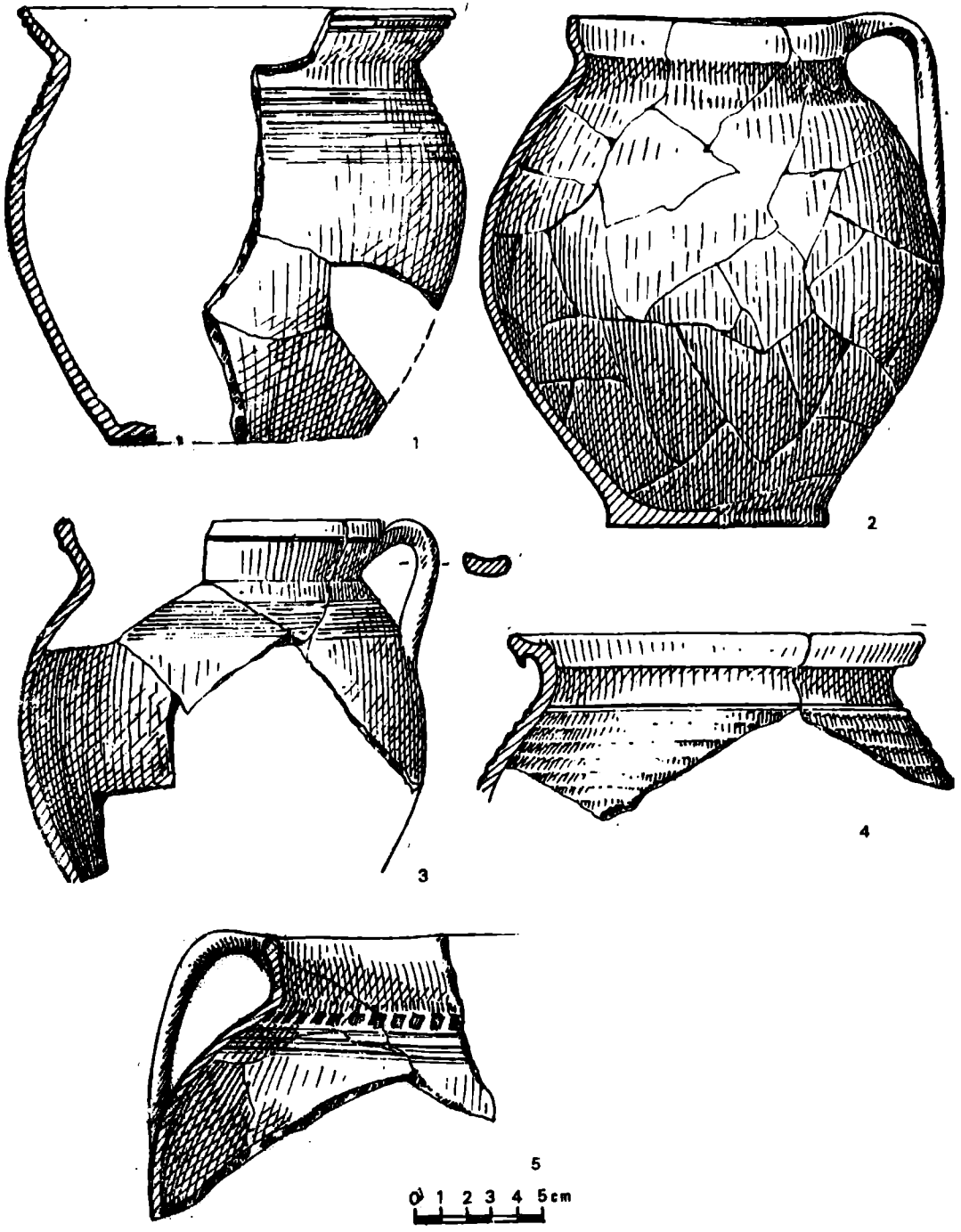

Fig.4.-Spătărești, sectorul "La Hate"; ceramică de uz casnic din sec. XVI (1-5).

după cum ne indică materialele aflate în umplutura sa, încă de pe atunci elemente de construcție fiind recuperate în vederea refolosirii lor, nu ne-a parvenit nimic din structura lemnoasă.

Umplutura locuinței are la bază un strat de circa 40 cm de argilă, urmat de un strat de 65 cm de pământ brun cu pigmenți de cărbune, chirpici, fragmente ceramice și de cahle și piese metalice. Fragmentele ceramice aflate în umplutura locuinței sînt numeroase și aparțin intervalului cuprins între sfîrșitul sec. al XIV-lea și mijlocul celui de al XVI-lea. Fără a mai descrie ceramica de uz casnic din intervalul amintit, ea fiind binecunoscută azi, ne vom opri puțin asupra fragmentelor de ceramică ornamentală - cahle și discuri - descoperite în umplutura locuinței L1. Cele mai numeroase fragmente provin din piese databile în sec. al XV-lea, rezultate din alte complexe de locuire dezafectate de pe platou. Fără îndoială că piesele din soba cu care a fost înzestrată această locuință din sec. al XVI-lea au fost și ele cu grijă recuperate și reîntrebuințate alături de materialul lemnos, din moment ce nu se găsesc decît în cantitate mică. Fragmentele descoperite aparțin atît unor piese smălțuite, cît și nesmălțuite. Cele smălțuite, în nuanțe de maron sau verde, rezultă din plăci rectangulare cu imagini de cavaleri sau din discuri asemănătoare cu cele ce împodobeau monumentele de zid în Moldova la sfîrșitul sec. al XV-lea. Piesele nesmălțuite sînt reprezentate de plăci cu imagini figurative (fig.5/1) (scene cavalești ori din viața de curte) sau plăci traforate, cu motive geometrice, rozete și creneluri, utilizate cu predilecție la partea superioară a coronamentului sobelor în sec. XV-XVI.

Demnă de semnalat este și o cahă descoperită în extremitatea de sud a secțiunii, în umplutura unei alte locuințe (L2), abia interceptată. Este vorba de o placă ceramică prezentînd o cunoscută scenă din iconografia creștină: într-un cadru vegetal-floral sînt redați apostolii Petru și Pavel, cu veșmintele elegant drapate, însoțiți de atributele lor: cheia și respectiv sabia (fig.5/2). Această temă, nefîntînd pînă acum - după cunoștințele noastre - în ceramica monumentală din Moldova, dar cunoscută în Transilvania secolelor XV-XVI - dacă ar fi să invocăm doar unele piese descoperite la Bistrița-Năsăud¹⁰ - va fi adoptată și răspîndită la răsărit de Carpați, la început în centrele cu o populație catolică mai numeroasă - ce cunosc intense legături cu Transilvania -, precum Suceava și Baia. Din acest din urmă centru urban, aflat la numai 6 km. distanță de așezarea descoperită, se vor fi răspîndit în așezările învecinate și piese cu reprezentări din iconografia occidentală, ilustrînd cît se poate de clar legăturile economice și culturale existente între orașul Baia și satele învecinate în epoca de maximă înflorire a acestuia (sec. XV-XVI).

Alături de materialele ceramice, în umplutura locuinței L1 sau în nivelurile corespunzătoare secolelor XV-XVI s-au aflat o serie de obiecte de fier, bronz și os ce întregesc imaginea despre complexul feudal de aici. Este vorba de unelte (cuțite obișnuite sau de pielărie, o seceră, un cîrlig de undiță, un împungător de bronz, un dorn și un ac de os pentru

Fig.5.-Spătărești, sectorul "La Hate": ceramică monumentală (cahle).

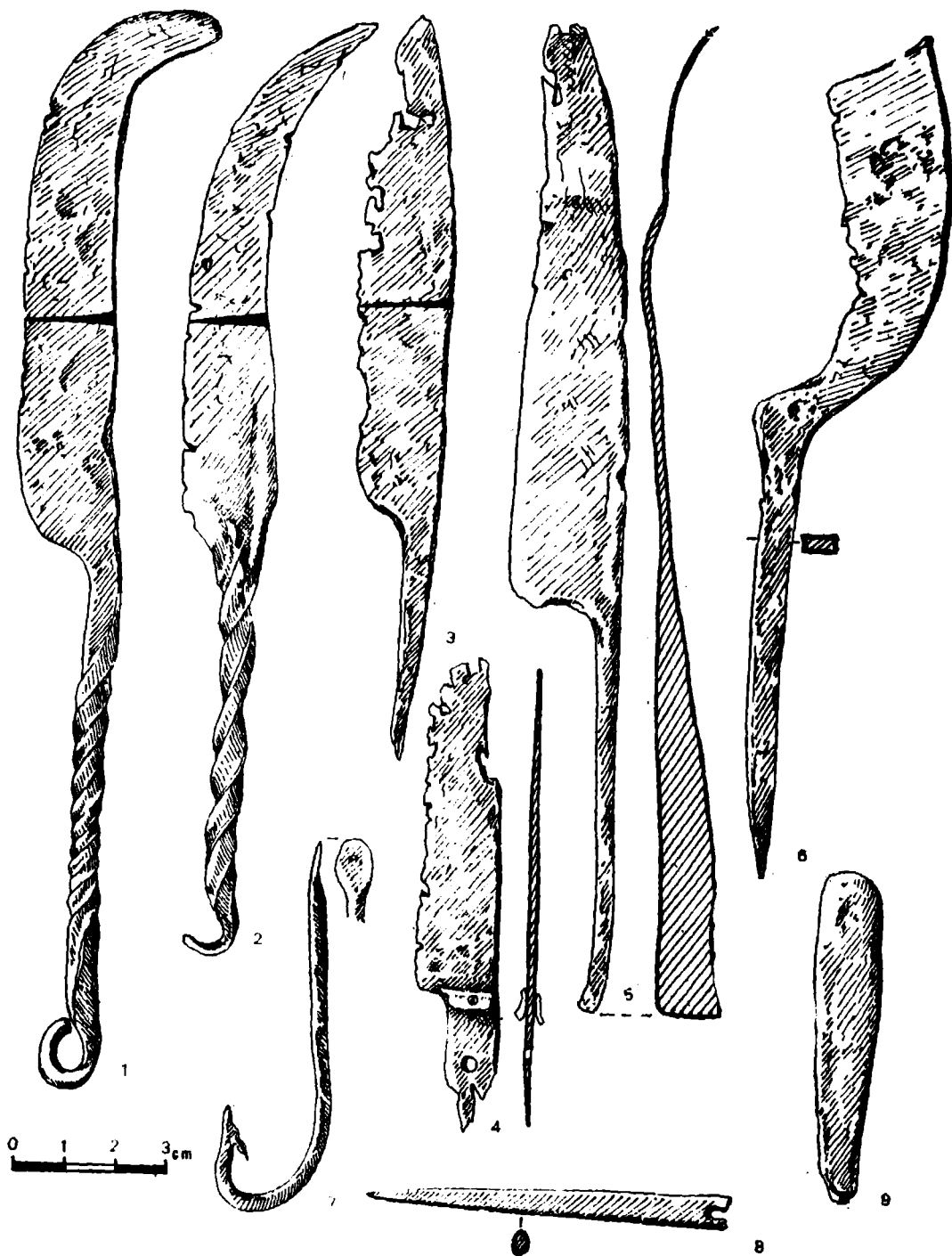

Fig.6.-Spătărești, sectorul "La Hate": unelte de fier și os din cuprinsul locuinței L1 - cuțite de pielărie (1,2), cuțite (3-5), seceră (6), undiță (7), ac de os (8), dorn (9).

cojocărie), obiecte de uz casnic (un sfeșnic, un lanț de ușă, scoabe și cuie), piese de armament și echipament militar (un vîrf de săgeată și un mic fragment de cămașă din zale de argint), piese de harnașament (zăbale, o aplică de bronz și o cataramă) și o drîmbă (fig. 6/1-9; 7/1-13).

Existența unei ceramici de lux smălțuite - alături de cea decorativă, ce împodobește interioarele și exterioarele locuințelor, precum și a unor piese de echipament precum și cămașa de zale din sferă de argint - prilejuiesc constatarea că atît locuința descoperită, cît și celelalte necercetate încă din cuprinsul platoului aflat în punctul "La Hate" aparțin unui complex feudal de tipul reședințelor boierești, înzestrat cu locuințe ce dispuneau de un grad de confort comparabil cu acela întîlnit în sec.XV-XVI în mediul urban de la răsărit de Carpați. De aici trebuie să fi provenit atît constructorii unor locuințe atît de apropiate tipologic de cele întîlnite în așezări precum Baia și tot de aici se puteau obține articolele de lux și produsele meșteșugărești necesare împlinirii nevoilor de viață materială și spirituală.

La 200 m spre nord de sectorul locuințelor, pe o coastă de deal ce coboară de la vest spre est, a fost descoperit cimitirul. Printr-o singură secțiune au fost cercetate parțial sau integral 21 de morminte. Din acestea un număr de 8 au conținut drept inventar funerar 9 monede, piese ce ne oferă o primă și, evident, provizorie încadrare cronologică a cimitirului. Cele mai vechi monede, reprezentate de doi dinari emiși de Matei Corvin între 1482-1486 și respectiv 1482-1490, alături de cea mai recentă, un solidus pentru Riga emis de Sigismund III Vasa între 1587-1632, dovedesc că cel puțin între sfîrșitul sec.al XV-lea și începutul sec.ai XVII-lea cimitirul funcționa.

Cît privește identificarea așezării rurale căreia i-au aparținut reședința feudală de pe platou, cît și cimitirul (cu biserica nedescoperită, deocamdată), aceasta nu va putea fi făcută decît după ce, prin extinderea cercetărilor, se va realiza o mai exactă încadrare cronologică a cimitirului și o mai bună cunoaștere a sectorului ocupat de locuințe.

Sectorul Spătărești (punctul "Coasta Spătăreștilor"). În sfîrșit, cel de al treilea sector investigat se află pe așa-numita "Coasta a Spătăreștilor", la o distanță de circa 2,5 km spre nord de punctul "La Hate". Complexele cercetate au fost descoperite în hotarul vechiului sat Spătărești, a cărui vatră veche se află la o distanță de mai bine de 1,5 km spre răsărit față de actualul sat.

Dacă cel mai vechi document păstrat referitor la satul Spătărești este cel din 28 decembrie 1604¹¹, sondajele arheologice au reușit să identifice unele mărturii mult mai vechi ce vorbesc despre vechimea acestei așezări.

Este vorba în primul rînd despre descoperirea unui cimitir din care au fost individualizate și cercetate 54 de morminte (fig.2/1).Dintre acestea 9 au conținut drept inventar funerar un număr de 10 monede ce acoperă intervalul cuprins între sfîrșitul sec.al XV-lea și finele celui de al XVIII-lea, așa după cum probează o aceea de la Baiazid II (1481-1512)și o para de la Abdul Hamid I (1774-1789). Alături de monede s-a mai des-

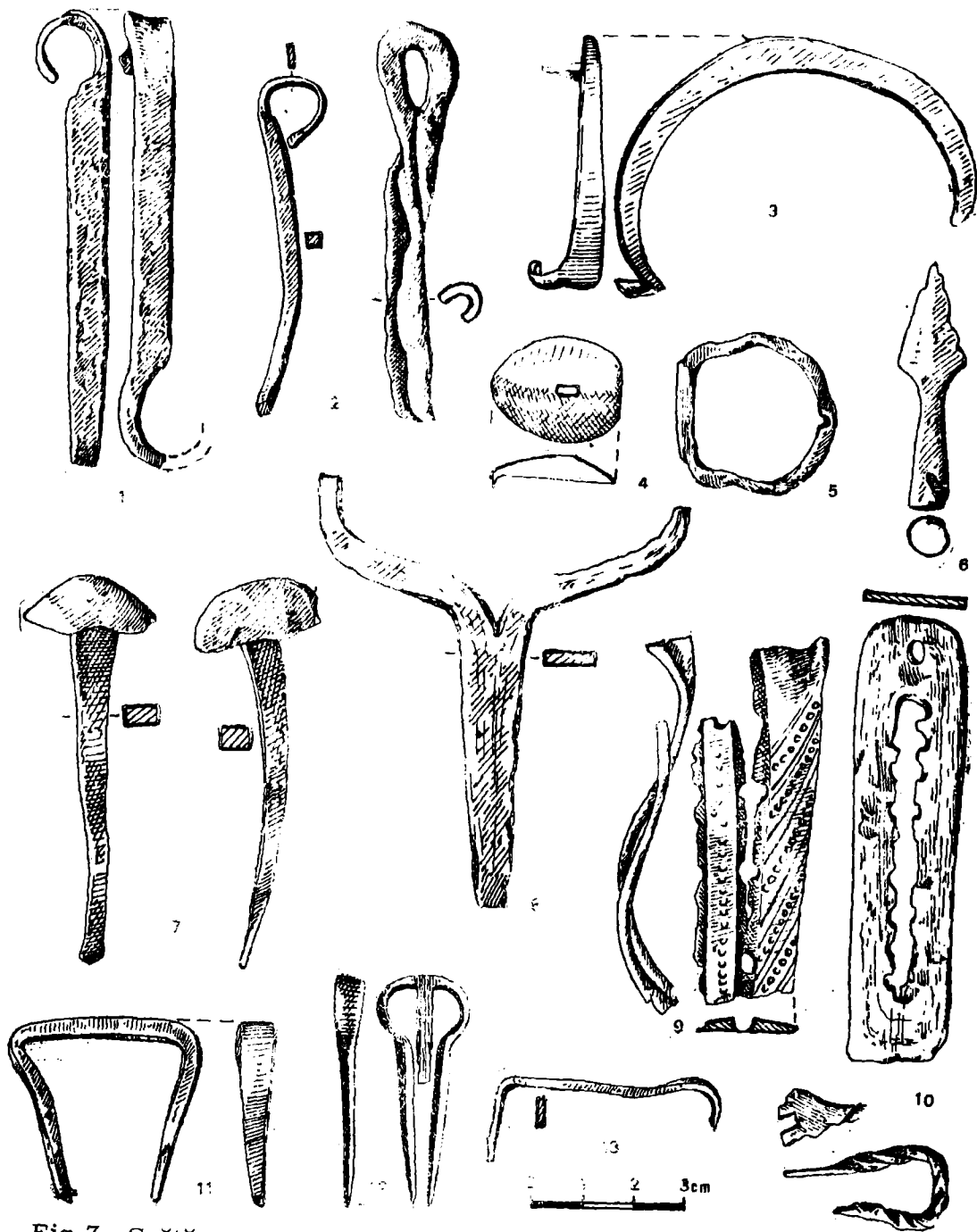
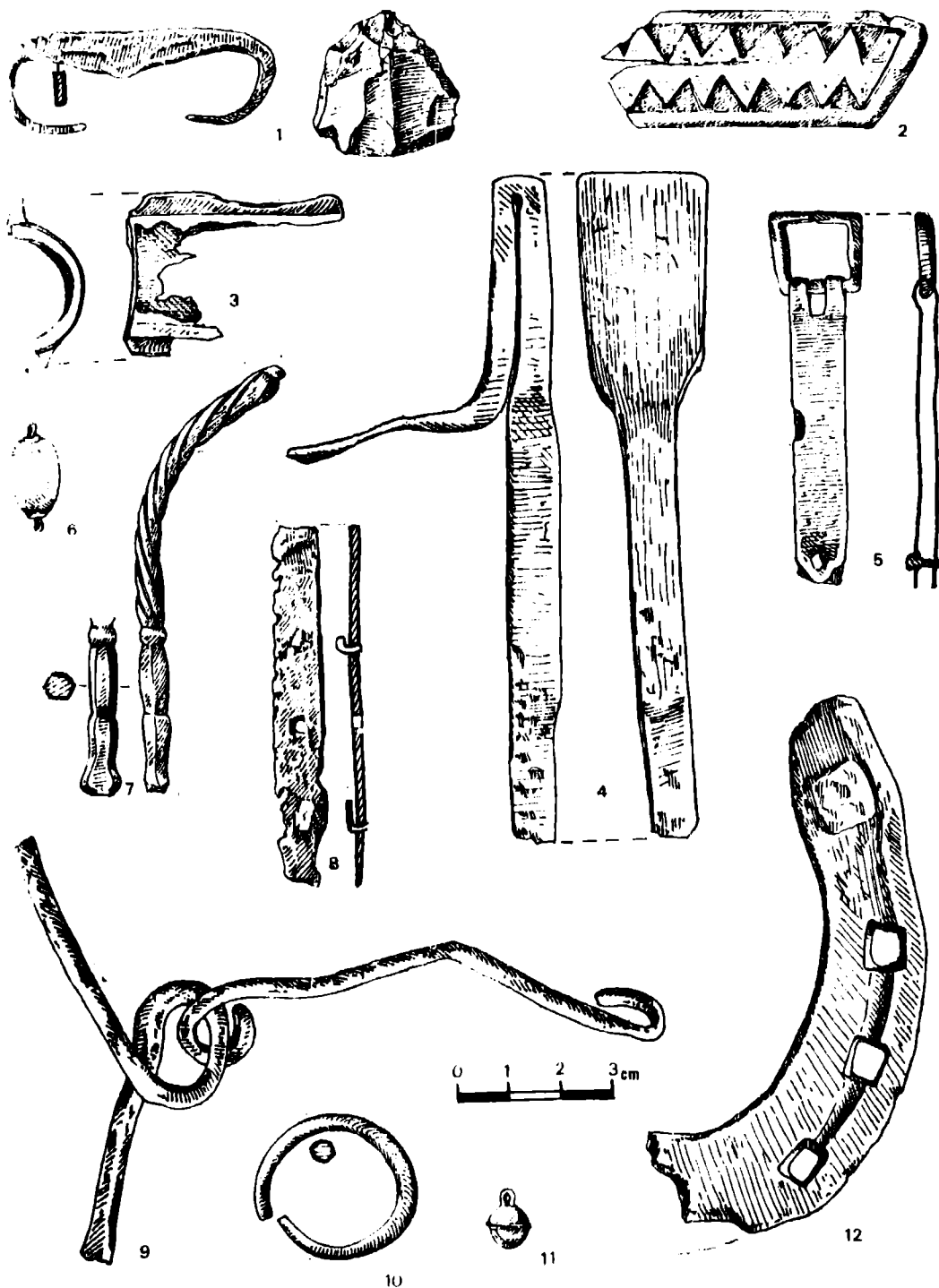

Fig.7.--Spătărești, sectorul "La Hate": piese de harnașament, arme, obiecte de uz casnic și instrumente din cuprinsul locuinței L 1 - zăbale (1-2), potcoavă de încălțăminte (3), aplică de bronz (4), cataramă (5), vîrf de săgeată (6), cuie (7), sfeșnic (8), verigi de ușă (9, 10), scoabe (11, 13), drîmbă (12).

Fig.8.-Spătărești, "Coasta Spătăreștilor": obiecte din cuprinsul locuinței cu pivniță sau din cimitir - amnar cu cremene (1), mîner de os (2), fragment de lacăt (3), splint (4), cataramă de bronz (5), toartă de bronz (7), mîner de cuțit (8), zăbală (9), potcoavă (12), toate din locuință și un pandantiv de cercei (6) din cimitir. Fîntîna Mare (Răciuleni): verigă de bronz (10) și năsturaș (11), din cimitir.

coperit un pandantiv din sîrmă de bronz și sticlă (fig.8/6).

La o distanță de 110 m spre sud-est de cimitir s-au descoperit vestigiile unei locuințe cu pivniță, adîncită cu 1,60 m față de nivelul medieval de călcare, realizată din piatră de carieră legată cu mortar (fig.2/1). Deși piatra din zidărie a fost recuperată în bună măsură pînă la talpa fundației, limitele pivniței au putut fi precizate. Este vorba de o pivniță de plan rectangular, cu dimensiunile de 9 m x 6,5 m, accesul la interiorul ei efectuîndu-se pe latura de nord prin intermediul unei gîrlici cu 12 trepte (fig.2/2). Pe treptele pivniței, cît și în interiorul său s-a descoperit un număr de 5 monede din sec.XVII-XVIII, piese ce au permis încadrarea cronologică a locuinței între mijlocul sec. al XVII-lea și sfîrșitul celui de al XVIII-lea.

Materialul ceramic descoperit în imediata apropiere a pivniței, cît și în umplutura sa susține și el datarea propusă pe baza descoperirilor monetare. S-a putut constata că majoritatea fragmentelor ceramice au aparținut unor vase smălțuite; castroane, farfurii, străchini, căni și ulcioare. Fondul este alb-gălbui, motivele decorative florale sau liniare fiind realizate cu culoare maron sau verde.

Canalele sînt și ele prezente tot în stare fragmentară și în număr foarte mic, situație ce poate fi explicată prin împrejurarea că soba a fost demontată și materialele recuperate în bună măsură cu prilejul dezafectării locuinței. Fragmentele păstrate conturează imaginea unor plăci cu latura de 18-20 cm, smălțuite în alb-gălbui, cu un decor floral colorat în maron și vernil.

Umplutura pivniței a mai conținut, alături de fragmente de sticlărie de lux decorată cu motive florale gravate, o serie de piese de feronerie, unelte (lame de cuțit, un amnar cu cremene și o nicovală), piese de harnașament (o zăbală și o cataramă de bronz), un splint de căruță și obiecte de uz casnic de felul unui lacăt sau a unei torți (fig.8/1-9).

În sfîrșit, la o distanță de 30 m spre nord de locuința cu pivniță a fost descoperit soclul unei construcții de plan rectangular, cu dimensiunile de 6,30 m x 5,30 m, a cărui suprastructură trebuie să fi fost din lemn (fig.2/1).

Evident că o locuință din piatră de felul celei descoperite pe "Coasta Spătăreștilor" și datată în sec.XVII-XVIII nu putea aparține decît unei reședințe feudale. Încadrarea cronologică și amplasamentul său ne permit să apreciem că este vorba de reședința înaintașilor artistului Matei Millo, mai precis a bunicului său stolnicul, pe nume tot Matei Millo, cel care vine și se stabilește în Spătărești în urma căsătoriei în 1782 cu Sultana, fosta soție a lui Iordache Bașotă, și care în urma notărniceii din 18 noiembrie 1786 rămîne stăpîn pe întreg satul Spătărești¹². Această reședință, împreună cu cimitirul și biserica, își va înceta existența fiind abandonată și strămutată, pe amplasamentul actual, la o distanță de 1,5 km spre vest, pe un platou superior, în primul deceniu al sec. al XIX-lea, de tatăl artistului amintit și anume de Vasile Millo, ulterior, în 1833, strămutîndu-se în același loc și satul¹³.

- 1 Lia Bătrîna, Octav Monoranu și Adrian Bătrîna, Cercetările arheologice do la Fîntîna Maro, com.Vadul Moldovei, jud.Suceava, în Cercetări arheologice, VII, 1984, p.165-174.
- 2 Marele dicționar geografic al României, vol.III, București, 1900, p.371-372.
- 3 DIR, A, veac.XVI, vol.I, nr.88, p.91.
- 4 Ibidem, vol.III, nr.227, p.174-175.
- 5 Ibidem, nr.261, p.205-207.
- 6 Ibidem, veac.XVII, vol.IV, nr.18, p.13.
- 7 Ibidem, nr.183, p.144-145.
- 8 Facem acum convenita rectificare a opiniei noastre exprimată anterior (Lia Bătrîna, Octav Monoranu și Adrian Bătrîna, op.cit. p. 172-173) potrivit căreia vestigiile descoperite erau atribuite așezării de la Blăgești, sat și el dispărut azi, aflată în vecinătatea Răciulenilor, dar pe partea dreaptă a apei Moldovei.
- 9 Lia Bătrîna, Octav Monoranu și Adrian Bătrîna, op.cit., p.168.
- 10 Piese inedite descoperite de Lia Bătrîna și Adrian Bătrîna și aflate în patrimoniul Muzeului de Istorie al R.S.România.
- 11 DIR, A, veac.XVII, vol.I, nr.270, p.184.
- 12 Artur Gorovei, Artistul Matei Millo (Însemnări biografice), București, 1932, p.9.
- 13 Ibidem, p.6.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES EFFECTUÉES
DANS LA ZONE DE FÎNTÎNA MARE-SPĂTĂREȘTI,
DÉP.DE SUCEAVA

Résumé

En poursuivant les préoccupations concernant l'étude des résidences féodales rurales à l'est des Carpates, les auteurs ont effectué d'abord des investigations de surface et puis des sondages archéologiques dans la zone collinaire au sud de Fălticeni, entre Șomuzul Mare et Șomuzul Băii. La surface comprise entre les villages d'aujourd'hui Fîntîna Mare et Spătărești (com.de Vadu Moldovei) a été étudiée sur trois secteurs. Le premier, situé au nord-ouest de Fîntîna Mare, contient les vestiges de certaines demeures de culte appartenant à une résidence féodale du village de Răciuleni, aujourd'hui disparue - la première construite en bois et la deuxième en maçonnerie, qui se succèdent dans la même surface.

La datation de la première a pu être établie dans la première moitié du XVe s. et l'autre a été datée dans la deuxième moitié du même

siècle. En même temps ont été faites certaines précisions d'ordre planimétrique et ont été étudiées 33 tombes.

Dans le deuxième secteur situé à 2 km vers le nord de l'église des Răciuleni, au point nommé "La Hate", ont été découverts les vestiges d'une habitation et d'une cimetière. Le matériel céramique et numismatique a permis la datation des complexes étudiés dans une période comprise entre le début du XVe s. et le XVIIe s.

En fin, le dernier secteur situé à 2,5 km vers le nord du cimetière de "La Hate", sur la "Côte des Spătărești", contient les vestiges d'un autre cimetière qui a servi entre la fin du XVe s. et la fin du XVIIIe s., et aussi les vestiges d'une habitation avec cave datée entre le milieu du XVIIe s. et la fin du XVIIIe s.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig.1.-Fântâna Mare. 1 a) Le plan des églises appartenant à l'ancien habitat de Răciuleni; b) Le profil du socle de l'église maçonnée;
- 2) Spătărești, le secteur "La Hate": plan de l'habitation L1.
- Fig.2.-1) Spătărești, le secteur "la Côte des Spătărești": plan de l'habitation avec cave.
- Fig.3.-Spătărești, le secteur "La Hate": céramique d'usage ménager de la fin du XIV (1-3) et du XVe s. (4-10).
- Fig.4.-Spătărești, le secteur "La Hate": céramique d'usage ménager du XVIe s. (1-5).
- Fig.5.-Spătărești, le secteur "La Hate": céramique monumentale.
- Fig.6.-Spătărești, le secteur "La Hate": outils en fer et os trouvés dans l'habitation L1 - couteaux employés dans le peausserie (1, 2), couteaux (3-5), fourcille (6), ligne de pêche (7), aiguille en os (8), poinçon (9).
- Fig.7.-Spătărești, le secteur "La Hate": pièces de harnachement, armes, objets d'usage ménager et instruments trouvés dans l'habitation L1, mors (1-2) becquet en métal (3), applique en bronze (4), boucle (5), pointe de flèche (6), clous (7), bougeoir (8), anneaux (9,10), crochet d'assemblage (11,13), guimbarde (12).
- Fig.8.-Spătărești, "La Côte des Spătărești": objets découverts dans l'habitation avec cave ou dans le cimetière - briquet avec silex (1), manche en os (2), fragment de cadenas (3), splint (4), boucle en bronze (5), anse en bronze (7), manche de couteau (8), mors (9), fer à cheval (12), tous appartenant à l'habitation et un pendentif de boucle d'oreille (6) du cimetière.
- Fântâna Mare (Răciuleni): anneau en bronze (10) et petit bouton (11) trouvés dans le cimetière.

O LOCUINȚĂ CU PIVNIȚĂ DE PIATRĂ DIN
SEC. XIV-XV LA POLATA, JUD. GORJ

de VENERA RĂDULESCU
și IULIAN CĂMUI

În campaniile arheologice din anii 1983 și 1984 s-au continuat cercetările de la Poiata, pe "Câmpul lui Pătru", pentru dezvelirea unei noi locuințe cu pivniță de piatră¹.

Marcată la suprafața solului printr-o ușoară denivelare, locuința aceasta oferă, spre deosebire de construcțiile cercetate anterior, mai multe elemente de studiu, deoarece terenul amintit a fost mai puțin afectat de lucrările agricole.

În scopul determinării formei și dimensiunilor noii construcții, denumită convențional "D", au fost trasate următoarele secțiuni: S VII (1,5 x 13 m), orientată NE-SV, paralel spre nord S IX (1,5 x 8 m) S IX A (1,5 x 4 m), S IX B (1,5 x 6,5 m) și S IX C (1,5 x 5 m). Perpendicular pe S VII, spre nord, a fost trasată S VIII (1,5 x 5 m), orientată NV-SE. La sud de S VII au fost trasate secțiunile S X A (1,5 x 2 m), S X B (1,5 x 3 m), S X C (1 x 3 m), S X D (1,5 x 3 m) și S XI (1,5 x 12 m)².

Secțiunile au permis surprinderea zidurilor pivniței unei construcții de plan rectangular, a cărei axă longitudinală este orientată pe direcția N-S, cu o ușoară deviere NNV-SSE.

Zidul de nord al construcției nu cade perpendicular pe laturile de est și de vest, care sînt paralele, planul întregului edificiu înscriind o formă ușor trapezoidală (fig.1).

Pivnița amintită are în interior următoarele dimensiuni: latura de est - 17,50 m; latura de vest - 19 m; latura de sud - 8,40 m, iar cea de nord - 5,50 m.

Intrarea în pivniță se făcea printr-un gîrlici situat pe latura de nord. Zidul de vest al gîrliciului apare ca o continuare a laturii de vest a pivniței.

Grosimea zidurilor variază între 0,60 m și 0,80m. În ceea ce privește gîrliciul, notăm că grosimea zidului de vest ajunge pînă la 1-1,15 m.

Zidurile nu au păstrat peste tot aceeași înălțime, pe latura de vest fiind mult mai distruse. Cel mai bine se conservă partea de est (circa 1,50 m înălțime).

Cercetarea atentă a resturilor acestei locuințe ne îngăduie cîteva observații importante asupra sistemului de construcție.

Se constată că meșterii respectivi, avînd trasat planul, încep prin a săpa o groapă de formă regulată, cu pereți verticali, în interiorul căreia, căptușindu-i aproape perfect pereții, se ridică apoi zidurile portante.

Este de remarcat faptul că spațiul liber rămas pe alocurea între zidurile de piatră și pereții gropii s-au umplut cu pămînt argilos, bine bă-

POLATA, JUDEȚA GORJ

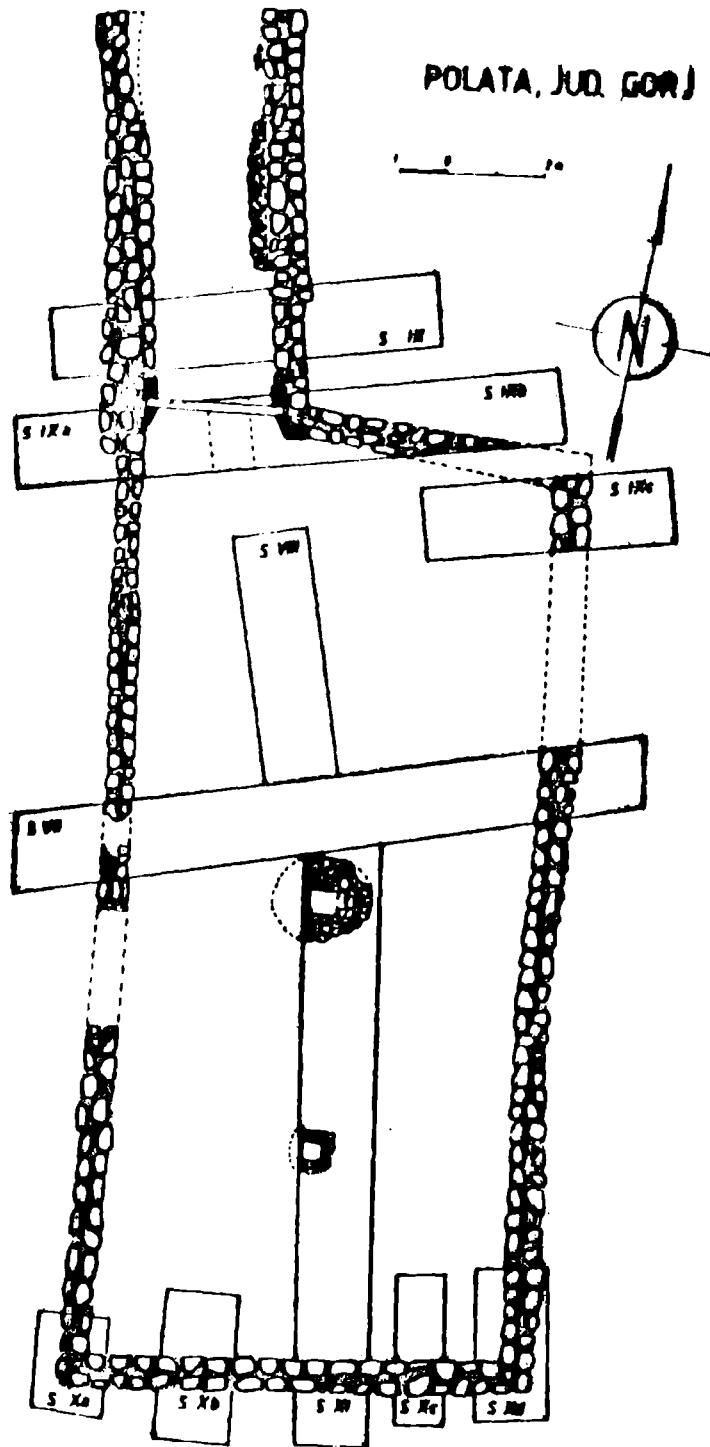

Fig. 1. - Planul locuinței "D"

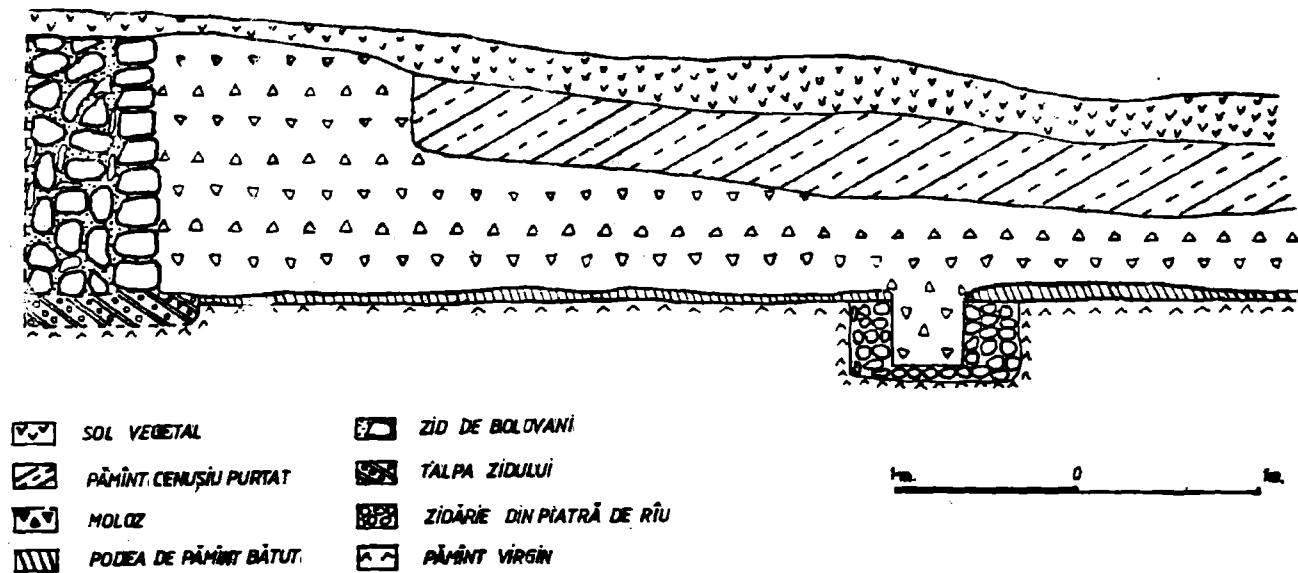

Fig.2.-Profil vest în S XI.

tut. Zidurile pereților în discuție sînt construite din bolovani de rfu (cu dimensiuni ce variază de la circa 0,15 x 0,20 m la circa 0,30 x 0,50 m), așezați cu partea netedă spre interiorul încăperii, legați cu mortar de var și nisip. Se poate citi, totodată, intenția de fățuire a zidurilor și rostuirea lor cu mortar. Cîteva elemente sugerează chiar posibilitatea tencuirii interiorului.

În ceea ce privește fundația, se constată că zidurile sînt ridicate pe un pat natural, ușor nivelat, de pietriș și nisip. Peste acesta este așezat, ca talpă a zidăriei, un strat de mortar foarte tare, în grosime de circa 25 cm. În continuare, la aceeași cotă, se află nivelul de călcare al interiorului. Se deduce că pe mortarul încă proaspăt așezat se dispune zidăria de bolovani, retrasă față de marginea tălpii cu 20 cm.

Pardoseala constă dintr-un strat de argilă, de culoare cenușiu-deschis, foarte bine bătut, gros de 5-6 cm, pe alocurea cu urme de var, provenite de la ridicarea pereților.

Din studiul de detaliu al elementelor puse în evidență de cercetările efectuate pînă în prezent, gîrliciul se prezintă ca o piesă de o importanță deosebită a ansamblului, atît prin dimensiunile sale (2,40 x 8,20 m în interior), cît și prin sistemul de construcție, folosindu-se materiale și tehnici mai puțin obișnuite.

În această zonă notăm prezența blocurilor paralelipipedice de tuf vulcanic, atent finisate, ce păstrează dimensiuni de circa 10x30x40 cm.

Disponerea acestor blocuri, așa cum au fost ele surprinse în zidăria prăbușită, găsită chiar în fața intrării în pivniță, demonstrează că cel puțin această parte a gîrliciului era acoperită cu o boltă aplatizată³.

Elementele de tuf vulcanic de formatul pietrei de talie, într-o zidărie foarte îngrijit executată, sînt folosite de asemenea pentru a încastra tocurile ușilor⁴.

Articulat lăcașurilor de toc, pe podea, se poate vedea foarte clar urma pragului, coborîtă circa 20 cm de la nivelul de călcare. Acesta se continuă lateral, în ambele părți, mult sub talpa zidurilor. Pragul a fost încastrat într-o zidărie de piatră de rfu legată cu mortar încă din faza de început a ridicării zidurilor. La nivelul pragului apare podeaua bine nivelată (fig. 3).

Sondajele sistematice practicate în interiorul pivniței pun în evidență și alte elemente care îngăduie concluzii interesante cu privire la sistemul de construcție al acestei clădiri.

Pentru susținerea planșeului nivelului superior erau folosite grinzi ce se sprijineau pe stîlpi groși din lemn. Săpăturile arheologice au sesizat două lăcașuri pentru popi, lăcașuri zidite din pietre de rfu legate cu mortar de var și nisip.

Zidăria se executa în jurul stîlpului, căutîndu-se a se realiza o stabilitate perfectă a reazemului.

Lăcașul păstrat în centrul pivniței are dimensiunile de 0,45 x 0,54 m. Stîlpul era încastrat în fundație pînă la o adîncime de - 0,35 m. Fața exterioară a acestui volum de zidărie apare ovală, cu diametrele de 1,60 x 2 m.

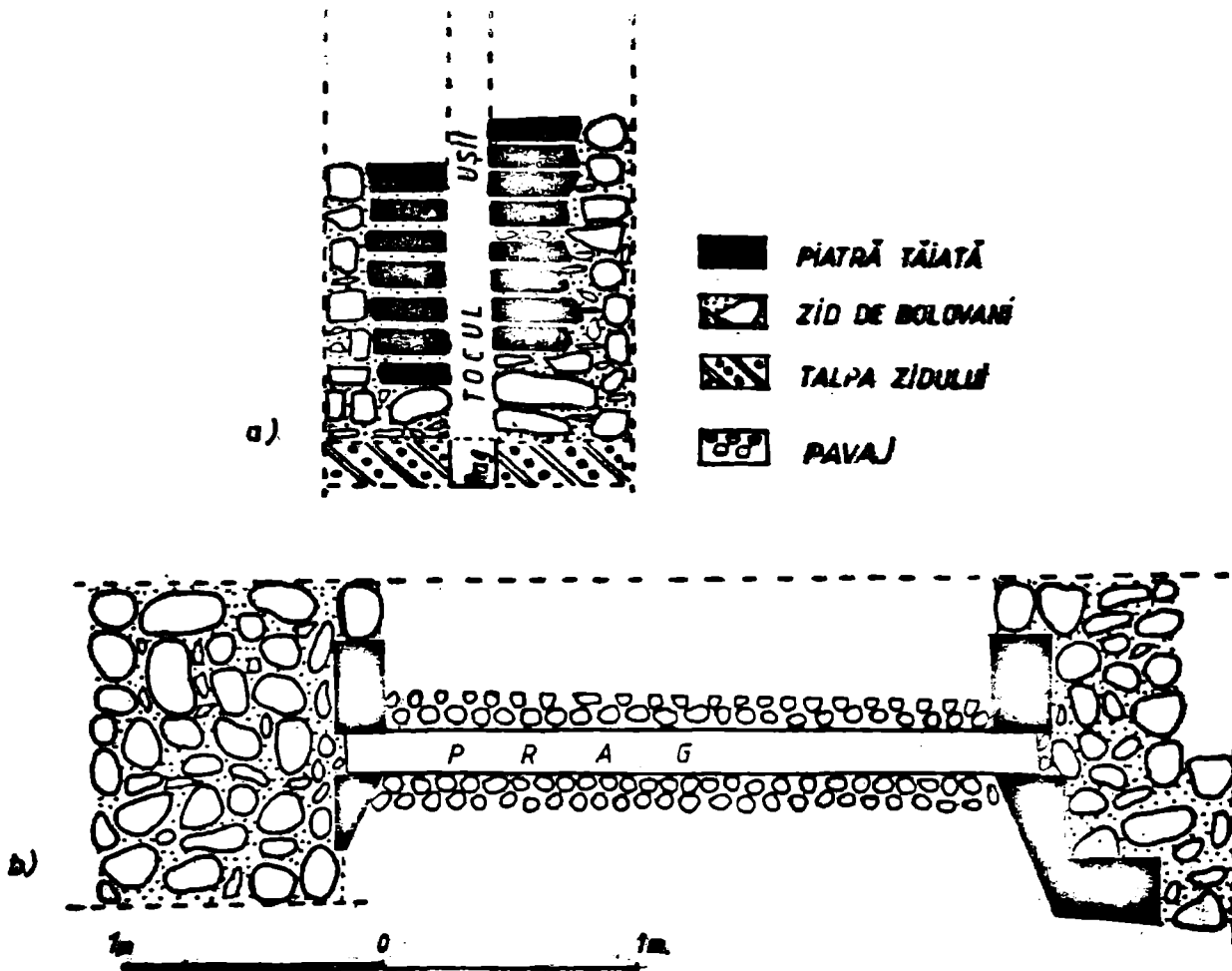
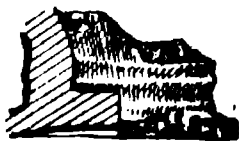
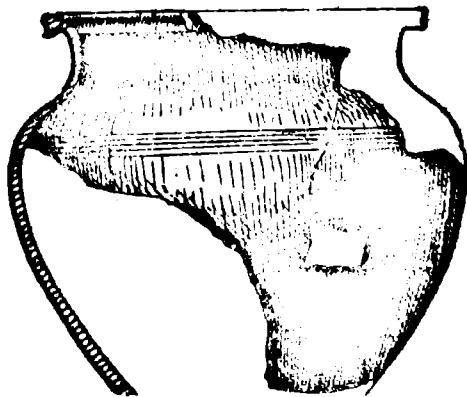
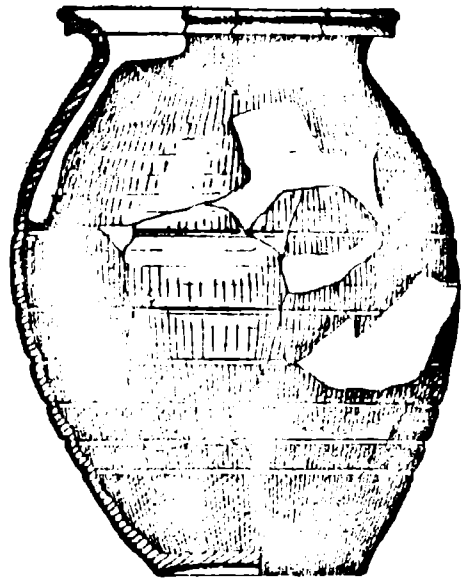
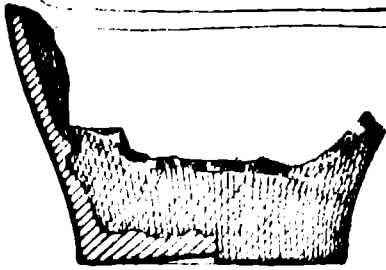
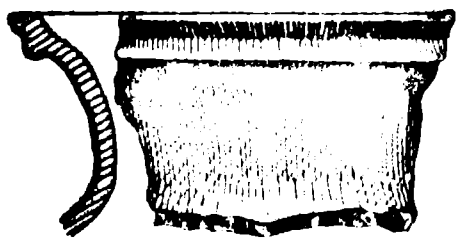
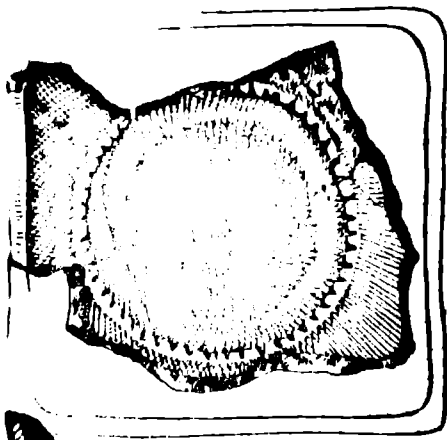

Fig.3.-Intrarea în pivniță: a) secțiune cu marcarea lăcașului pentru tocul ușii și a pragului; b) plan.

5

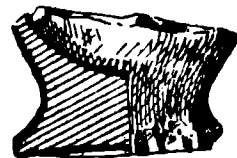

Fig.4.-Ceramică, sec.XIV-XV: 1) cahlă; 2-4) oale borcan; 5-6) păhăruțe.

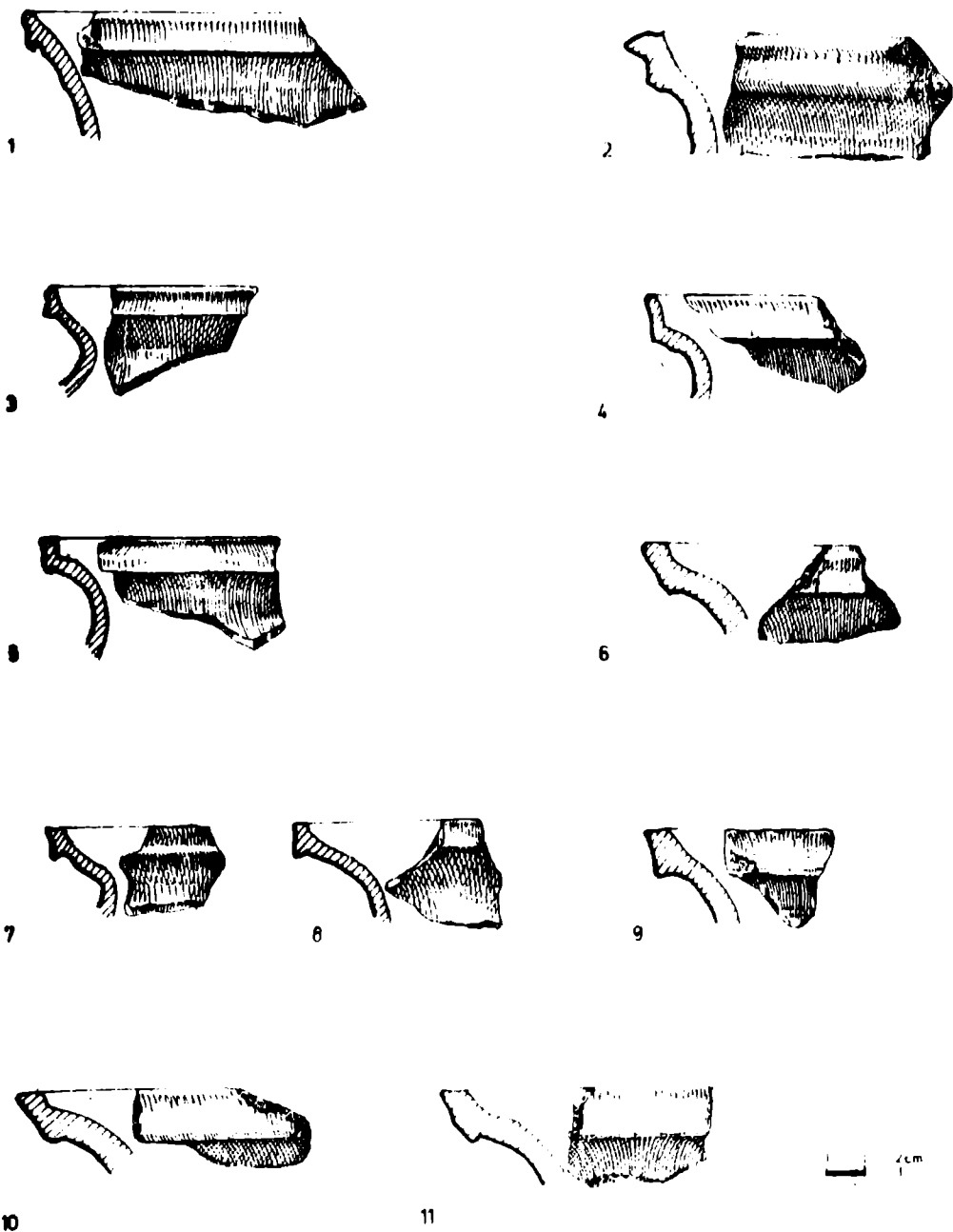

Fig.5.-Profile de "buze" ale ceramicii de uz comun, sec.XIV-XV.

La sud de acesta, pe axa longitudinală a locuinței, aproximativ echidistant față de zidul de sud, s-a surprins lăcașul celui de al doilea stîlp, cu dimensiunile de 0,38 x 0,44 m, realizat după același sistem de construcție.

Zidăria de încastrare a stîlpului, deși foarte mult deteriorată, lasă să se citească, în acest caz, o grosime a îmbrăcăturii de circa 0,30 m⁵.

Datele pe care ni le oferă cercetarea de pînă acum ne îndreptățeste concluzia că ne aflăm în fața unui edificiu civil de mari proporții, făcînd parte din ansamblul unei așezări medievale⁶.

Edificiul era alcătuit dintr-un subsol, cu rol de pivniță, din zidărie de piatră de rîu și unele elemente pretențios finisate din tuf, peste care se suprapunea cel puțin un alt nivel realizat dintr-o structură lemnoasă.

Gustul pentru decorativ trebuie să fi impus acestei arhitecturi anumite aspecte pe care, din păcate, nu le putem decît presupune.

Mărturie a acestui decorativism stau însă atît discurile smălțuite ce împodobeau pereții, cît și oahlele destinate a înfrumuseța sobele.

Pivnița, o piesă de mari dimensiuni, era desigur deosebit de utilă în păstrarea unei însemnate cantități de produse. Trebuie avut în vedere în primul rînd faptul că specificul zonei fi constituit tocmai producția abundentă de pometuri, ca și plantațiile de vie, fapt ce a impus un anumit program arhitectural.

Materialul arheologic rezultat este constituit în cea mai mare parte din fragmente de ceramică nesmălțuită, provenind de la circa 80 vase de uz comun, de mărime mică și mijlocie: oale borcan, oale cu toartă, pănărele ș.a. (fig. 5).

S-a constatat existența mai multor variante de "buze", caracteristice vaselor ceramice din sec. XIV-XV⁷ (fig. 8).

Decorul constă dintr-un registru de linii paralele, orizontale, incizate.

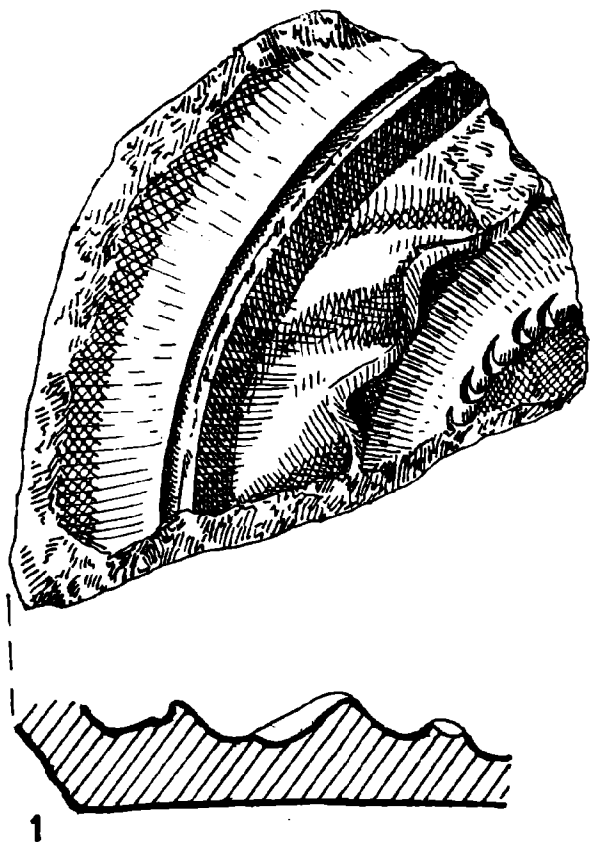
În ceramica decorativă, alcătuită de altfel din foarte puține piese, se înscriu cîteva fragmente de discuri cu decor concentric, smălțuite în verde-oliv (fig. 6). S-au găsit de asemenea mai multe fragmente de cahlle-oală cu corp tronconic și gura pătrată, smălțuite în interior cu verde⁸ (fig. 5/1).

Cahllele ca și fragmentele de vatră prezente în stratul de moloz argumentează asupra prezenței mai multor instalații de încălzit sau de pregătire a hranei, cu care a fost înzestrată locuința.

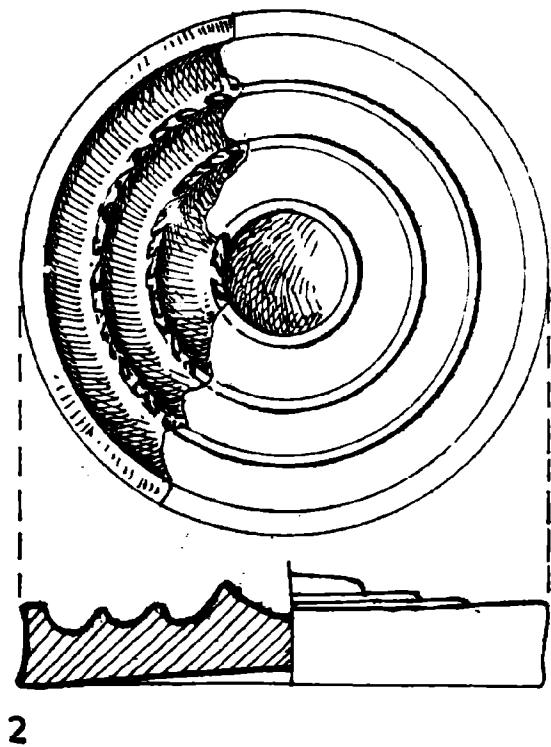
Obiectele din metal alcătuiesc un inventar compus din piese folosite la construcție (cuie, piroane, balamale), un fragment de lanț, un cîrlig, cîteva lame de cuțit, un cuțit pentru pielărie, un braț de balanță, un vîrf de săgeată, două catarama, fragmente de potcoave, o drîmbă (fig. 7).

În ceea ce privește datarea acestei locuințe, așa cum probează caracteristicile ceramicii, propunem sfîrșitul sec. al XIV-lea sau începutul sec. al XV-lea.

Soliditatea și dimensiunile, sistemul constructiv și natura materialelor folosite, grija pentru decorativ trebuie puse în legătură cu rosturile locale economico-sociale ale edificii.

1 0 1 2cm

2 0 1 2 4cm.

Fig. 6.-Discuri ornamentale, sec. XIV-XV.

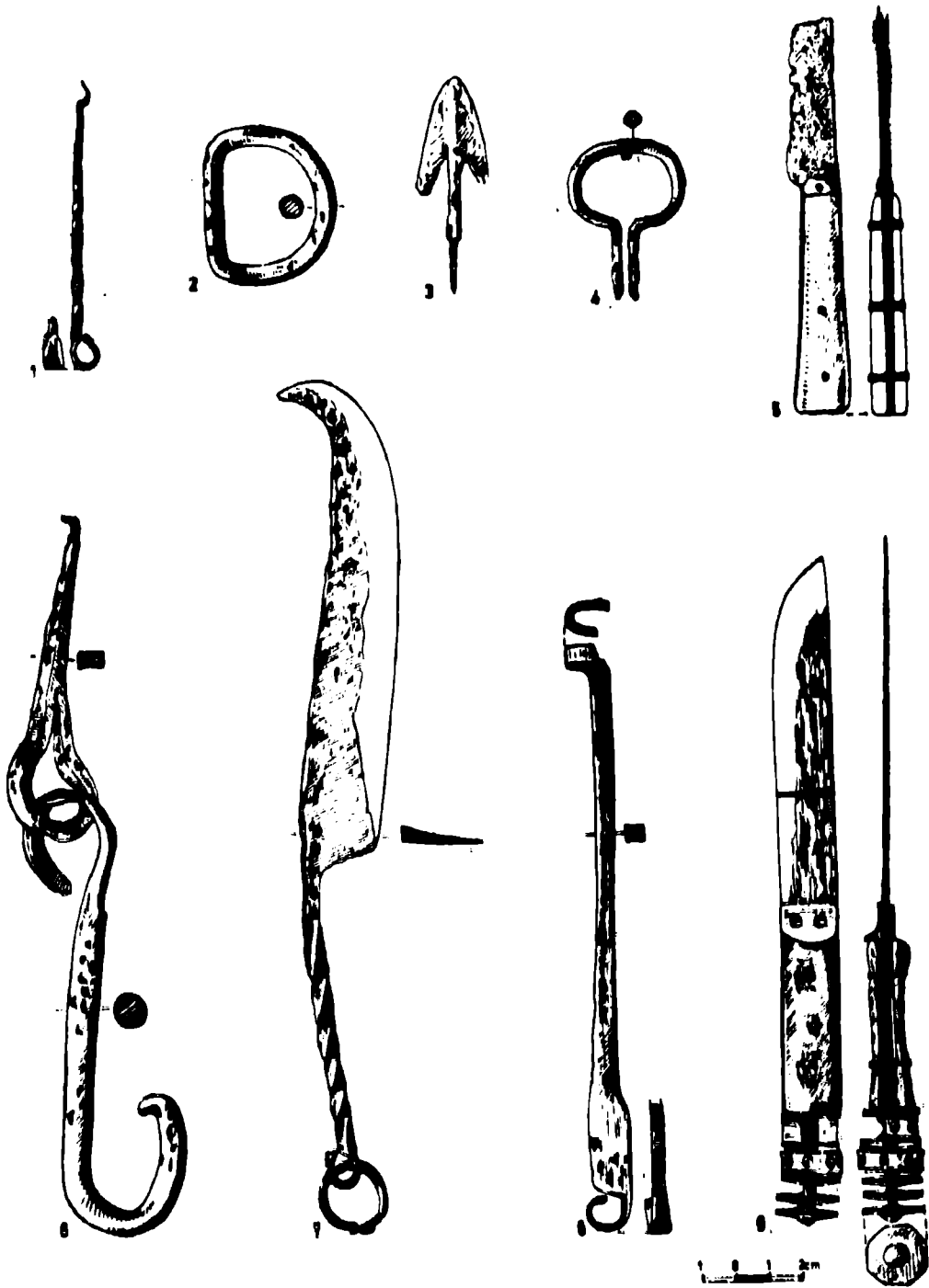

Fig.7.-Obiecte din metal, sec.XIV-XV: 1) ac; 2) cataramă;
 3) vîrf de săgeată; 4) drîmbă; 5; 9) cuțite; 6) cîrlig;
 7) cuțit pentru pielărie; 8) braț de balanță.

Ansamblul de construcții cu temelie de piatră existent la Poiata, pe "Câmpul lui Pătru", oferă un bogat și inedit material de studiu privind reședința feudală în spațiul de la sud de Cnrpați.

NOTE

- 1 Amintim că cercetările din anii 1980-1982 au pus în lumină rosturile unei curți medievale bolerești datată în sec.XIV-XVI - vozi: Venora Rădulescu și Gheorghe Calotoiu, Cercetările arheologice de la Poiata, jud.Gorj, în Cercetări arheologice, V, MÎRSR, București, 1982, p. 119-127; Ibidem, VI, 1983, p.133-139.
- 2 Secțiunile au fost numerotate în ordine, începând cu săpăturile arheologice din anul 1980.
- 3 Cercetările viitoare vor căuta să surprindă elementele de reazem ale acestei bolți. Săpăturile arheologice au fost mult îngreuiate în zona grilciului deoarece, după părăsirea construcției - datorită unei intervenții accidentale la talpa zidului său estic, foarte probabil o alunecare de teren -, acesta își schimbă poziția inițială și apare în momentul de față răsturnat pe jumătatea sa nordică.
- 4 Acoosul din griloi în pivniță se făcea printr-o ușă masivă din lemn, cu două oatururi. Lăcașurile tocurilor înseru dimensiunile 10x15 cm.
- 5 Lateral nord față de stîlpul central este posibil să existe încă o astfel de fundație, ipoteză ce va trebui verificată în cursul cercetărilor viitoare.
- 6 Asupra asemănarilor sau deosebirilor de construcție între edificiile cercetate pînă în prezent ne propunem să revenim într-un alt studiu.
- 7 N.Constantineeeu, Ceoaia, un sat din Câmpia română în epoca lui Mircea cel Bătrîn, Edit.Academiei R.S.R., 1972, p.249, planșa XV/5, 11, p.250, planșa XVI/1,3; idem, Curtea de Argeș (1200-1400). Asupra începuturilor Țării Românești, Edit.Academiei R.S.R., București, 1984, p.123, fig.52, p.125, fig.53, p.126, fig.54, p.117, fig.55.
- 8 Starea fragmentară a ceramicii nu a permis decît puține reconstituiri.

UNE HABITATION AVEC CAVE EN PIERRE DATANT DEPUIS LES XIVe-XVe ss. A POLATA, DÉP. DE GORJ

Résumé

La suite des fouilles archéologiques à Poiata, municipe de Tg.Jiu, ont mis à la lumière la cave d'une nouvelle habitation médiévale. Elle peut être inscrite dans un plan trapézoïdal. Les côtés de la construction ont à l'intérieur les dimensions suivantes: 19 m, 17,50 m, 8,40 m, 5,50 m. L'entrée dans la cave se fait sur le côté nord, par une échappée

de 2,40 x 8,20 m.

La maçonnerie est exécutée en grosses pierres de rivière liées à mortier de chaux et sable.

Pour la réalisation de la voûte de l'échappée, tout comme pour la fixation des encadrements des portes, ayant un rôle fonctionnel, mais aussi ornemental, on a employé des blocs de tuf volcanique, en forme de pierre taillée.

L'habitation a eu au moins encore un autre niveau réalisé dans une matière ligneuse.

Les matériaux archéologiques démontrent l'existence de plusieurs poêles et âtres qui pourvoyaient l'habitation étudiée.

L'édifice, daté aux XIVe-XVe ss. et faisant partie de l'ensemble d'un habitat médiéval, inscrit des éléments nouveaux dans la connaissance de l'architecture civile roumaine à l'époque en question.

LEGENDES DES FIGURES

Fig.1.-Plan de l'habitation "D".

Fig.2.-Profil ouest dans S XI.

Fig.3.-L'entrée dans la cave: a) section avec marquage du seuil et la place de huisserie; b) plan.

Fig.4.-Céramique XIVe-XVe ss.

Fig.5.-Profils de rebords de poterie des XIVe-XVe ss.

Fig.6.-Disques ornementaux, XIVe-XVe ss.

Fig.7.-Objets en métal, XIVe-XVe ss.

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE EFECTUATE ÎN ANII 1982 și 1983 LA ANSAMBLUL STELEA DIN TÎRGOVIȘTE

de GHEORGHE CANTACUZINO,
PETRU DIACONESCU
și GABRIEL MIHĂESCU

Prilejuate de lucrările de restaurare și punere în valoare a unui reprezentativ ansamblu arhitectural medieval din Tîrgoviște, săpăturile arheologice care s-au efectuat la ansamblul Stelea în 1982 și 1983¹ au continuat și încheiat cercetările întreprinse aici în 1969-1973² și 1980-1981³. Au fost urmărite în special problemele legate de evoluția clădirii situate la nord de turnul ridicat în ultimul sfert al sec. al XVI-lea, ca și de precizarea planimetrului unor ruine aflate la sud de acesta sau a traseului zidului de incintă pe latura vestică și în partea de nord-est a ansamblului, precum și cercetarea zonei încă neatinșă de săpăturile de la sud-vest de otitoria lui Vasile Lupu. Săpăturile⁴ s-au concentrat în interiorul construcției de la nord de turn și pe laturile sale de nord și de vest, fiind de asemenea sondate zonele situate la sud-vest de biserică, la sud de turn sau în apropierea zidului de incintă. Ca și în anii precedenți, au putut fi obținute date semnificative privind evoluția vieții urbane a Tîrgoviștei medievale.

Depunerile arheologice și vestigiile a căror succesiune a fost constatată prin observații stratigrafice în cursul săpăturilor din 1982 și 1983 aparțin principalelor etape de locuire documentate în această zonă, începând cu cea de la sfârșitul sec. al XIV-lea-începutul sec. al XV-lea și continuând cu cele marcate prin lucrările de construcție efectuate la sfârșitul sec. al XV-lea-începutul sec. al XVI-lea, în ultimul sfert al sec. al XVI-lea, la mijlocul sec. al XVII-lea sau la începutul sec. al XVIII-lea și mai târziu. La sud de biserică și în mai mică măsură la nord-est de aceasta au fost descoperite numeroase morminte aparținând cimitirului existent în jurul lăcașului atât în ultima parte a sec. al XVI-lea, cât și în sec. al XVII-lea și ulterior, deranjate de înmormântări sau de alte intervenții târzii.

Locuirea datând de la sfârșitul sec. al XIV-lea și începutul sec. al XV-lea, careia îi corespunde un strat subțire cu resturi de cărbune și chirpici suprapus humusului de peste solul viu, este reprezentată de complexe de locuire, de diferite gropi, precum și de urme ale unui nivel de călcare amenajat din pietriș și lut bătut. A fost descoperită în apropierea zidului exterior de incintă (în S.30) - fără a putea fi cercetată integral - o locuință semîngropată, cu lățimea de peste 3 m, databilă, fiind seama de nivelul de la care a amenajată și de materialul arheologic descoperit, la sfârșitul sec. al XIV-lea.

Tot unei astfel de locuire îi poate fi atribuit colțul unei gropi aproximativ rectangulară, adâncită cu 0,40-0,50 m sub nivelul de săpare,

descoperită în una din secțiunile de la sud de biserică (S.32). În imediata sa apropiere se afla o groapă circulară cu diametrul de circa 1,25 m, adâncă de peste 0,70 m, acoperită de un strat gros de arsură și cuprinzând numeroase fragmente ceramice sgraffitate.

Un interesant complex de locuire a fost surprins parțial la circa 14 m de construcția de la nord de turn, în S.25. Este vorba de o groapă având adâncimea de 3 m de la nivelul de săpare - care corespunde începutului sec. ai XV-lea, iar lățimea de 1,30 m la fund și 1,85 m cu circa 1,20 m mai sus. În interior au fost găsite resturi de cnirpici, fragmente de canle-borcan și două unelte de fier. Este posibil ca acest complex să reprezinte un colț sau o firidă a pivniței unei clădiri de lemn. Din motive obiective nu a fost posibilă extinderea cercetării sale, partea descoperită fiind insuficientă pentru lămurirea problemelor pe care le ridică. Mai trebuie menționate, în sfârșit, urme din aceeași etapă de locuire care pot fi atribuite unei locuințe sau poate grădiciului unei pivnițe, găsite în ianuarie 1983 cu ocazia săpării șanțului de fundație pentru prispa de pe latura estică a clădirii în curs de restaurare, la circa 18 m nord de turn.

Sucesiunea principalelor etape de construcție în zonele cercetate poate fi constatată prin urmele de mortar și moloz sau prin straturile groase de pietriș reprezentând diferite amenajări postconstructive, corespunzând fazelor de la sfârșitul sec. ai XV-lea și ultimul sfert al sec. al XVI-lea sau celor de la mijlocul sec. ai XVII-lea și din sec. ai XVIII-lea. Un strat cu urme de arsură aflat între nivelurile ultimului sfert al sec. ai XVI-lea și mijlocul sec. ai XVII-lea, sesizat la sud de turn (în S.24), poate fi pus în legătură cu o împrejmuire de lemn de la sfârșitul sec. ai XVI-lea.

În atenția cercetărilor a stat în mod special verificarea existenței urmelor unui eventual edificiu de cult anterior celui din a doua jumătate a sec. ai XVI-lea. Astfel de urme nu au fost descoperite, deși prin secțiunile trasate în 1983 a fost încneiată sondarea întregii suprafețe din jurul ctitoriei lui Stelea spătarul. Acest lăcaș apare astfel cu certitudine ca fiind primul ridicat pe acest loc

Săpăturile din 1982 au permis o cercetare mai cuprinzătoare a urmelor vecinii construcții de zid aflată sub casa de la nord de turn și care datează de la sfârșitul sec. ai XV-lea. Colțul de sud-est al acesteia fusese descoperit în 1970, iar în 1981 a putut fi cunoscută lățimea sa, precum și alte detalii. Clădirea avea o lungime de peste 29 m și lățimea de 8,80 m. Zidurile sale exterioare, din piatră și cărămidă în casete, păstrând în exterior resturi de tencuială, erau ridicate pe fundații adânci (0,40-0,45 m) din piatră cu mortar și aveau grosimea de 0,80-0,85 m. În privința compartimentării interioare s-au descoperit două ziduri longitudinale, cu grosimea de 0,60 m, la o distanță de 1,80 m de peretele exterior dinspre vest și la 1,40 m de cel dinspre est, delimitând poate cîte un coridor care mărginea pe fiecare din laturi un spațiu având lățimea de circa 4 m. Nu au fost descoperite în săpăturile din interior, nici de sub fundatiile zidurilor din sec. ai XVII-lea, urme ale unor ziduri

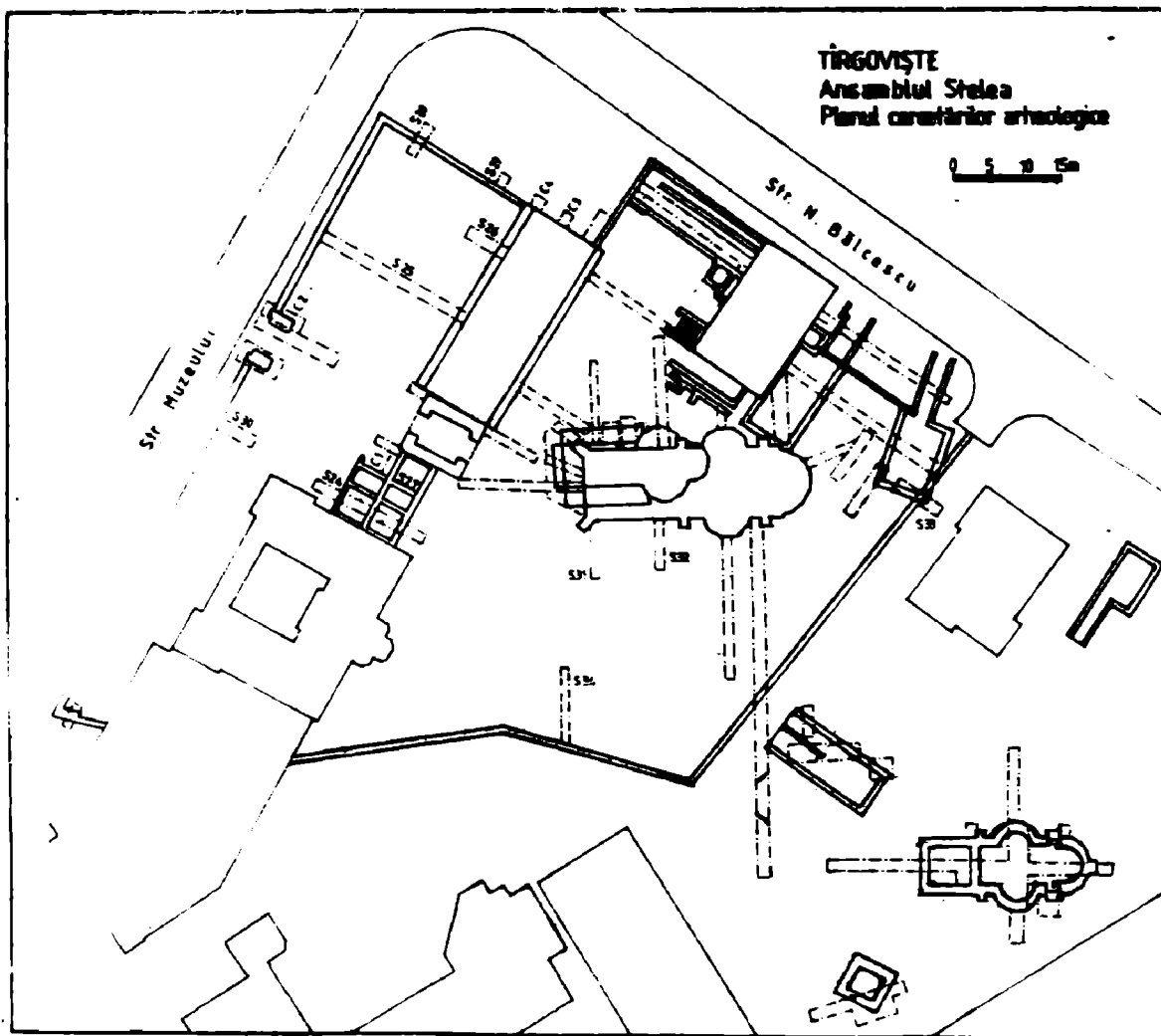

Fig.1.-Tîrgoviște, ansamblul Stelea.Planul cercetărilor arheologice.

transversale de compartimentare a clădirii de la sfârșitul sec. al XV-lea. Poate fi avută în vedere eventualitatea existenței unor pereți din piatră sau lemn. Resturi de temelie descoperite la exterior, pe latura vestică, pot fi legate de accesul în clădire. În interior, în partea de sud-vest, au fost găsite cărămizi cu formatul "în spic", provenind din prima pardoseală. Alte câteva cărămizi, așezate pe un pat de moloz, pot reprezenta resturi ale unei pardoseli refăcute, probabil în ultimul sfert al sec. al XVI-lea. Unele transformări din această perioadă - când la sud de clădirea care ne preocupă a fost ridicat turnul clopotniță - sînt sugerate de o monedă din 1585 descoperită într-un strat de moloz sub nivelul fundației construcției din sec. al XVII-lea, în încăperea din colțul de sud-vest al acesteia.

Clădirea ridicată la sfârșitul sec. al XV-lea a continuat să existe în cursul sec. al XVI-lea și în primele decenii ale sec. al XVII-lea, fiind demolată cu prilejul lucrărilor din al cincilea deceniu al aceluia secol. Zidurile, cu excepția celui dinspre sud, au fost demolate pînă la nivelul de călcare din acea vreme, păstrînd din elevație o porțiune înaltă de circa 0,50 m.

Între transformările aduse ansamblului la mijlocul sec. al XVII-lea se include și reconstruirea casei de la nord de turn. Construcția nou ridicată pe locul celei demolate avea aproximativ aceeași lungime ca și cea anterioară și o lățime cu 0,70-0,80 m mai mare. Zidul său estic se ridică deasupra celui al clădirii de la sfârșitul sec. al XV-lea, iar cel sudic se afla puțin mai spre exterior. Pe latura dinspre turn, peretele noii construcții era alipit celui anterior. Șanțurile de fundare a zidurilor care nu se ridică deasupra celor demolate sînt săpate în diferite straturi de nivelare. Fundațiile respective sînt puțin adînci - circa 0,50 m, singura excepție fiind observată în partea de sud-vest a clădirii (culoarul nr. 10), unde, datorită unei gropi foarte adînci aflată în dreptul zidului exterior, fundația acestuia și a unui zid transversal este mult lătită, pe un plan semicircular și are o adîncime de peste 1,30 m. Adîncimea mică a fundațiilor este compensată prin lățimea lor, care ajunge în cazul zidurilor interioare la 0,90-1,10 m; pe latura nordică fundația este lătită față de elevație cu circa 0,50 m. Pentru a se asigura rezistența clădirii, tînînd seama de faptul că fundațiile nu se sprijină pe solul viu, a fost necesară ridicarea lor pe piloți de lemn cu diametrul de circa 0,10 m, bătuți în pămînt la un interval de 0,20-0,30 m. S-au putut observa, pe laturile de nord și de vest, urmele unor goluri de tiranți la nivelul părții superioare a fundației. Zidurile exterioare, construite din piatră și cărămidă în casete, au grosimea de circa 0,80 m, iar cele interioare de circa 0,60 m.

În privința compartimentării interioare, aceasta era organizată simetric în raport cu un zid median longitudinal. De fiecare parte a acestuia se aflau cîte două grupuri de două încăperi, avînd între ele o mică săliță în care se pătrundea din exterior. La extremitatea nordică se aflau două încăperi cu accesul din exterior. Camerele erau luminate de cîte două ferestre și pardosite cu cărămizi dreptunghiulare. Pe cele două la

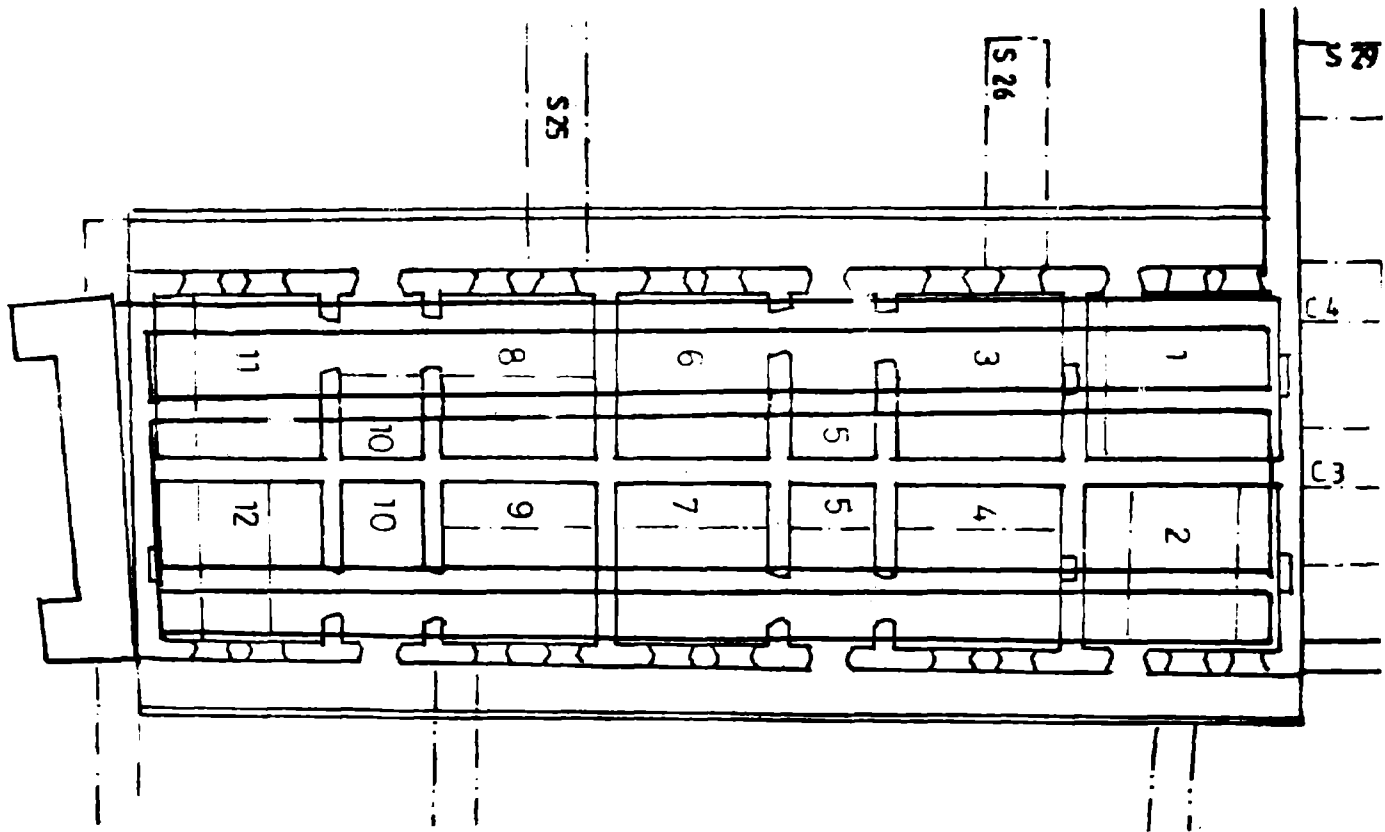
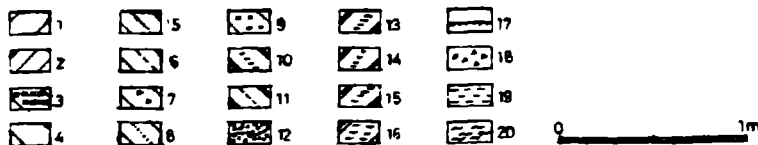
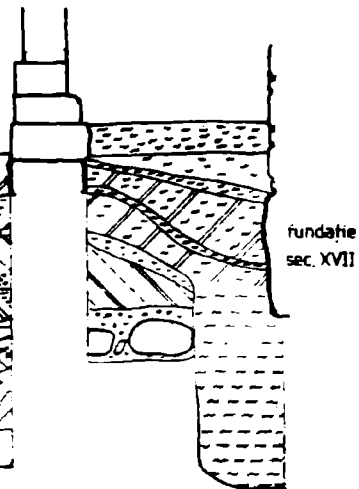
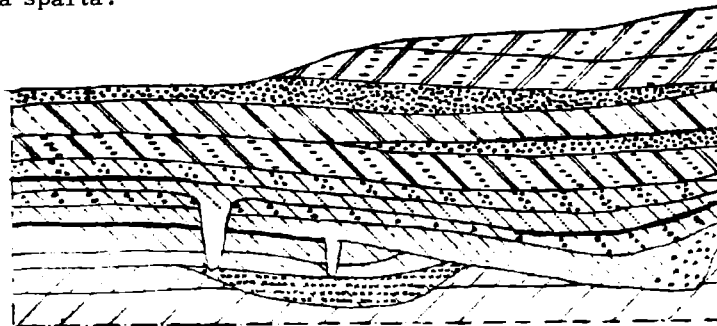

Fig.2.-Tîrgoviște, ansamblul Stelea. Planul cercetărilor arheologice la clădirea din partea de nord-vest a incintei - detaliu.

Fig.3.-Tîrgoviște, ansamblul Stelea,1982. Profilul nordic al S.26.

Legenda: 1, sol viu roșcat; 2, humus; 3, lut cu mult cărbune;
 4, lut cu urme de cărbune; 5, lut galben bătut; 6, pământ gălbui, urme cărbune, chirpici; 7, strat cu chirpici și cărbune;
 8, pământ cenușiu-castaniu, pigmenți cărbune, arsură; 9, pământ negru, cărbune; 10, lut bătut, pigmenți cărbune; 11, pământ cenușiu-castaniu, pietricele, moloz, cărbune; 12, pietriș;
 13, pământ cenușiu, cărbune, moloz; 14, pământ cenușiu cu moloz; 15, pământ cenușiu, moloz, cărămidă; 16, pământ negru, moloz; 17, cărbune; 18, chirpici; 19, nivelare lut; 20, moloz, cărămidă spartă.

TÎRGOVIȘTE - Ansamblul Stelea 1982
 Încăperea nr.2 - sondaj sud-vest
 Profil nord-estic

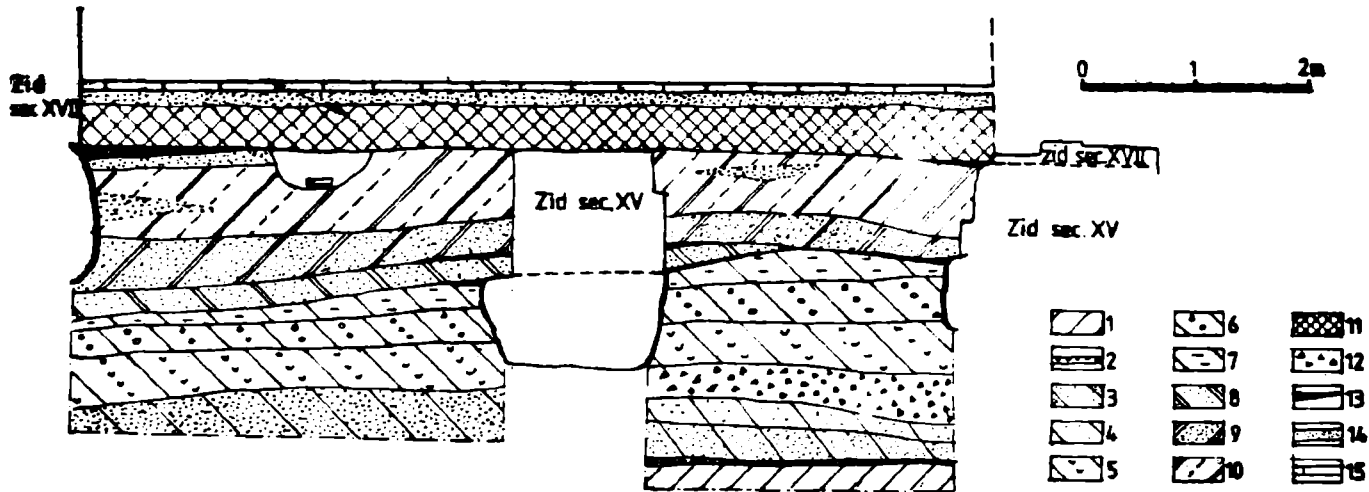

Fig.4.-Tîrgoviște, ansamblul Stelea, 1982. Profilul nordic al sonde-
 jului din încăperea nr.2 a clădirii din partea de nord-vest a
 incintei. Legenda: 1, humus; 2, lut bătut; 3, pământ casta-
 niu cu pietriș și cărbune; 4, pământ cenușiu, pigmenți cărbu-
 ne; 5, pământ castaniu, urme chirpici, cărbune; 6, nivelare,
 pământ gălbui cu pietriș; 7, pământ lutos castaniu, pietricele,
 urme cărbune; 8, pământ cu pietriș, urme moloz, cărămidă;
 9, nivelare cu nisip fin; 10, pământ castaniu, urme cărămidă,
 pigmenți moloz; 11, pământ cenușiu nisipos; 12, chirpici;
 13, mortar; 14, nisip; 15, pardoseală cărămidă.

turi lungi ale clădirii se afla câte o prispă cu stâlpi de lemn, pe temelie de piatră. Observațiile stratigrafice asupra acestor temelii sînt îngreunate de numeroasele intervenții tîrzii; ele datează probabil din sec. al XVIII-lea.

Clădirea a suferit o serie de transformări în sec. al XVIII-lea, constatate prin săpăturile arheologice și prin cercetarea arhitecturii. În una din încăperile dinspre sud-vest (nr.8) a fost descoperit un zid transversal, demolat ulterior. Și altă încăpere dinspre vest (nr.3) a fost compartimentată printr-un zid la care apoi s-a renunțat. S-a constatat și refacerea pardoselii de cărămidă. În diferite etape au fost demolate zidurile care despărțeau sălițele de pe cele două laturi ale clădirii, au fost practicate noi deschideri, modificate unele ferestre, înălțate zidurile. Într-o perioadă tîrzie nivelul interior a fost mult ridicat, amenajîndu-se o podea de scînduri. Prisma a suferit și ea transformări, ultimele în secolul nostru, cînd stîlpii de lemn au fost înlocuiți cu stîlpii și balustrada de zid.

Cercetările arheologice au îmbogățit informațiile privind pirnița de la sfîrșitul sec. al XV-lea situată către nord-est. Diferite porțiuni mult demantelate ale zidurilor acestuia au fost surprinse în cursul campaniilor anterioare, permițînd o reconstituire ipotetică a planului său și a dimensiunilor - lungimea peste 9 m, lățimea circa 6 m, cu un gîrlaci lat de 2 m și lung de circa 9 m. În 1983 a putut fi parțial degajată fața interioară a peretelui dinspre sud-vest al pivniței. Și acesta este în bună parte demantelat, dar mai păstrează puțin din paramentul de piatră și cărămidă, acoperit cu tencuială. Resturilor acestui perete li se suprapune zidul de incintă al mănăstirii, ridicat către mijlocul sec. al XVII-lea, al cărui traseu a putut fi precizat cu această ocazie și în această parte.

Săpăturile au adus precizări privind construcțiile de la sud de turn. În sec. al XVII-lea a fost construit, în prelungirea laturii vestice a acestuia, un zid de incintă din piatră și cărămidă în casete, avînd lățimea de peste 1 m, cu o fundație adîncă de 1 m. Au fost descoperite - alipite incintei spre interior - trei încăperi avînd lățimea de circa 4 m, cu ziduri din piatră și cărămidă în casete, groase de 0,60 sau 0,70 m, pe fundații adînci de 0,60 sau 0,80 m, pardosite cu cărămidă. La exteriorul zidului au fost adosate la sfîrșitul sec. al XVII-lea sau începutul sec. al XVIII-lea alte încăperi cu o dispunere asemănătoare. Zidul nordic și o parte a celui vestic al acestora, în apropierea turnului, nu au fost descoperite; este posibil ca ele să fi fost demantelate pînă la talpa fundației.

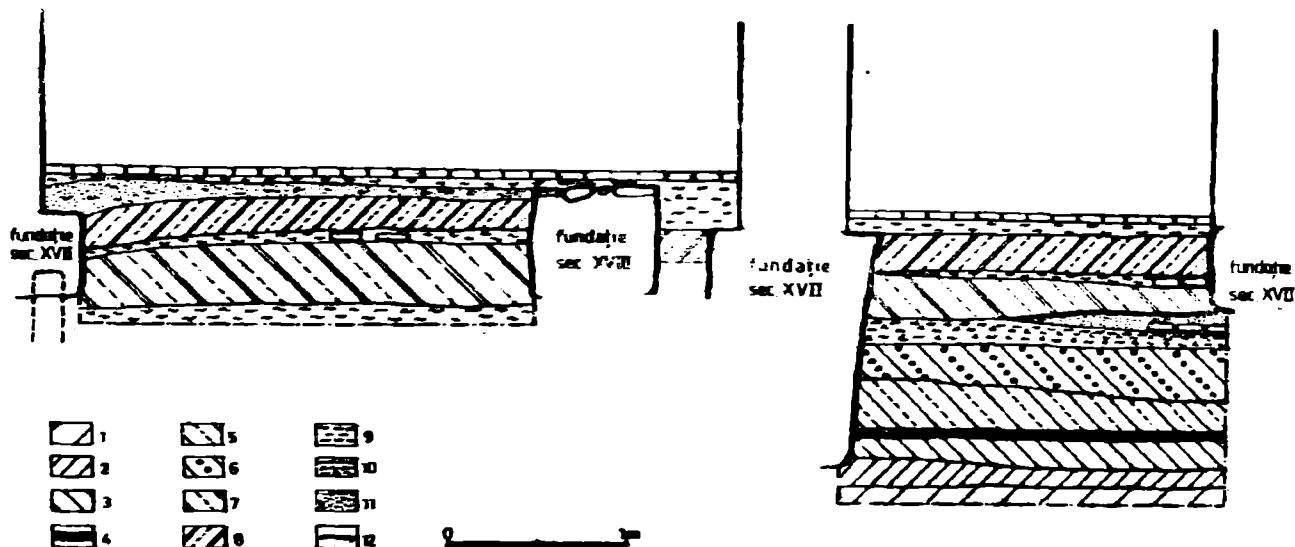
A fost cercetat în mai multe puncte zidul de incintă exterior, care pe latura nordică continuă peretele corespunzător al clădirii de la nord de turn. În anumite porțiuni se observă refaceri din temelie a zidului, probabil în sec. al XVIII-lea. În grosimea zidului se disting, în apropierea porții, urmele unor grinzi longitudinale. S-a constatat că cele două picioare masive de zidărie ale porții de intrare în incinta exterioară sînt ulterioare zidului, fiind construite probabil tot la începutul sec. al XVIII-lea.

Lucrările de amenajare din partea de sud a ansamblului au permis și

TÎRGOVIȘTE - Ansamblul Stelea 1982

Sonda în încăperile nr. 8 și 10, Profil SE

Fig.5.-Tîrgoviște, ansamblul Stelea, 1982. Profilul estic al sondajului efectuat în încăperile nr.8 și nr.10 ale clădirii din partea de nord-vest a incintei. Legenda: 1, sol viu roșcat; 2, humus; 3, pământ negru-cenușiu, cărbune, pământ ars; 4, pietriș, lut, bătut; 5, pământ negru-cenușiu, cărbune, arsură; 6, pământ cenușiu deschis, pietriș, urme moloz; 7, pământ cenușiu, moloz, cărbune, pietriș; 8, pământ cenușiu-castaniu, moloz, cărămidă spartă; 9, moloz; 10, moloz, cărămidă spartă; 11, nisip; 12, cărbune.

dezvelirea resturilor laturii corespunzătoare a zidului de incintă, permițând cunoașterea traseului acestuia. În 1983 au fost căutate resturi ale construcțiilor care vor fi existat în această zonă. Zidul de incintă din sec. al XVII-lea, gros de aproape 1 m, se ridică pe fundația de piatră spartă și mortar, adâncă de circa 0,80 m, care taie depunerile corespunzătoare etapelor de locuire anterioare. Intervențiile tîrzii sînt aici foarte numeroase. O imensă groapă - pornind de la circa 2,30 m de zid, cu o lățime de peste 6 m, plină cu moloz, cărămidă spartă și materiale moderne - a distrus toate urmele vechi existente, împiedicînd cercetarea eventualelor construcții aflate în această parte, care pot fi bănuite după numeroasele resturi de cărămidă și piatră. Urme ale unui pavaj de cărămidă spartă și mortar s-au observat la un nivel corespunzător sec. XVIII-XIX, la o distanță de circa 9,50 m de zid.

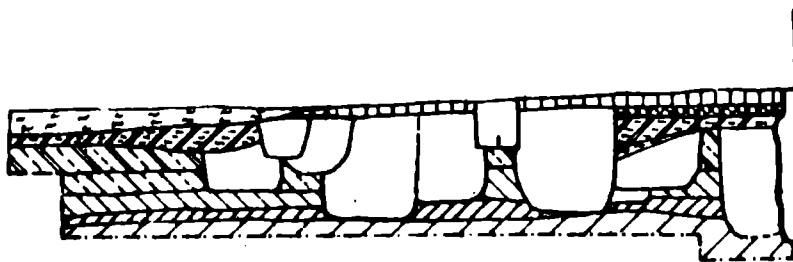
Cercetările din anul 1983 au fost completate de sondaje executate pe latura de nord a ruinelor bisericii de pe fosta stradă a Rapsodiei. Acestea au arătat că, la vest de absida nordică, contrafortul are fundația țesută cu cea a zidului din a doua jumătate a sec. ai XV-lea, în timp de fundația contrafortului de la est de aceeași absidă este adosată, aparținînd etapei din sec. ai XVII-lea. Este posibil ca la această dată să fi fost executată o îngroșare a unui eventual contrafort datînd din etapa anterioară. Un sondaj săpat în interior, în dreptul proscomidiei, nu a dus la descoperirea unor urme care să fi aparținut primului lăcaș ridicat în acest loc, la sfîrșitul sec. ai XIV-lea.

Materialele arheologice descoperite în 1982 și 1983 se adaugă celor caracteristice pentru cultura materială urbană provenind din zona ansamblului Stelea.

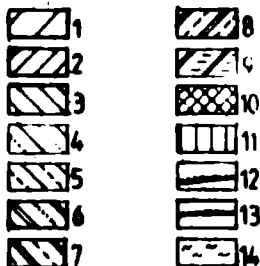
În privința ceramicii, fragmentele descoperite aparțin unor tipuri variate, caracteristice pentru principalele etape de locuire documentate. De la sfîrșitul sec. ai XIV-lea și începutul sec. ai XV-lea datează fragmente de borcane cu buza răsfrîntă în formă de streășină, găsite în număr destul de mare în complexele de locuire, de oale cu o toartă cu buza dreaptă, precum și unele fragmente de străchini smălțuite, decorate în tehnica sgraffito. Pot fi datate în sec. ai XV-lea și al XVI-lea fragmente de ulcioare nesmălțuite cu dungi lustruite sau dungi realizate cu angobă albă, sau cu buza smălțuită, precum și altele aparținînd unor străchini smălțuite. Ceramica din sec. al XVII-lea și al XVIII-lea, smălțuită sau nesmălțuită, este bine reprezentată prin fragmente de oale, căni, străchini și farfurii.

Numeroase sînt fragmentele de cahle descoperite. Cahle-borcan cu gura rotundă, întregi sau întregibile, cu forme înalte, zvelte și diametrul mic, sau ou forme mai bombate, au fost găsite în apropierea casei sau în complexul de locuire din S.25. Fragmente de cahle ornamentale dreptunghiulare, smălțuite sau nesmălțuite, decorate cu reprezentări ale Sf. Gheorghe sau cu motive vegetale, au fost descoperite în interiorul clădirii, în partea de sud, și în jurul ei. Au fost găsite și fragmente de

S. 31 Profil vestic

LEGENDĂ

S.32 Profil vestic

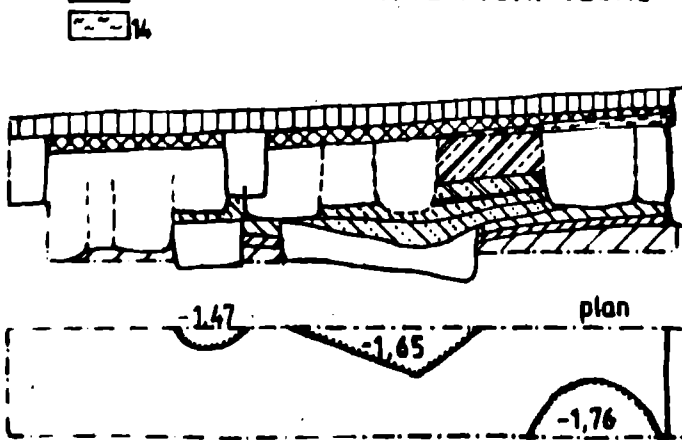

Fig.6.-Tfrgoviște, ansamblul Stelea, 1983: a, profilul vestic al S.31; b, profilul vestic al S.32. Legenda; 1, sol viu roșcat; 2, humus; 3, pământ castan. - cenușiu, pigmenți cărbune; 4, pământ castaniu roșcat, urme cărbune (depuneri sec.XIV-XV) ; 5, pământ cenușiu-castaniu, urme cărbune, chirpici (depuneri sec.XV - prima jumătate a sec.XVI); 6, pământ brun-cenușiu , pigmenți cărbune; 7, pământ cenușiu deschis, moloș, cărămidă (depuneri sec.XVI); 8, pământ cenușiu granulos; 9, pământ cenușiu închis, pigmenți moloș (depuneri prima jumătate a sec. XVII); 10, pământ cenușiu, urme moloș (depuneri a doua jumătate a sec.XVII- sec.XVIII); 11, nivelări moderne; 12,pietriș; 13, moloș; 14, mortar.

olane, care acopereau clădirea de la nord de turn în sec. al XVII-lea.

Trebuie menționată descoperirea - în complexul de locuire din S.25 - a unei săpăligi și a unui cosor de fier. Între alte obiecte se mai numără o paftă de os, o cataramă de fier, câteva podoabe din bronz - un cerceț, o verigă, un inel cu verigă lată și chaton îngust, dreptunghiular.

Materialul numismatic descoperit în 1982 cuprinde, între altele, mai multe monede din sec. al XVI-lea. Cu prilejul săpării unui șanț de canalizare au fost găsite într-o cănișă 21 monede - dinari din a doua jumătate a sec. al XVI-lea. În 1983, în condiții stratigrafice care nu pot fi însă socotite concludente - antrenate în umplutura gropii unui mormânt deranjat (în S.32) - au fost găsite laolaltă câteva monede, între care trei de la Ferdinand I de Habsburg (două cu data 1546 și respectiv 1564), precum și una de la Rudolf II emisă în 1597, împreună cu alte urme mai tîrzii. Faptul că monedele sînt perforate indică proveniența lor din morminte aferente desigur bisericii aflate în apropiere. Există astfel temeieri pentru a presupune că dala de început a ctitoriei spătarului Stelea este anterioară primei mențiuni documentare cunoscute, din 1582. Condițiile de descoperire a monedelor menționate impun bineînțeles discernămînt în aprecierea valorii lor de datare. Dintr-un mormânt provine un inel din aliaj de argint cu decor incizat, databil în sec. al XVI-lea sau al XVII-lea.

Săpăturile arheologice efectuate în 1982 și 1983 în zona ansamblului Stelea au putut completa cu elemente semnificative datele obținute prin cercetările anterioare. S-au obținut noi precizări și detalii în legătură cu clădirile de zid ridicate la sfîrșitul sec. al XV-lea, precum și despre elementele ansamblului din sec. al XVI-lea și al XVII-lea. A fost confirmată, prin sondarea suprafeței rămase încă necercetată, temeinicia presupunerii că lăcașul ctitorit în a doua jumătate a sec. al XVI-lea este primul edificiu de cult ridicat pe acest loc, precizare de o importanță deosebită. Toate acestea completează rezultatele obținute în celelalte campanii de săpături. Datorită cercetărilor arheologice a putut fi cunoscută succesiunea diferitelor etape de locuire, existența în această zonă a orașului Tîrgoviște a unor locuințe sau amenajări anexe semifngropate în a doua jumătate a sec. al XIV-lea, locuințe mari de lemn cu pivniță, puțin mai tîrziu, clădiri de zid la sfîrșitul sec. al XV-lea, descoperirile reflectînd în mod concludent dezvoltarea diferitelor caracteristici urbane.

Prezintă un interes aparte descoperirea și cercetarea construcțiilor de zid de la sfîrșitul sec. al XV-lea, construcții de caracter laic, conform observațiilor pe deplin confirmate de rezultatele ultimelor săpături. Se poate presupune - după cum am mai arătat - că aceste clădiri au ajuns în stăpînirea spătarului Stelea, fiind cuprinse și continuîndu-și existența în ansamblul monastic ctitorit de acesta. Rosturile clădirii de ample proporții, cu un plan încă nefîntînit, lîngă care avea să fie ridicat turnul clopotniță, rămîn sub semnul întrebării. Se poate presupune o utilizare legată de activitatea economică, de negoț; știm că Stelea este numit "cupeț" în pisania ctitoriei lui Vasile Lupu. Săpăturile arheolo-

gice au făcut posibilă cunoașterea ansamblului din sec.al XVI-lea, în care vechea biserică a Stelei se remarcă prin pridvorul care înconjură pro-naosul, precum și amplele lucrări de la mijlocul sec.ai XVII-lea, datorate inițiativei domnului Moldovei Vasile Lupu.

Rezultatele cercetărilor de la ansamblul Stelea din Târgoviște - căroră li se adaugă cele, remarcabile la rîndul lor, obținute în zona învecinată dinspre sud-est, dovedesc însemnătatea investigării arheologice a vechilor centre orășenești pentru rezolvarea problemelor privind originea și evoluția vieții urbane, precum și pentru mai buna înțelegere a valorilor arhitecturale pe care aceste așezări le cuprind.

NOTE

- 1 Lucrările de amenajare a zonei ansamblului Stelea din Târgoviște au început în mai 1982. La efectuarea săpăturilor arheologice a participat pe toată durata lucrărilor (iunie-august) P.Diaconescu, iar în iunie 1982 dr.Gh.I.Cantacuzino. Cercetările de arhitectură se datorează arh.Cornel Ionescu, care a întocmit proiectul de restaurare al clădirii de la nord de turn. Coordonator al cercetărilor arheologice din Târgoviște, efectuate cu fondurile Muzeului Județean Dîmbovița, a fost în 1982 dr.N.Constantinescu. Cercetările arheologice din 1983 la ansamblul Stelea au fost efectuate de Gh.I.Cantacuzino și G. Mihăescu,
- 2 Gh.I.Cantacuzino, G.Mihăescu, Cr. Moiescu, în Studia Valachica, Târgoviște, 1970, p.173-178; Gh.I.Cantacuzino, în "Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă", XLIII, nr.1, 1974, p.39-42.
- 3 Gh.I.Cantacuzino, P.Diaconescu, G.Mihăescu, în rapoartele privind cercetările arheologice în zona centrală a Târgoviștei prezentate la sesiunile anuale de rapoarte de la Brașov, martie 1981, și Vaslui, martie 1982 (vezi Materiale și cercetări arheologice. A XV-a sesiune de rapoarte, Brașov, 1981, București, 1983, p.508-512).
- 4 Au fost săpate în 1982 următoarele secțiuni: S.24, în zona construcțiilor de la sud de turn; S.25, între latura vestică a casei de la nord de turn și zidul de incintă exterior; S.26, perpendicular pe latura vestică a casei, la nord de S.25; S.27, în zona ruinelor de la sud de turn, la nord de S.24; S.28 și S.29, perpendiculare pe latura nordică a incintei exterioare; S.30, perpendicular pe latura vestică a incintei exterioare, în dreptul S.24; casetele: C.1, în zona ruinelor de la sud de turn; C.2, la nord de poarta de intrare în incinta exterioară; C.3 și C.4, pe latura nordică a clădirii de lângă turn. În interiorul clădirii au fost săpate secțiuni transversale în încăperile din extremitățile de nord și sud, secțiuni longitudinale în celelalte încăperi de pe latura de est (încăperile nr.4, 5, 7, 9) și în două încăperi de pe latura de vest (încăperile nr.8 și 10). În 1983 au fost trasate două

secțiuni - S.31 și S.32 - perpendiculare pe latura de sud a bisericii Stelea; S.33 - în zona de nord-est și S.34, pe latura sudică a zidului de incintă, sondaje de verificare fiind efectuate în clădirea de la nord de turn și la ruinele din fosta stradă a Rapsodiei.

LES FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES A L'ENSEMBLE STELEA DE TÎRGOVIȘTE - 1983

Résumé

Les fouilles archéologiques effectuées à l'ensemble Stelea de Tîrgoviște en 1983 ont mis à jour des restes d'habitation datant de la fin du XIVe et du début du XVe siècle. On a obtenu des renseignements sur les constructions datant de la fin du XVe siècle et spécialement sur l'édifice situé dans la zone nord-ouest de l'ensemble, construction de grandes proportions - environ 29 m de longueur - qui précède l'ensemble monastique fondé par le spathaire Stelea au dernier quart du XVIe siècle. Les recherches ont permis de suivre les transformations subies par le bâtiment errigé sur la même place au milieu du XVIIe siècle et aussi de préciser certains aspects concernant les ruines de la zone ouest de l'ensemble. On a prouvé l'absence d'un édifice de culte antérieur à l'église errigée au cours de la deuxième moitié du XVIe siècle et, en conséquence, le caractère civil des constructions antérieures. Les recherches archéologiques ont fourni d'importants renseignements sur l'évolution de l'ensemble urbain médiéval de Tîrgoviște.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig.1.-Tîrgoviște, l'ensemble architectural Stelea. Le plan des fouilles.

Fig.2.-Le plan des fouilles au bâtiment de la partie nord-ouest de l'enceinte.

Fig.3.-Profil de la paroi nord du sondage 26.

Fig.4.-Profil de la paroi nord du sondage de la pièce no.2 du bâtiment de la partie nord-ouest de l'enceinte.

Fig.5.-Profil de la paroi est du sondage effectué dans les pièces no. 8 et no.10 du bâtiment de la partie nord-ouest de l'enceinte.

Fig.6.- a) profil de la paroi ouest du sondage 31; b) profil de la paroi ouest du sondage 32.

de GH.I.CANTACUZINO

Între vechile ctitorii ale cnezilor români din părțile Hunedoarei, monumente de o însemnătate istorică și artistică aparte, se numără și mica biserică din satul Leșnic, comuna Vețel, localitate situată la aproape 18 km est de Deva, în stînga Mureșului. Lăcașul are un plan simplu, de tip "sală", cuprinzînd un naos dreptunghiular măsurînd în interior 5,60x5 m și un altar acoperit cu o boltă semicilindrică dispusă longitudinal, cărora li s-a adăugat un pronaos, tavănit ca și naosul, avînd deasupra o clopotniță de lemn, iar la intrare, amenajat tîrziu, un mic pridvor de lemn. Adăugirea pronaosului a prilejuit și realizarea, pe cele două laturi ale intrării în naos, a unor deschideri cu partea superioară în arc. Monumentul, semnalat cu mai bine de jumătate de secol în urmă¹, a reținut mai tîrziu atenția specialiștilor, pictura care acoperă pereții naosului constituind obiectul unei minuțioase analize². Ținînd seama de analogiile ce se pot găsi arhitecturii cît și picturii, biserica a fost încadrată cronologic în ultimii ani ai sec. al XIV-lea sau la începutul sec. al XV-lea, în sprijinul acestei datări fiind invocată și atestarea documentară a cnezilor din Leșnic la sfîrșitul sec. al XIV-lea³. În anul 1386, cneazul Dobre, fiul lui "Ioan de Lesnuk", era întărit în stăpînirea unui munte de la izvoarele văii Leșnicului, numit "locul de vîrat Boya"⁴. Același Dobre Romînul, fiul lui Ioan din Leșnic (Dobre Olahy fily Iwan de Lesnek) căpăta de la regele Sigismund de Luxemburg, în 1394, "cnezatul pădurii regale Leșnic" din pertinențele cetății Deva împreună cu muntele învecinat Muntele Mic ("Kyshavas"), pădure pe care "bele două rîuri numite Leșnic o înconjoară"⁵. Aceste dovezi documentare îndreptățesc considerarea cneazului Dobre drept ctitor al bisericii din Leșnic.

Sondajele arheologice întreprinse în cursul lunii mai 1984 la Leșnic au fost prilejuite de lucrările de restaurare a acestui monument arhitectonic, urmărindu-se completarea datelor privind evoluția sa. În interior a fost trasată o secțiune în axul longitudinal al naosului și pronaosului, cîte două casete în părțile de sud și nord ale naosului și în partea de sud a pronaosului, iar în exterior o secțiune în axul longitudinal, două secțiuni transversale la punctul de legătură dintre naos și pronaos și o casetă în unghiul făcut de zidul estic al naosului și cel sudic al altarului.

Terenul avea în zona bisericii o ușoară pantă naturală dinspre vest spre est și dinspre sud spre nord. Deasupra loessului se află depuneri de caracter aluvionar, cu pietriș și nisip, avînd o grosime totală de 1-1,20 m. Depunerile ulterioare construcției bisericii, cu o grosime de

0,25-0,50 m, sînt straturi de pămînt cenuşiu cu pietriş. Fundațiile naosului și altarului, din piatră spartă și mortar, străbat depunerile aluvionare, ajungînd în stratul de loess. Adîncimea lor este de 1,35-1,40 m în dreptul naosului și de circa 1 m în cel al altarului. Deasupra fundațiilor, care în interior sînt mai late cu 10-15 cm, se ridică zidurile din piatră, avînd la colțuri blocuri făcuite. În naos stratul de tencuială care acoperă pereții coboară pînă în imediata apropiere a fundației sau chiar, pe alocuri, în partea de nord, pînă în dreptul acesteia.

Pronaosul a fost adăugat într-o perioadă mai tîrzie, probabil prin sec. al XVIII-lea. Nivelul de construcție al său este situat cu circa 0,40 m mai sus decît nivelul de construcție al naosului, fundația, adîncă de 0,80-1 m, fiind lucrată din piatră slab legată cu mortar. Ridicarea pronaosului a prilejuit probabil și reamenajarea pragului de la intrarea în naos.

La o dată ulterioară a fost ridicată tîmpla de zid care separă naosul de altar. Încadrarea ei a provocat distrugerea unor porțiuni din pictura care acoperă altarul și perețele de est al naosului, datată în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea⁶. Mici bucăți de tencuială cu resturi din această pictură au fost găsite în săpătură. Amenajarea tîmplei de zid - din cărămidă pe o fundație de piatră adîncă de circa 0,40 m - a fost legată de săpături care - ca și alte intervenții tîrzii - au răscolit o mare parte a naosului, pînă la circa 1 m de limita sa vestică. Podeaua din scînduri pe bîrne dispuse transversal, pe un strat de nisip, se află în naos cu circa 0,15 m deasupra nivelului de construcție, iar în pronaos la un nivel mai ridicat cu circa 0,40 m față de cel din naos.

În interiorul bisericii și în jurul ei au fost descoperite mai multe morminte. Cele din naos au fost deranjate de intervenții mai tîrzii. În partea de sud-est a naosului se mai păstrau resturi ale unui mormînt în mare parte distrus, deasupra găsindu-se unele oseminte reînnumate, între care un craniu. Puțin mai spre vest, la o adîncime mai mare (circa 1 m sub nivelul de construcție), au fost descoperite resturile unui schelet din care fusese distrusă partea superioară, inclusiv craniul și oasele antebrațului drept. În groapa acestui mormînt a fost găsită o cataramă de bronz păstrînd o mică bucată de piele din curea și cîteva cuie de fier. Cîteva oase, provenind și ele de la un mormînt deranjat, au fost descoperite în partea de nord-vest a naosului. Nu au fost aflate alte materiale arheologice care să constituie elemente de datare.

În secțiunea din pronaosul bisericii și în caseta alăturată (deci la exteriorul bisericii din faza inițială) au fost descoperite 4 morminte, fără inventar funerar. Mai multe morminte, între care 3 de copii, se aflau în apropierea lăcașului, spre sud, est sau nord. În unele din ele (M.12 din S. II-sud) se afla o monedă de bronz în stare foarte proastă de conservare, ilizibilă, care ținînd seama de dimensiuni ar putea fi datată în sec. XVIIi-XIX. În alt mormînt a fost găsită o pereche de potcoave de fier pentru cizme (la care se adaugă una dintr-o groapă alăturată) și cîteva cuie. În celelalte morminte cercetate nu a fost descoperit inventar funerar.

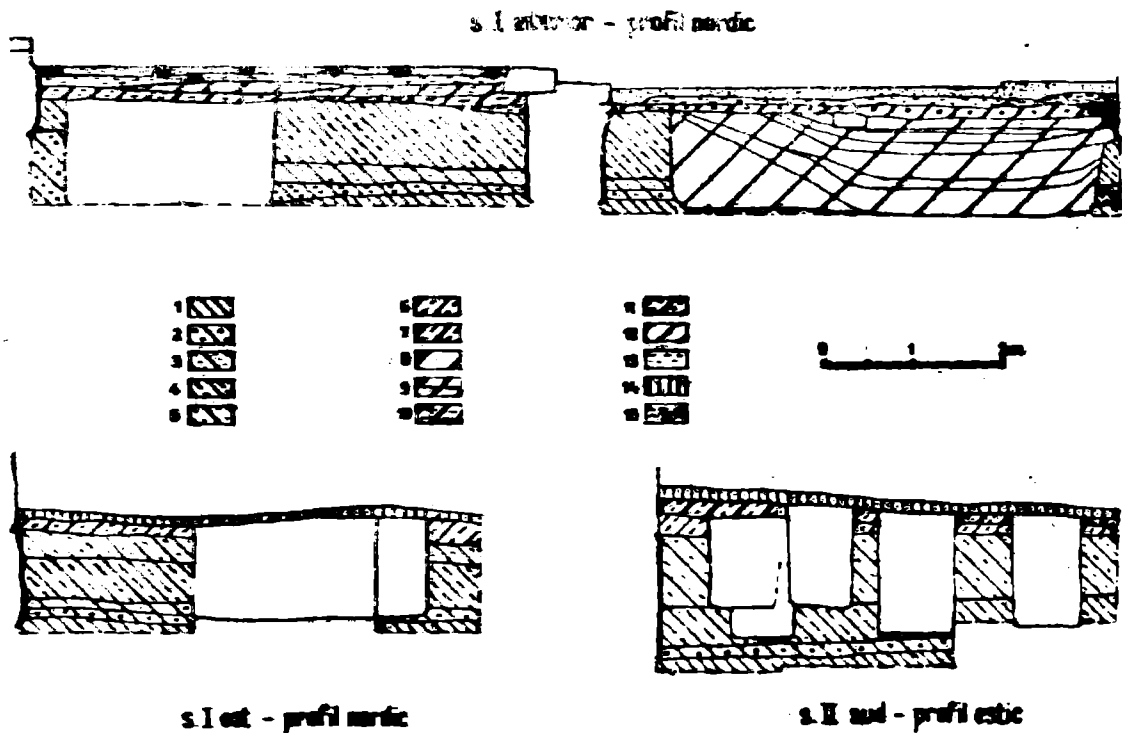

Fig.2.-Leșuic, 1984. Profilul nordic al secțiunii I-interior, profilul nordic al secțiunii I-est și profilul estic al secțiunii II-sud. **Legenda:** 1, loess; 2, gălbui-nisipos, pietriș; 3, gălbui nisipos; 4, cenușiu-gălboi cu pietriș; 5, cenușiu cu pietriș (depuneri aluvionare); 6, pământ cenușiu-granulos, pietriș, rare urme moloz; 7, pământ cenușiu-castaniu compact; 8, straturi umplură (pământ cenușiu și castaniu); 9, pământ cenușiu granulos, pigmenți mortar; 10, pământ cenușiu deschis granulos; 11, pământ castaniu gălbui; 12, pământ cenușiu; 13, pământ castaniu nisipos; 14, pământ vegetal; 15, moloz, mortar.

LEȘNIC
plan cercetări arheologice-1984

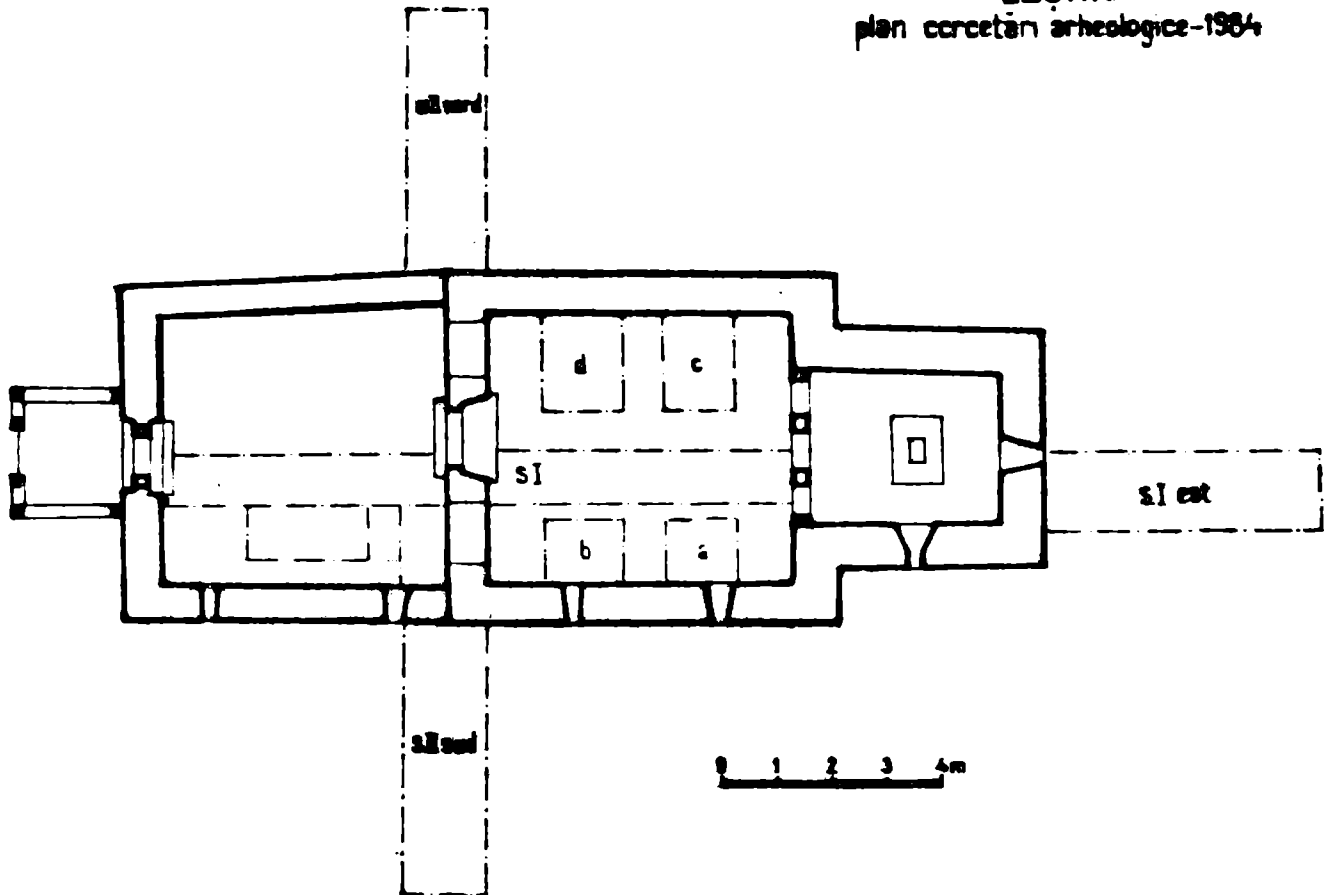

Fig.1.-Leșnic. Planul cercetărilor arheologice din 1984.

Dintre materialele arheologice - puțin numeroase - descoperite la Leșnic trebuie remarcată catarama de bronz aflată în groapa mormântului deranjat din partea de sud-vest a naosului. Ea are dimensiunile de 5,8 x 3,1 cm și este ornamentată cu motive vegetale stilizate. Decorul ei își găsește apropieri stilistice în cel al unor podoabe din a doua parte a sec. al XV-lea și din sec. al XVI-lea. Obiectele de fier sînt cele menționate mai sus, la care se adaugă cîteva cuie pentru șită. Ceramica a apărut în cantitate destul de redusă. Două-trei fragmente din pastă roșie, foarte corodate, din epoca romană, au fost antrenate în depunerile aluvionare anterioare epocii medievale. Ceramica ulterioară construcției edificiului este nesmălțuită, cu excepția unui fragment decorat cu dungi castanii și verzi. A fost folosită în cea mai mare parte arderea oxidantă; unele exemplare sînt arse inegal. Fragmentele provin de la oale, căni, borcane, străchini, ulcioare, unul de la un capac. Cîteva sînt acoperite cu angobă albă sau decorate cu dungi de culoare roșie, pe toată sau pe buză în cazul unor fragmente de oală, sau dispuse radial în cel al unui fragment de strachină. De remarcat două fragmente de cahle adînci sau de cahle pătrate cu decor vegetal. Tipologic ceramica acoperă o perioadă mai îndelungată, unele fragmente putînd fi datate în sec. al XV-lea, cele mai multe fiind ulterioare sec. al XVI-lea.

Cercetările arheologice de la vechea ctitorie din Leșnic, deși au acoperit practic cea mai mare parte a suprafeței naosului, iar în exterior s-au extins în măsura permisă de prezența înmormîntărilor moderne, nu a dus la descoperirea unor elemente de datare deosebit de exacte. Se poate considera, ținînd seama de lipsa unor urme de construcții anterioare edificiului actual și de materialele arheologice descoperite, ulterioare etapei inițiale a monumentului, că se confirmă arheologic datarea propusă - pe baza analizei caracteristicilor arhitectonice și a pieturii, precum și a datelor documentare - la sfîrșitul sec. al XIV-lea.

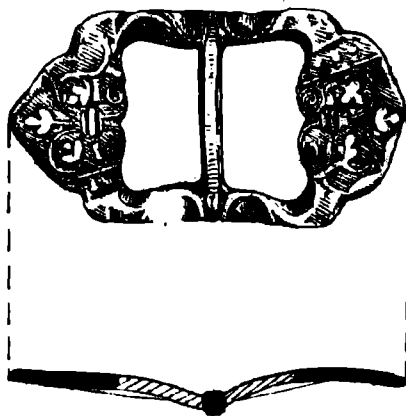

Fig. 3.-Cataramă din bronz descoperită în groapa mormîntului parțial distrus din partea de sud-vest a naosului.

O problemă interesantă este cea pe care o ridică reprezentarea bisericii din tabloul votiv zugrăvit pe perețele de nord al naosului, în care lăcașul este reprezentat avînd la vest un turn cu două deschideri în partea superioară și cu o intrare. Aceasta a dus la îndreptățita presupunere că și biserica din Leșnic ar fi avut inițial un astfel de turn, asemenea celor de la Strei, Sîntămărie-Orlea, Crișcior, Ribița, Roșcani⁷. Săpăturile din pronaos nu au dus la descoperirea vreunei fundații longitudinale sau transversale, ori eventual a unui pilastru, care să fi aparținut unui turn. S-ar putea presupune existența unei clopotnițe de lemn la veet de naos care să fi fost reprezentată într-o formă asemănătoare turnurilor cunoscute. De altfel un caz de neconcordanță perfectă între reprezentarea pictată și edificiul existent în realitate este înfîlșit la Streisîngeorgiu, în tabloul votiv din 1408, unde biserica este înfățișată cu un turn la vest de naos⁸, deși de fapt turnul, sprijinit parțial pe pilaștri de piatră, se află în interiorul acestui compartiment. În faza sa inițială, biserica din Leșnic fși găsește cea mai apropiată analogie în ctitoria de la Sîmpetru⁹. Ea se înscrie în șirul valoroaselor creații artistice medievale, mărturii ale permanentei afirmări a năzuinței de libertate a românilor din Transilvania.

NOTE

- 1 I.D. Ștefănescu, La peinture religieuse en Valachie et en Transilvanie, Paris, 1932, p.263-264.
- 2 V.Drăguț, SCIA, X, 1963, 2, p.422-433; idem, Vechi monumente hunedoreno, București, 1968, p.51-54; idem, Pictura murală din Transilvania (sec.XIV-XV), București, 1970, p.26-29; Ecaterina Cînoheza-Buculei, SCIA, seria Artă plastică, tom.21, 1974, nr.1, p.45-58. Repertoriul picturilor murale medievale din România (sec.XIV-1450). Partea 1. (Pagini de veche artă românească, V/1), București, 1985, p.45-49; 98-115.
- 3 Documentul din 1394 este citat de V.Drăguț, SCIA, X, 1963 p.429, și de E.Cincheza-Buculei, op.clt., p.55.
- 4 Document inedit aflat la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoea, cercetat de Radu Popa (vezi și SCIVA, tom,35, nr.1, 1984, p.63, nota 13), căruia îi datorăm această semnalare.
- 5 Hurmuzaki, I-2, nr.298, p.354; Documenta Valachorum, nr.425, p.481-482; vezi și documentul din 1453, în Hurmuzaki, II-2, p.35.
- 6 V.Drăguț, SCIA, X, 1953, 2, p.432-433, presupune a fi opera zugravilor Ioan din Deva și Nicolae din Pitești, care au pictat în 1765 biserica din Gura Sada, punînd-o totodată în legătură cu o proecomidie de lemn datată 1772.
- 7 V.Drăguț, SCIA, X, 1963, nr.2, p.423-424; idem, Vechi monumente hunedorene, p.52.
- 8 Vezi reproducerea tabloului votiv de la Streisîngeorgiu la V.Drăguț, Vechi monumente hunedorene, fig.31, sau Radu Popa, "Revista muzeelor și monumentelor. Monumente istorice și de artă", XLVII, nr.1,

1978, p.12.

9 Vezi Gh.I.Cantacuzino, "Sargetia", XIII, 1977, p.285-292.

LES RECHERCHES ARCHEOLOGIQUES DE LEȘNIC, DÉP. DE HUNEDOARA

Résumé

L'église de Leșnic, village situé dans la vallée de Mureș, vers l'ouest de Deva, est une des anciennes fondations des cnèzes roumains de cette zone de la Transylvanie; le cnèze Dobre, fils de Ioan de Leșnic, était recompensé par Sigismond de Luxembourg en 1386 et 1394.

Les fouilles archéologiques pratiquées en 1984 en vue de la restauration de l'édifice ont fourni des détails concernant la construction de l'église, qui comprenait un naos et une abside rectangulaire, auquel plus tard, probablement au cours du XVIIIe siècle, a été ajouté un pronaos. Dans la partie sud-ouest du naos ont été découverts les restes d'un tombeau partiellement détruit, comprenant une boucle de ceinture en bronze, dont on peut trouver des analogies, en ce qui concerne la décoration, avec des objets de parure du XVe et XVIe siècles. Les fouilles confirment la datation de l'église à la fin du XIVe siècle, d'après l'analyse des caractéristiques architecturales et des données documentaires, tenant compte de l'absence des traces de constructions antérieures à l'actuel édifice, quoique les plus anciens matériaux archéologiques découverts peuvent être datés au XVe siècle. On doit souligner que, en dépit du fait que dans le tableau votif l'église est représentée avec une tour à l'ouest, aucune trace des fondements qui auraient pu lui appartenir n'a pas été découverte.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig.1.-Leșnic. Plan des fouilles archéologiques de 1984.

Fig.2.-Leșnic. 1984. Profil nord du sondage I - intérieur; profil nord du sondage I - est; profil est du sondage II - sud.

Fig.3.-Boucle de ceinture en bronze découverte dans un tombeau partiellement détruit, dans la partie sud-ouest du naos.

IL STUDI I ȘI NOTE

NOI DATE C₁₄ DIN NIVELURILE APARTINÂND CULTURII PRE-
CUCUTENI DIN STAȚIUNEA DE LA PODURI-"DEALUL GHINDARU",
JUD. BACĂU*

de DAN MONAH, ȘTEFAN CUCOȘ,
DRAGOMIR POPOVICI, GHEORGHE DUMITROAIA

În comunicarea sa, susținută la Congresul de arheologie preistorică de la Oslo, regretatul profesor Radu Vulpe prezenta primele date despre cultura Precucuteni¹.

În perioada următoare, arheologii români au precizat - în special pe baza săpăturilor de la Traian-"Dealul Fântânilor"², Traian-"Dealul Viei"³, Larga Dîjia⁴, Izvoare⁵ și Tîrpești⁶ - periodizarea internă a culturii Precucuteni și au stabilit unele sincronisme cu civilizațiile vecine⁷.

Contribuții mai importante la cunoașterea noii culturi au avut R. Vulpe, H. Dumitrescu, VI. Dumitrescu, A. Alexandrescu, S. Marinescu-Bîlcu, A. Nițu⁸.

De asemenea, rezultate notabile au fost obținute de arheologii sovietici: T.S. Passek, S.N. Bibikov, N.M. Makarevici, V. N. Danilenko, V.I. Marchevici, I.K. Sveșnicov⁹.

În linii mari, originea și evoluția sa, ca și contribuția ei la apariția culturii Cucuteni sînt elucidate¹⁰. Același lucru se poate spune și despre periodizarea internă a culturii Precucuteni, divizată de către arheologii români în trei faze: Precucuteni I, II și III¹¹.

Așezările aparținînd acestei culturi, aflate la est de Prut, au fost inițial încadrate de T.S. Passek¹² într-o singură fază, numita Tripolie A, care a fost mult timp considerată ca fiind corespunzătoare fazei Precucuteni III.

În lucrările recente ale arheologilor sovietici s-a procedat la o divizare a acestei faze: Tripolie A₁ corespunzînd fazei Precucuteni II și Tripolie A₂ corespunzînd fazei Precucuteni III. Recent, E.K. Cernîș a propus o nouă împărțire a fazei Tripolie A în trei etape A₁, A₂₋₃, ultimele două fiind paralelizate cu faza Precucuteni III¹³.

În monografia consacrată culturii Precucuteni, S. Marinescu-Bîlcu a remarcat posibilitatea stabilirii unei subîmpărțiri a fazelor deja precizate¹⁴.

În general, poziția stratigrafică, răspîndirea și periodizarea culturii, ca și alte aspecte ale vieții triburilor precucuteniene din spațiul dintre Carpați și Nistru sînt în bună măsură definite.

În ceea ce privește datarea absolută, pînă în prezent se cunoșteau numai două date C₁₄: prima, obținută din nivelul Precucuteni III din așezarea de la Tîrpești, iar a doua, din așezarea Tripolie A₂ (=Precucuteni III) de la Novii Rusești I. Eșantionul de cărbune de lemn de la Tîrpești este datat de laboratorul de la Gröningen (Grn - 4424) la 3580±85

B.C.¹⁵, iar proba de la Novii Rusești I (Bin. -590) la 5570⁺ 100 B.P. (adică 3615⁺ 100 B.C.)¹⁶.

Pe baza acestor date și a celorlalte obținute în nivelul aparținând culturii ceramicii liniare de la Tîrpești (Bin. -801 = 4295⁺ 100 B.C. și Bln. -800 = 4220⁺ 100 B.C.), VI. Dumitrescu a propus inițial încadrarea culturii Precucuteni între anii 4200-3600¹⁷.

Avîndu-se în vedere datele C₁₄ din nivelul Cucuteni A₂ din așezarea de la Mărgineni-Bacău a fost avansată ipoteza datării sfîrșitului culturii Precucuteni și implicit a începutului culturii Cucuteni spre 3700-3650 f.e.n.¹⁸. Această ipoteză pare a fi fost acceptată și de VI. Dumitrescu, care este de acord cu datarea sfîrșitului culturii Precucuteni la 3700 f.e.n.¹⁹.

În anul 1979 a fost descoperită o stațiune arheologică deosebită pe "Dealul Ghindaru" de pe teritoriul satului Poduri, în apropierea orașului Moinești, jud. Bacău. Pe botul acestui deal, desprins din terasa de 32 m a râului Tazlăul Sărat, se află un tell cu o suprafață de 12.000 m² și o depunere arheologică cu o grosime de aproximativ 4,5 m²⁰.

Săpăturile arheologice începute din acest an (1979) au precizat existența unei succesiuni stratigrafice impresionante: Precucuteni II - tîrziu, Precucuteni III - clasic, Precucuteni III - tîrziu, un strat intermediar cu trei niveluri de locuințe suprapuse, care însă nu a dat suficient material ceramic pentru a defini încadrarea lor. Ceramica din acest strat are o serie de caracteristici care, după părerea noastră, nu sînt încă cucuteniene, dar nici nu pot fi încadrate în ultima fază a culturii Precucuteni. Acest strat a fost denumit, deocamdată, "intermediar", rămînd ca cercetările viitoare să precizeze încadrarea lui exactă. În stadiul actual al cercetărilor credem că este posibil ca unul dintre nivelurile încadrate în stratul intermediar să marcheze începutul culturii Cucuteni. Depunerea arheologică de pe "Dealul Ghindaru" continuă apoi cu un nivel Cucuteni A₂, cu mai multe faze de refacere a locuințelor, suprapus apoi de un nivel mai puțin clar, încadrat provizoriu în faza Cucuteni A₃. Schița stratigrafică a tell-ului din acest punct este completată de o depunere din faza Cucuteni A-B și de vestigii datate în fazele Cucuteni B₁ și B₂²¹.

Succesiunea stratigrafică de aici permite urmărirea, aproape fără întrerupere, a întregii evoluții a culturilor Precucuteni și Cucuteni, în intervalul cuprins între fazele Precucuteni II și Cucuteni B.

Pe baza analizei materialului ceramic, primul nivel de locuire de la Poduri a fost datat spre sfîrșitul fazei Precucuteni II. În acest nivel au fost cercetate mai multe locuințe și un interesant sanctuar cu două vetre. În sanctuarul acesta, cercetat în întregime, au fost descoperite două grupuri de statuete.

Primul grup - format din șapte statuete feminine, un vas-miniatură și un tron de lut -, a fost descoperit în apropierea primei vetre. Al doilea grup era format din 21 de statuete feminine, 13 tronuri de lut ars și alte două obiecte, fiind descoperit într-un vas mare, aflat în apropiere de vatra numărul doi²².

A fost recoltată o cantitate de cărbune de lemn dintr-una dintre

bfrnele folosită la construirea sanctuarului, aflată la adncimea de 3,95 m. Pentru acest eșantion analizat de laboratorul Institutului central de istorie veche și arheologie al Academiei R.D.G., profesorul H. Quitta ne comunică prin buletinul Bin.-2804 data de 5820 ± 50 B.P., respectiv 3870 B.C.

Aceasta este prima dată C_{14} obținută pfnă în prezent pentru faza Precucuteni II. Ținând seama de jocul $\pm$, nivelul Precucuteni II-tfrziu de la Poduri poate fi datat în intervalul 3920-3820 B.C.

Comparând data de 3870 ± 50 B.C., obținută în locuința nr.36, cu cea de 3930 ± 150 B.C., indicată pentru locuința nr.31, dată în faza Precucuteni III-clasic și care suprapune sanctuarul mai sus-amintit (din faza Precucuteni II), apare o oarecare inadvertență. Dar trebuie să avem în vedere intervalul $\pm$ al fiecărei date și în această situație inadvertența dispore.

Totuși, această primă dată C_{14} obținută pentru faza Precucuteni II nu poate fi considerată decât ca o dată-indicație și ne obligă la o atitudine prudentă. Este posibil ca sfârșitul fazei Precucuteni II să se plaseze către 3900 B.C. în ani radiocarbon.

Amintim că pe baza datelor C_{14} din așezarea cu ceramică liniară de la Tîrpești, profesorul VI.Dumitreșcu a plasat începutul culturii Precucuteni în jurul datei de 4200 B.C.²³.

Lipsa datelor C_{14} din așezările Vinča B și C din România nu ne permite o analiză mai strînsă asupra sincronismelor deja afirmate²⁴: începutul fazei Precucuteni I = Vinča B₁-B₂ (= Vinča-Turdaș I-II), iar începutul fazei Precucuteni II = sfârșitul fazei Vinča B₂, eventual începutul fazei Vinča C (= Vinča-Pločnik i)²⁵. De altfel, datele C_{14} din așezările Vinča din Iugoslavia nu contrazic acest sincronism.

Următorul nivel de la Poduri este încadrat în faza Precucuteni III-clasic²⁶. Eșantionul de grîu carbonizat recoltat la adncimea de 3,35 m în locuința nr.31 este datat prin buletinul Bin - 2803 la 5880 ± 150 B. C., respectiv 3930 ± 150 B.C.

Un alt eșantion, de data aceasta cărbune de lemn, a fost recoltat la adncimea de 3,20 m din locuința nr.8. Pentru această probă data indicată de buletinul de analiză Bin - 2782 este de 5780 ± 50 B.P., respectiv 3830 ± 50 B.C.

Ambele date obținute pentru nivelul Precucuteni III-clasic de la Poduri-"Dealul Ghindaru" sînt maialte decât datele de la Tîrpești (3590 ± 85 B.C.) și Novfi Rusești I (3615 ± 100 B.C.). Este adevărat că, pe baza materialului ceramic de la Poduri, noi considerăm acest nivel ca datîndu-se înaintea așezării de la Tîrpești și probabil înainte de nivelul de la Novfi Rusești I. Dar și în acest caz diferențele rămîn destul de mari.

Fuînd în considerare și datele pentru locuințele nr.6 și 7 din stratul intermediar, care indică 3740 ± 50 și respectiv 3730 ± 60 B.C., credem că datarea cu ajutorul datelor C_{14} a fazei Precucuteni III trebuie plasată între 3900-3700 B.C.

Deja datele C_{14} pentru nivelul Cucuteni A₂ de la Mărgineni, jud.

Bacău, indicau sfârșitul fazei Precucuteni III spre 3700 B.C.²⁷, ipoteză acceptată și de profesorul Vi.Dumitrescu²⁸.

Datele C14 pe care le avem în prezent la dispoziție pentru cultura Precucuteni sînt încă puține și nu total concordante. De aceea socotim că nu se poate încă alcătui o scîiță cronologică suficient fundamentată. Deocamdată credem că se poate afirma cu mai multă certitudine că sfârșitul fazei Precucuteni III poate fi plasat către 3700 B.C.

NOTE

- * Mulțumim călduros și pe această cale dr.H.Quitta de la laboratorul Institutului central de istorie veche și arheologie al Academiei R.D.G. pentru efectuarea analizelor de la Poduri-"Dealul Ghindaru".
- 1 R.Vulpe, Civilisation précucutenienne récemment découverte à Izvoare, en Moldavie, în ESA, 11, Helsinki, 1937.
  - 2 Vi.Dumitrescu, La station préhistorique de Trulan (fouilles un 1936, 1938 et 1940), în "Dacia", 9-10, 1941-1944.
  - 3 H.Dumitrescu, Șantierul arheologic Traian, în SCIV, 5, 1954, 1-2; idem, în SCIV, 6, 1955, 3-4.
  - 4 A.Alexandrescu, O vtoroi faze Docucutenakol culturī, în "Dacia", N.S., 5, 1961.
  - 5 R.Vulpe, Izvoare. Săpăturile din 1936-1948, București, 1957.
  - 6 S.Marinescu-Bîlcu, Sondașul de la Tîrpești, în MCA, VIII, 1962; idem, Tîrpești, în BAR, 1982, p.139.
  - 7 Vi.Dumitrescu, op.cit., în "Dacia", 9-10, 1941-1944, p.26; idem, La civilisation de Cucuteni, în Bericht van de rijkdienst voor het onthekkundig bodemonderzoek, Amersfort, 1959; idem, Complexul cultural Cucuteni, în Istoria României, I, București, 1960; idem, Originea și evoluția culturii Cucuteni-Tripolle, în SCIV, 14, 1963, 1, 2; H.Dumitrescu, Contribuții la problema originii culturii Precucuteni, în SCIV, 8, 1957, 1-4; S.Marinescu-Bîlcu, Contributions au problème de la genèse de la culture Précucuteni, în St.Com.Sibiu, 18, 1974.
  - 8 R.Vulpe, op.cit., 1957; H.Dumitrescu, op.cit., 1957; Vi.Dumitrescu, op.cit., 1944; A.Alexandrescu, op.cit., 1961; S.Marinescu-Bîlcu, op.cit., 1974; S.Marinescu-Bîlcu, M.Cfrciumaru, M.Muraru, Contributions to the Ecology of Pre-and Proto-historic Habitations at Tîrpești, în "Dacia", N.S., 25, 1981.
  - 9 T.S.Passek, Periodizatsiia Tripolskih posolenii, în MIA, 10, 1949; S.N.Bibikov, Rannetripolskoe poselenia Luka Vrublevețkaia na Dnestre, în MIA, 38, 1953; N.M.Makarevici, Ob ideologhicesklh predstavleanik u tripolsklh plemen, în Zapiski Odesskogo arheologhiceskogo obsestva, I, 1960; V.N.Danilenko, Neolit Ucraini, Kiev, 1969; V.I.Marchevici, Pamiatniki epoh neolit i eneolita, Kișinev, 1973; I.K.Sveșnikov, Cultura lineino-lentocinnoi keramiki na territorii verhnego podnestrovia i zapadnoi Volni, în SA, XX, 1954.

- 10 VI.Dumitrescu, op.cit., 1963; H.Dumitrescu, op.cit.; 1957; S. Marinescu-Bîlcu, Aspects tardifs de la civilisation à céramique rubanée et sa contribution à la genèse de la civilisation Precucuteni I, în PZ, 46/1, 1971; idem, op.cit., 1974.
- 11 VI.Dumitrescu, op.cit., 1959, p.10-15; idem, op.cit., 1960, p.60; idem, op.cit., 1963, p.53 și urm.; S.Marinescu-Bîlcu, op.cit., 1974, p.15 și urm.
- 12 T.S.Passek, op.cit., 1949.
- 13 E.K.Cernyš, Puti passelenia tripolsko-cucutenskih obșin.v. IV-III tis. do n.e., în Thracia Praehistorica. Supplementum Pulpudeva 3, Sofia, 1982, p.19 și urm.
- 14 S.Marinescu-Bîlcu, op.cit., 1974, p.130 și urm.
- 15 Vladimir Dumitrescu, Considerații cu privire la poziția cronologică a culturii Cucuteni în raport cu culturile vecine, în "Apulum"VII/I, 1968, p.35 și urm.; idem. Betrachtungen zur chronologischen Ansetzung der Cucuteni-Kultur, în "Studijsné Zvesti", 17, 1969, p.87 și urm.
- 16 S.Marinescu-Bîlcu, op.cit., 1974, p.140.
- 17 VI.Dumitrescu, op.cit., 1968, p. 35.
- 18 Dan Monah, Datarea prin C₁₄ a etapei Cucuteni A₂, în SCIVA, p.35 și urm.
- 19 VI.Dumitrescu, Al.Bolomey, Fl.Mogoșanu, Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie, București, 1983, p.111 și urm.
- 20 Dan Monah, Silvia Antonescu, Alexe Bujor, Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice din comuna Poduri, jud.Bacău, în MCA, XIV, Tulcea, 1980, p.86 și urm.
- 21 Dan Monah, Ștefan Cucuș, Dragomir Popovici și Silvia Antonescu, Săpăturile arheologice din tell-ul cucutenian "Dealul Ghindaru", com.Poduri, jud.Bacău, în CA, V, București, 1982, p. 9 și urm.; Dan Monah, Ștefan Cucuș, Dragomir Popovici, Silvia Antonescu și Gheorghe Dumitroaia, Cercetările arheologice de la Poduri-Dealul Ghindaru, în CA, VI, București, 1983, p.3 și urm.
- 22 Ibidem. CA, VI, p.4 și urm.
- 23 VI.Dumitrescu, op.cit., 1983, p.111 și urm.
- 24 S.Martnescu-Bîlcu, op.cit., 1974, p.132 și urm.
- 25 Idem, op.cit., 1974, p.141.
- 26 Dan Monah și colab., op.cit., 1982, p.9 și urm.; idem, op.cit., 1983, p.4 și urm.
- 27 Dan Monah, op.cit., 1978, p.39.
- 28 VI.Dumitrescu, Al.Bolomey, Fl.Mogoșanu, op.cit., 1983, p.111.

NEW RADIOCARBON DATA IN THE PRECUCUTENI
LEVELS AT PODURI "DEALUL GHINDARULUI",
BACĂU COUNTY

Abstract

The archaeological research-works which have been performing

since 1979 brought to light an extremely interesting and rich settlement at "Dealul Ghindaru" (Poduri, Bacău county).

It could be established that the earliest moment of this inhabiting begins with Precucuteni culture, phase II, going on with phase III.

In regard to the stratigraphic and typological observations the inhabiting of Precucuteni phase III could be attributed to two different moments called classical Precucuteni III-level and late Precucuteni III-level. There is a kind of "transition" level above this phase to the Cucuteni cultural forms.

The next level is represented by settlement remains of Cucuteni A₂ and A₃ phases. At the same time remains and inhabiting complexes were dug and dated from Cucuteni A-B, B₁ and B₂ phases.

A sanctuary dwelling type of the late Precucuteni level was investigated and a coal sample (Bin-2804) dating from 5820 ± 50 B.P. = 3870 B.C. has already been subjected to analysis. Thus, this sample, the first one from the Precucuteni phase II, allows for this phase be placed between 3920-3820 B.C.

Other two samples from dwelling no. 30 and 31 respectively classical Precucuteni III-that surmounts the sanctuary dwelling-type of late Precucuteni II-were tested, the results being as follows: L₃₆ = 3870 ± 50 B.C. and L₃₁ = 3930 ± 150 B.C. (Bin.2803).

A sample dating from 5780 ± 50 B.P. = 3850 ± 50 B.C. was taken from dwelling no. 8 (at a depth of 3.20 m).

The samples dating from the dwellings no. 6 and 7 (from the "transition" level) dated in 3740 ± 50 B.C. and 3730 ± 60 B.C. respectively mark in fact the possible moment when the Precucuteni inhabiting ended (phase II) towards 3900 B.C., whereas phase III, developed between 3900-3700 B.C. when one can account for the end of this cultural evolution.

RESTURILE DE ANIMALE DINTR-O GROAPĂ NEOLITICĂ TIMPURIE DIN OLTENIA

de ALEXANDRA BOLOMEY

Satul Locusteni (com. Daneți, jud. Dolj) a devenit o localitate bine cunoscută în lumea arheologică datorită cimitirului daco-roman biritual (sec. II-III e.n.), situat pe malul stâng al pârului Predeștilor și cercetat exhaustiv în anii 1969-1975¹. Cu această ocazie, în perimetrul necropolei s-au scos la iveală și urme răzlețe de locuire din vremea neoliticului timpuriu (cultura Starcevo-Criș). Printre ele se numără și groapa nr. 1 (S.I 1971), din care s-a recuperat materialul osos ce ne-a fost încredințat spre studiere și a cărui analiză ne propunem să o prezentăm².

Resturile de cultură materială atribuite neoliticului timpuriu nu au fost tratate până în momentul de față într-o publicație specială, dar, ocupându-se în treacăt de ceramică, M. Nica o încadrează pe criterii tipologice în faza a III-a de evoluție a culturii mai sus-amintite³.

Din punct de vedere geomorfologic, zona Daneți-Locusteni se află la limita dintre Câmpul Leu-Rotunda (= "pinten prelung pe care-l trimete spre sud Podișul Getic"⁴) și cea mai înaltă terasă a Jiului (= 70-110 m altitudine absolută = terasa Cîrcea, corespunzătoare terasei Petrișoru din Valea Dunării⁵).

Ca relief, zona are înfățișarea unui "peisaj colinar"⁶, creat de undulațiile largi și joase ale dunelor fosile de tip Băilești-Mîrșani-Pungina, peste care s-a instalat un strat de sol gros, care a favorizat o vegetație bogată și diversă⁷.

În ceea ce privește conservarea lor în depozitul geologic oasele s-au păstrat relativ bine, fapt ce a permis recuperarea unor fragmente fragile, cum ar fi cele de la animale foarte tinere, fragmente de sternebre etc. În mod neobișnuit, resturile de animale provin exclusiv de la mamifere: bovine (foarte probabil numai domestice), ovicaprine (ambele genuri), cerb, căprior și cîine (un singur os)⁸, (Tabel nr. 1)⁹.

Dat fiind că numărul speciilor este redus, cantitatea de material indeterminabil este mică și anume 2,200 kg indeterminabil față de 26,250 kg piese determinate (adică un raport de 1 : 13)¹⁰. Este adevărat că în acest caloul s-au considerat ca "determinate" coastele și vertebrele nediferențiate pe genuri, provenind în marea lor majoritate probabil de la bovine, dar unele posibil și de la cerb (Tabel nr. 2 și nota 9). De altfel, cantitatea mare de spărturi de vertebre, coaste, chiar și fragmente craniene, în comparație cu puține piese ale scheletului apendicular - și ne referim acum în mod special la bovine

Tabel nr.1⁹

Repartiția oaselor de mamifere pe segmente scheletice

	Bovine	Cervus	Capre- olus	Ovis	Capra	Ovica- prine	Canis fami- liaris
0	1	2	3	4	5	6	7
Craniu+maxilar	39	5		? 1		5	1
Dentiție sup.izolată	6	2					
Mandibulă	21±11	6				8±4	
Dentiție inf.izolată	1	1				1	
Scapulă	2		1	1			
Humerus	15	3	1				
Radius	11			? 1	3	1	
Ulna	6						
Carpale	5						
Metacarpale	9	1		1		1	
Coxal	7(±7)			? 1			
Femur	12			1+ ? 1	1		
Patella	4						
Tibie	6	2	2			1	
Astragal	4	1					
Calcaneu	4	1		1			
Centrotare+ M.cunelf.	3+1	1		1			
Metatars	2						
Falanga I	12	1				1	
Falanga II	9						
Falanga III	8	SESAM.					
Metapodiu	7						
Atlas	12						
Axis	10(±3)	? 1					
Vert.cervic. III-VII	12(±22)						
Vert.dorsale	24	? 4					
Vert.lombare	17(±1)	? 1					
Vert sacrale+ caud.	5						
Total :	274±11	25±6	4	5+? 4	4	18±4	1 = 334±21

(v. Tabel nr.1) - este o caracteristică a gropii nr.1 de la Locusteni. Neconcordanța numerică a fragmentelor dreapta-stînga în cazul pieselor perechi sugerează că în cadrul așezării neolitice timpurii această groa-

pă nu era singura folosită pentru depozitarea deșeurilor.

Tabel nr.2

Masa oaselor de mamifere

	Kg.	%
Bovine : craniu,mandibulă, dentiție	4,200	16
Bovine : oase membru toracic	5,100	20
Bovine : oase membru pelvin	6,300	25
Bovine ± cerb : vertebre	5,000	20
Bovine ± cerb : coaste	4,500	18
<hr/>		
Total :	25,100	-
- restul speciilor	1,150	-
- coaste animale talie mică	0,200	-

Analiza speciilor. Bovine. Cele aproape 300 piese de bovine provin de la minimum opt animale, apreciate pe baza mandibulelor. Rezultate apropiate au oferit numărul fragmentelor de atlas (NMI=7,dintre oare lipsește individul foarte tânăr) și fragmentele de numerus distal drept (NMI=6).

S-au obținut următoarele date privind vârsta de saorifiolu :

Vârsta	NMI	Piesă
naștere --- 3 săptămâni	1	mandibulă dreapta
6 luni --- 1 an	1	mandibulă stângă
1 --- 1 1/2 an	3	mandibule drepte
3 1/2 --- 4 ani	2	mandibule stângi
4 ani sau peste	1	mandibulă stângă

Absența grupelor dintre 1 1/2 an și 3 1/2 ani nu este sigură, deoarece un fragment de simfiză dreaptă păstrează un incisiv lateral în erupție ; se consideră că acest dinte erupe între 2-3 1/2 ani¹¹. Deoarece fragmentul este spart recent ar putea să nu fie o piesă independentă și, ca atare, ni s-a părut o dovadă insuficient de sigură pentru aprecierea unui individ în plus.

Puținele oase dimensionabile (Tabel nr.3) indică animale de proporție moderată. Termenul de "moderat" se folosește aici numai în comparație cu bovinele neolitice timpurii din Câmpia Română, în speță cu cele de la Cîrcea-La Hanuri¹² și Cîrcea-Viaduct¹³. Lățimile extre-

mităților articulare ale oaselor lungi - parametrii care au putut fi preluate mai frecvent - se încadrează în general în jumătatea inferioară a limitelor de variabilitate găsite până acum pentru neoliticul timpuriu din sudul României¹⁴. Totuși, un humerus întreg¹⁵ a înlesnit calcularea înălțimii la greabăn de 138,09 cm¹⁶, înălțime numai cu puțin mai mică decât a bourului preistoric din regiunile panonice (138,6 cm)¹⁷.

Este interesant că deși osul nu a fost spart, în diafiza lui s-a practicat o gaură ovală, de bănuț pentru sugerea măduvei.

Ovicaprine. Este foarte posibil ca numărul oaselor de rumegătoare mici să fie mai mare de 21-25 cîte sînt consemnate în Tabelul nr. 1. Avem în vedere o serie de spărturi provenind de la animale de talie mică, spărturi ce pot fi determinate uneori ca os, nu însă și ca gen. De aceea, pentru a evita orice confuzie posibilă (mai cu seamă cu căprioarul), aceste fragmente au fost excluse din calcul.

Cu siguranță comunitatea de la Locusteni posedă și oi și capre. În ce proporție erau unele față de celelalte este însă imposibil de stabilit. Aproape întotdeauna numărul de indivizi (sau numărul minim de indivizi) se apreciază pe baza fragmentelor mandibulare, mai precis, pe baza dentiției maxilarului inferior, care nu favorizează cîtuși de puțin distincția dintre cele două genuri.

În eșantionul de la Locusteni, sînt certe prezența a minimum unei capre (=radius distal drept și stîng, probabil perechi) și a una-două oi (femure distale drept-stîng probabil perechi, epifizate - deci peste 3-3¹/₂ ani, dar și un calcaneu cu tuberozitatea desprinsă - deci, sub 2¹/₂-3 ani)¹⁸. În schimb, din analiza dentiției mandibulare rezultă omorîrea a minimum 4 indivizi de următoarele vîrste¹⁹:

Vîrstă	NMI
0-3 luni	1
6 luni- 1-2 ani	1
4-6 ani	2

Presupunînd că din grupa 4-6 ani unul din indivizi reprezintă genul Ovis și celălalt genul Capra (deoarece femurul, respectiv radiusul epifizate distal indică oricum vîrste peste 3-3¹/₂ ani), puiul și animalul tînăr rămîn neidentificați ca gen.

Ca proporții oasele acestor rumegătoare sînt mici și gracile ca în tot neoliticul României. Numai patru oase au putut fi dimensionate: Capra: radius - lat. prox. = 31,6 mm ; lat artic. prox. = 30,3 mm ; DAP prox. = 16 mm ; radius : lat. dist. = 30 ; 30 ; lat. artic. dist. = 26,6 ; 27 mm. Ovis : femur : lat. dist. = 38 ; DAP. max. dist. = 42 mm.

Cerb. Totalitatea resturilor de cerb poate fi atribuită la minimum doi indivizi (după două mandibule drepte și probabil perechile lor stîngi). Pe baza gradului lor de uzură rezultă că animalele erau pe deplin mature (6-8 ani).

Tabel nr.3

Dimensiuni bovine

<u>Humerus:</u>	lat. distal	79	81	84	85	88
	lat. trohlee	78	(79)	80	78,5	84,6
	DAP.distal	82	82	87	83	89
<u>Radius:</u>	lat. proximal	84	89			
	lat. artic. prox.	77,5	80,5			
	DAP.prox	44	44			
	lat. distal	76	78	79		
	lat.artic.dist.	74	73	69		
	DAP.dist.	47	52,5	51		
<u>Metarp :</u>	lat.proximal	67				
	DAP.proximal	39,5				
	lat. distal	63,5	65,7			
	DAP. distal	35,8	37,3			
<u>Tibie :</u>	lat. distal	69	70,7			
	DAP. distal	50	52			
<u>Astragal :</u>	lungime laterală	68	74			
	lungime medială	64	68,5			
	DAP lateral	39	42,2			
	lățime maximă	49	51			
<u>Calcaneu :</u>	lungime maximă	140	144,3	144,5		
	lățime maximă	41	43			
<u>Phalanx I post :</u>	lungime periferică	65	66	71,6		
	lat. proximal	32	37	37,5		
	DAP proximal	36	36	41,3		
	lat.min. diafiză	26	25,5	40		
	DAP min.diafiză	19	19	21		
	lat.distal	28,5	29,5	34,7		
	DAP distal	23	26,7	25,5		

	Vârsta		
	1/2 - 1 an	1 - 1 1/2 an	
Mandibulă cu dentiție deciduală			
D ₂ -D ₄	63,3	67	69
Lungime D ₄	33	36	36
Lățime D ₄	14	14	14
Înălțime min. diastemă	-	22	-
Înalt. ant. D ₂	28,5	27,5	30

	Vârsta 3 1/2 - 4 ani				Peste 4 ani	
	dr.	st.	st.	dr.	dr.	st.
Mandibulă cu dentiție definitivă						
P ₂ -M ₃	-	161	154	-	151	151
P ₂ -P ₄	54	58	56	60	54	55
M ₁ -M ₃	-	100	98,5	-	95	97
lungime M ₃	-	40	41	-	43	41
lățime M ₃	-	15	16,3	-	15,7	16
Înălț. min. diastemă	31	28	-	-	30	30,5
Înălț. ant. P ₂	42	41,5	-	-	40	40,4
Înălț. P ₄ /M ₁	57	-	-	-	48,5	49
Înălț. post. M ₃	-	74	-	-	74	74,6

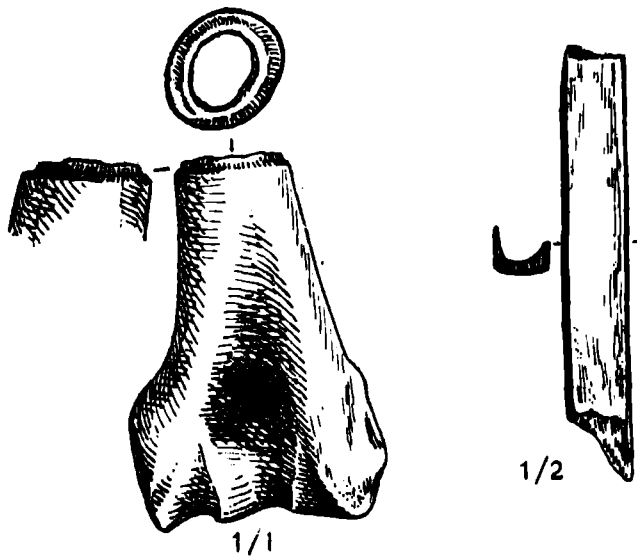

Fig.1.-Oase prelucrate: 1/1, humerus distal de căprior;
1/2, piesă din metatars de rumegător mic ?

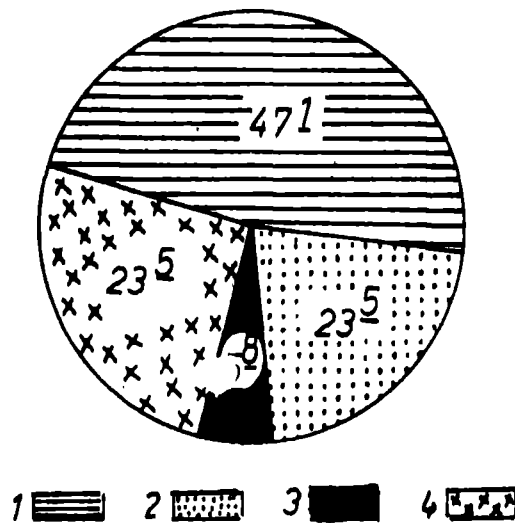

Fig.2.-Raportul dintre grupele de specii pe
criteriul NMI: 1, bovide; 2, ovicaprine;
3, alte specii; 4, cervide.

Căprior. Cele numai patru oase provin totuși de la minimum doi indivizi, avînd în vedere două tibii distale drepte.

O mențiune specială merită un fragment distal de humerus a carul diafiză a fost tăiată transversal cu multa măiestrie, șlefundu-i-se marginile. Piesa a servit probabil drept mîner unei unelte cu secțiune elipsoidală, adaptată canalului medular (fig.1/1).

În același context al pieselor din os prelucrate amintim și un fragment realizat dintr-o porțiune de diafiză a unui metapodiu de rumegător mic (ovicaprin sau caprior). Trei pereți ai osului au fost tăiați pe fața lor externă, astfel încît între ei să se constituie unchiul tăioasă (fig. 1/2).

Discuții. Pentru neoliticul timpuriu din România eșantionul de la Locusteni, care numără peste 300 piese, poate fi considerat suficient, dacă nu chiar bun. Pentru a reflecta însă cît de cît economia animală a respectivei așezări ar fi fost necesară interceptarea mai multor complexe, nu a unor singure gropi.

Din paginile precedente, ca și din fig.2 sînt de reținut următoarele constatări: 1) absența suinelor; 2) exploatarea în egală măsură a cervidelor (cerb și căprior) și ovicaprinelor, fiecare grup depășind 23% din totalul indivizilor sacrificați.

Considerăm că lipsa totală a suinelor - fie domestice, fie sălbatice - nu trebuie speculată, deoarece ea poate fi pur întâmplătoare, datorată săpării unui singur complex al așezării sau, ținînd seama de observațiile lui A.K.McLean (vezi nota 8), poate fi chiar necorespunzătoare realității.

Proporția egală dintre cervide și ovicaprine este cu siguranță fortuită. Faptul că cervidele reprezintă însă peste 20% din totalul animalelor exploatare corespunde cu alte situații din neoliticul timpuriu din țara noastră (Cîrcea-La Hanuri, Valea Lupului, Glăvăneștii Vechi).

Pentru a folosi cifre care să exprime raportul dintre resturile de animale domestice și sălbatice, ar trebui mai multă siguranță în ceea ce privește apartenența oaselor mari de bovine. Am subliniat cu alt prilej dificultățile și incertitudinile separării bour-bou. În cazul eșantionului de la Locusteni humerusul care a înlesnit calcularea înățășimii la greabăn de 1,38 m, tibiile distale și falanga proximală de peste 70 mm lungime, poate și unele piese dentare (v. Tabel nr.3) ar putea proveni de la bouri, deși nu au masivitatea și compactitatea caracteristică animalelor sălbatice. Nu ar fi deci exclus ca aceste piese să aparținut unor femele de bour aflate sub control uman și, în acest caz, nu se mai poate vorbi de Bos primigenius s.str.

Cu toate limitele sale eșantionul de la Locusteni sporește șirul încă restrîns de analize pe materiale osoase din stațiuni neolitice timpurii din țara noastră, aducîndu-și contribuția la reconstituirea vieții populațiilor umane din mileniul al VI-lea f.e.n.

N O T E

1 G.Popilian, Necropola daco-romană de la Locusteni, Craiova, 1980.

- 2 Mulțumim și pe această cale colegului Marin Nica de la Muzeul Olteniei, care ne-a încredințat materialul osos ce face obiectul prezentului studiu.
- 3 M. Nica, O așezare de tip Starcevo-Criș lângă Basarab (jud. Dolj), în SCIV, 22, 1971, 4, p.547-556 ; idem, Nouvelles données sur le Néolithique ancien d'Olténie, în "Dacia", N.S., XXI, 1977, p.13-53.
- 4 P. Coteș, Cămpia Olteniei, București, 1957, p.156.
- 5 Ibidem, passim. și label p.154.
- 6 Ibidem, p.176.
- 7 Ibidem, p.177 și 182-183.
- 8 Se cuvine să subliniem că în articolul din "Dacia", M. Nica precizează, op.cit., p.27-28, că oasele de la Locusteni au făcut obiectul unei analize preliminare efectuată de A.K.McLean, de la Universitatea din Cambridge. Din datele publicate de M.Nica rezultă că cercetătorul britanic a identificat și porcine, bour și cal, dar în eșanționul ce ne-a parveni pentru studiere nu am găsit oase care să ateste existența acestor specii.
- 9 În tabelul nr.1 cifrele precedate de semnul întrebării se referă la fragmente foarte limitate a căror determinare privind specia este probabilă, dar nu perfect sigură.
Cifrele precedate de ± reprezintă spărturi relativ ne semnificative (pe-reți mandibulari cu impresiuni alveolare, regiuni angulare etc.), fragmente cu fractură recentă, deci putnd teoretic să facă parte din fragmente mai complete, deja numărate. În cazul unui calcul bazat pe numărul de piese folosirea acestei categorii de spărturi este relativ incorectă, deoarece ele provoacă supra-reprezentarea a uneia-două specii cu caracteristici morfologice mai deosebite ale scheletului, în defavoarea altor specii cu o morfologie osoasă mai amforă, sau, chiar și pentru una și aceeași specie, se ajunge la suprareprezentarea anumitor piese scheletice mai susceptibile de spargere fie în strat, fie în timpul săpăturii, dar determinabile chiar și pe fragmente foarte mici.
în cazul vertebrelor și al coxalelor cifrele precedate de ± și cuprinse între paranteze includ fragmente limitate (apofize și capete articulare, zone de pală iliacă etc.) sau corpuri vertebrale corodate de la animale tinere, dintre care unele snt susceptibile de a proveni de la cerb, nu de la bovine.
- 10 Procedul cñtăririlor începe să fie tot mai mult folosit în analizele osteologice ale eșanțioanelor din așezări arheologice, el fiind considerat mai obiectiv decât procedul numărului de piese sau al numărului minim de indivizi (NMI) apreciat. Într-adevăr, aproape fiecare os se găsește spart în două sau mai multe bucăți ; uneori se poate reconstitui care fragmente provin din același os, dar în majoritatea cazurilor o asemenea operație nu este cu putință. În plus, mai cu seamă fragmentele de coaste, cranii, vertebre se clivează, se fărâmițează atât de mult eniar și în timpul săpăturii, încst reconstituirea lor devine cel puțin dificilă și laborioasă. În asemenea

situație numărarea fragmentelor înseamnă introducerea unei erori de calcul, în timp ce operarea cu valori ale masei asigură o exprimare mai obiectivă. Credem însă că metoda nu trebuie folosită pentru compararea eşantioanelor din aşezări diferite, deoarece condițiile locale și compoziția chimică a depozitului care a acoperit oasele produce o mineralizare diferențiată a lor. În analiza unui eşantion însă, procedura poate fi într-adevăr utilă.

Pe de altă parte, în cazul săpării integrale a unei aşezări, cîntărirea diverselor părți scheletice ale fiecărei specii oferă indicii valoroase asupra gospodăririi ei alimentare de către locuitorii aşezării. Cf. de ex. H. R. Stampfi, Osteo-archäologische Untersuchungen des Tierknochenmaterials der spätneolithischen Ufersiedlung Auvernier-La Saunerie, Solothurn, 1976.

- 11 Pentru aprecierea vârstei bovinelor pe baza erupției și uzurii dentare s-a folosit în principal lucrarea lui J. A. Silver, The Ageing of domestic animals, în G. Brothwell and E. S. Higgs, Science in Archaeology, 1963, p. 282-302, corelată cu H. G. Hlgam, PPS, 33, 1968, appendix A, p. 104.
- 12 Al. Bolomey, SCIVA, 27, 1976, 4, fig. 1, p. 469.
- 13 Idem, "Arhivele Olteniei", 1, tab. 5, p. 20.
- 14 Cf. supra notele 12 și 13, de ex. pentru lățimea trohleei distale humerale 76,5-84 mm ; $\bar{x}$ = 80 ; n = 10 ; pentru lățime metacarp distal = 65,5-74 mm ; $\bar{x}$ = 71,4 ; n = 6.
- 15 Humerusul are vârful marelui trohanter ușor deteriorat, așa însoțit lungimea măsurată este incompletă. Dimensiunile piesei sînt : lungime = (289,5) mm ; lat. prox. = 94 ; DAP. prox. = 106 ; lat. min. dlaf. = 39 ; DAP. min. dlaf. = 45,6 ; lat. dist. = 88 ; DAP. dist. = 83.
- 16 Calcularea înălțimii la greabăn a fost făcută cu metoda lui J. Matolosi, Historische Erforschung der Körpergrösse des Rindes..., în "Z. f. Tierz. u. Züchtungsblol", 87, 1970, 2, p. 118, aplicînd coeficientul de 4,77.
- 17 Ibidem, Tabel nr. 17.
- 18 Cf. J. A. Silver, op. cit., Table A, p. 252-253.
- 19 Pentru aprecierea vârstei ovicaprinelor pe baza erupției și a uzurii dentare s-au folosit lucrările : S. Payne, Kill-off patterns in sheep and goats..., în "Anatolian Studies", XXIII, 1973, p. 281-303, corelat cu H. G. Hlgam, op. cit., appendix C, p. 106.

OSSEMENTS D'ANIMAUX DU NÉOLITHIQUE ANCIEN D'OLTÉNIE

Résumé

Pendant les fouilles de la nécropole daco-romaine (II-ème-III-ème siècle) de Locusteni (commune de Daneți, dép. de Dolj) on a également découvert quelques fragments épars de potterie et une fosse ména-

gère remplie de matériaux se rattachant à la culture Starčevo-Criș.

Les ossements de mammifères recueilli dans cette fosse sont présentés dans les tableaux nos.1 (par segments squelettiques) et 2 (selon leur poids).

Comme dans la plupart des sites du néolithique ancien de Roumanie les restes des bovina dominent nettement l'échantillon. Leurs dimensions (Tableau no.3) peuvent être considérées comme représentant uniquement une population domestique. Néanmoins, il faut reconnaître que les découvertes faites jusqu'à présent en Roumanie n'ont pas été assez fortunées pour permettre la connaissance des proportions des femelles d'aurochs holocènes. Compte tenu de ce manque, il n'est pas exclu que quelques molaires, les fragments de tibias, les premières phalanges à longueur périphérique au-dessus de 70 mm, mais surtout un humérus complet (dont la diaphyse a été percée d'un trou ovalaire, peut être pour l'extraction de la moelle) d'un animal dont la hauteur au garrot était de 138,09 cm, proviennent justement de vaches d'aurochs.

On a identifié des moutons et des chèvres, mais le nombre des restes étant trop petit, il serait inutile de parler du rapport dans lequel les deux espèces se retrouvaient dans le troupeau. La constitution gracile des ovins du néolithique de Roumanie est confirmée par les quelques dimensions prélevées.

L'absence d'os de Suidés (domestiques et sauvages) peut être alléatoire.

L'échantillon a contenu deux os travaillés (fig.1), l'humérus distal de chevreuil étant vraisemblablement utilisé comme manche.

Les ossements trouvés dans une fosse isolée sont insuffisants pour tenter la reconstitution de l'économie des animaux d'un gisement préhistorique. L'échantillon de Locusteni ne fait que s'ajouter à la série encore relativement faible du néolithique ancien de Roumanie, tout en confirmant les observations faites dans d'autres sites.

LEGENDE DES FIGURES

Fig.1.- Os utilisés ; 1/1, humérus distal de chevreuil ; 1/2, pièce réalisée sur métatarse de ruminant ?

Fig.2.- Rapport entre les NMI des groupes d'espèces. 1) Bovidés ; 2) Ovins-caprins ; 3) Cerf+chevreuil ; 4) autres espèces.

de VALERIU LEAHU

În noiembrie 1972, în timpul desfășurării celei de a doua campanii de săpături în necropola tumulară a orașului Romula (satul Reșca, comuna Dobrosloveni, jud. Olt) a fost găsit întâmplător un mormânt de incinerare în groapă, cu urnă. Descoperirea a fost făcută la limita nordică (spre satul Reșca) a necropolei, pe zona de maximă înălțime a unui tumul roman, a cărui suprafață (ca și a altor movile funerare învecinate) era ocupată de grădina cu legume a unui locuitor din Reșca.

Groapa în care a fost amenajat mormântul avea gura cvasirotundă, cu diametrul maxim de 0,360 m, era adâncită în formă aproximativă de sac, nu era arsă în interior și avea fundul relativ îngust, drept. Nu s-a putut determina cu exactitate limita de pornire în jos a gropii; s-a observat doar că aceasta spărgea mantaua tumulului. S-a notat de asemenea că buza recipientului-urnă a fost găsită la -0,380 m față de nivelul de călcare actual. Adâncimea gropii nu a putut fi mai mică de -0,560 m.

În groapă vasul a fost depus pe centrul ei, cu gura în sus. Lângă urnă au fost așezate, una lângă alta, formând "o latură", două fragmente de cărămizi romane (de tipul celor utilizate la construirea cavourilor, descoperite și prin săpăturile practicate în necropola romulensă, în 1969 și 1972). Tot alături de vasul-urnă a fost depus și un fragment din gura unui recipient de același tip cu urna. În vas s-au găsit resturi de oase calcinate și cenușă. Câteva oase calcinate, fragmentare, cenușă, împreună cu câțiva cărbuni s-au descoperit și în pământul de umplură a gropii, mai ales lângă vasul-urnă, împreună cu gura de vas (menționată) depusă, și ea, ritual.

Pentru încadrarea culturală și cronologică a mormântului se dovedește util - laolaltă cu elementele de rit și ritual funerar - vasul-urnă:

Oală-borcan lucrată la roată, din pastă zgrunțuroasă (lut în amestec cu nisip și pietriș foarte fin pisat), de culoare cenușie, cu pete de nuanță mai deschisă pe alocuri; cu gura dreaptă având contur circular (deformat); cu buza reliefată în exterior având profil plan-convex și șanțuire interioară pentru susținerea capacului; cu gât scurt, tronconic circumscris în exterior de bandă compusă din trei linii înalte superficiale, paralele, apropiate; cu corp bombat având diametrul maxim plasat pe jumătatea înălțimii vasului; cu fundul neprofilat, plat. (Lipsă aproximativ o cincime din pereți - porțiuni din gura și pînțelele vasului). Înălțime: 0,173 m; diametrul maxim al gurii: 0,133 m; diametrul

maxim al pîntecelui: 0,171 m; diametrul fundului: 0,066 m (fig.1).

Prin toate elementele - pîstă, culoare, dimensiuni, formă, decor-vasul-urnă se atașează tipului 2 de oale-borcan stabilit în repertoriul ceramicii romane din Oltenia, de G.Popilian și, tot de același cercetător, datat pe parcursul secolului III e.n.¹. G.Popilian a înclinat să plasăze asemenea oale-borcan mai ales către începutul veacului menționat, luînd în considerare datarea acceptată de Mircea Babeș pentru mormîntul nr.10 din necropola plană de la Romula².

O eventuală atribuire etnică a mormîntului pare că nu trebuie condiționată numai-și-numai de utilizarea ca urnă a unui vas roman. Avem astfel în vedere împrejurarea că la mormintele geto-dace cu urnă depusă în groapă simplă s-a constatat că "nu arareori întîlnim situații cînd și alături de urnă, în groapa sepulcrală, s-au depus fragmente ceramice, cărbuni, cenușă..."³. O atare practică în cadrul ritualului funerar a putut fi surprinsă, de pildă, în cimitirul geto-dac de la Bugeac-Ostrov (M.6, 14, 19) datat în sec. IV f.e.n.⁴; de asemenea în cimitirul geto-dac nr.1 de la Murighiol⁵, situat cronologic pe parcursul veacurilor IV-III f.e.n. Tot astfel, protejarea urnei pe o latură (sau pe mai multe, ori deasupra) prin depunere de pietre, s-a constatat în cimitirul geto-dac nr.II de la Bugeac-Ostrov⁶.

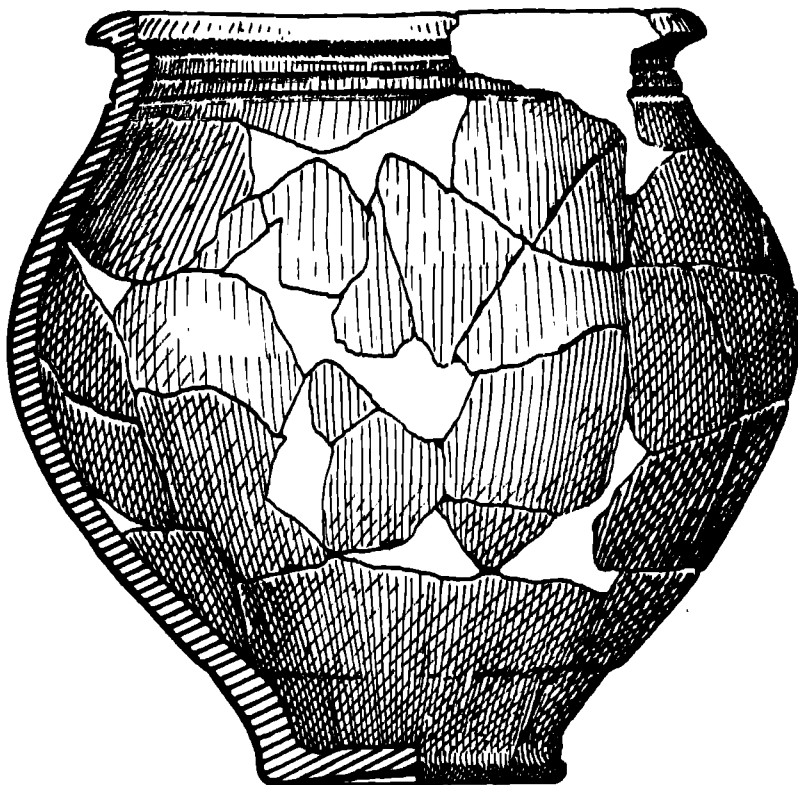

Fig.1.- Vas-urna descoperit la Pomula

Coroborînd atare observații cu încadrarea cronologică a vasului; apoi cu împrejurarea că acest mormînt de incinerare constituie o depunere secundară în mantaua unui tumul roman; în fine, cu constatarea că înmormîntările romane cu incinerare "sînt cele mai vechi din Oltenia", "fiindcă Dacia e cucerită tocmai în vremea cînd arderea morților scade în folosul înhumației"⁷ - în funcție de toate acestea se poate emite ipoteza că mormîntul prezentat aici a aparținut unui dac și că el nu reprezintă o înmormîntare romană. Fără îndoială că depunerea resturilor de cremație după un ritual atribuit dacilor, într-un vas roman poate oferi sugestii pentru aprecierea - în acest caz, sau în acest cadru - a ritmului și gradului de romanizare a autohtonilor.

De altfel, trebuie arătat că situația prezentată nu e nicidecum unică, cum nu e singulară nici aprecierea ei. La Romula ea a fost înflinită și în necropola plană⁸, iar mulțimea mormintelor de incinerare din acest cimitir (în care apar și cazuri de ritual similar celui descris în nota de față) l-a determinat pe Dumitru Tudor să emită următoarea apreciere: "Această persistență a incinerăției (pînă în sec. al III-lea) duce la presupunerea că cei incinerăți erau autohtoni daci (deși inventarul mormintelor este roman)".

Oricum, dacă o asemenea interpretare a faptelor arheologice surprinse nu este inexactă, ea dobîndește o valoare deosebită - cîtă vreme elemente de ritual funerar de tipul celor aduse în discuție și pe care le-am considerat dacice vor persista pe teritoriul Daciei, așa cum s-a constatat, de pildă, în cimitirul nr.2 de la Bratei, datat în secolele VII-VIII e.n.¹⁰.

N O T E

- 1 G.Popilian, Ceramica romană din Oltenia, Craiova, 1976, p.87, pl. XXXIII/325-329; XXXIV/330-331.
- 2 Mircea Babeș, în Dacia, N.S., XIV, 1970, p.186 și urm.
- 3 D.Protase, Riturile funerare la daci și daco-romani, București, 1971, p.68.
- 4 M.Irimia, în Pontice, I, 1968, p.212-213. 225.
- 5 E.Bujor, în SCIV, VII, 1959, 3-4, p.243-252; Materiale și cercetări arheologice, V, 1959, p.373-378; VI, 1959, p.325-330; VII, 1961, p.297-300; D.Protase, op.cit., p.33.
- 6 M.Irimia, op.cit., p.231.
- 7 D.Tudor, Oltenia romană, ed.a III-a, 1968, p.402.
- 8 M.Babeș, op.cit., p.186, fig.11.
- 9 D.Tudor, op.cit., p.404.
- 10 Eugenia Zaharia, Populația românească din Transilvania în secolele VII-VIII. Cimitirul nr.2 de la Bratei, București, 1977, p.25 și urm

SÉPULTURE À INCINÉRATION DÉCOUVERTE À ROMULA

- Résumé -

Dans le périmètre de la nécropole tumulaire romaine de Romula, on a découvert fortuitement, en 1972, une sépulture à incinération en urne (vase-bocal du type romain) déposée dans une fosse simple, non-brulée.

La sépulture date du IIIe siècle de n.è. Les éléments du rituel funéraire, rencontrés chez les gëto-daces en commencent des IVe-IIIe siècles av. n.è., permettent l'hypothèse que la sépulture -qui est secondaire dans un tumulus romain - soit dace.

EXPLICATION DE LA FIGURE

Fig.1.-Vase-urne découvert à Romula.

1. RAPOARTE DE SĂPĂTURI		<u>Pag.</u>
DRAGOMIR POPOVICI - Cercetări arheologice din anul 1981 de la Mitoc "Pfrul lui Istrati", jud. Botoşani....		9
VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Săpăturile arheologice efectuate la Vităneşti, jud. Teleorman.....		21
COSTACHI BUZDUGAN, VICTOR BOBI, ANTON PARAGINĂ - Cercetări arheologice în necropola tumulară de la Boloteşti, jud. Vrancea		27
NICOLAE URSULESGU, DRAGOMIR POPOVICI - Şantierul arheologic Preoteşti "Dealul Cetăţii", jud. Suceava		37
ALEXANDRU VULPE, MARIETA GHEORGHÎŢA - Săpăturile arheologice din anii 1980, 1982 şi 1983 la staţiuneu getică de la Popeşti, com. Mihăileşti, jud. Giurgiu..		43
LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION, ION ANDRÎTOIU, Raport asupra săpăturilor arheologice de la Micia (com. Voşel, jud. Hunedoara), sector terme.....		54
LIVIU PETCULESCU, BOGDAN FILIPESCU, CRISTINA CRĂCIUN - Raport asupra săpăturilor din enclava Micia (com. Voşel), jud. Hunedoara.....		59
CRÎŞAN MUŞETEANU - Raport asupra săpăturilor arheologice de la Micia, punctul "Edificiul roman".....		63
LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Cercetările arheologice efectuate la Complexul de monumente feudale de la Cetăţeni, jud. Argeş. Locuinţa voievodală..		67
LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Cercetările arheologice de la Piuş Petrii (Oraşul de Floet) com. Giurgeni, jud. Ialomiţa		75
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Cercetările arheologice din zona Fântâna Mare - Spătăroşti, com. Vadu Moldovei, jud. Suceava.....		85
VENERA RĂDULESCU - O nouă locuinţă feudală cercetată în anul 1984 la Poiata, jud. Gorj		101
GH.I. CANTACUZINO, P. DIACONESCU, G. MIHĂESCU - Cercetările arheologice efectuate în anii 1982 şi 1983 la ansamblul Stelea din Trfşgovişte.....		113

GH.I.CANTACUZINO - Cercetări arheologice la Leșnic, jud. Hunedoara	127
--	-----

II. STUDII SI NOTE

DAN MONAH, ȘTEFAN CUCOȘ, DRAGOMIR POPOVICI, GH. DUMITROAIA - Noi date C ₁₄ din nivelurile aparținând culturii Precucuteni din stațiunea de la Poduri "Dealul Ghindaru", jud. Bacău	137
ALEXANDRA BOLOMEY - Resturile de animale dintr-o groapă neolitică timpurie din Oltenia	143
VALERIU LEAHU - Mormânt de incinerare descoperit la Romula	155

S O M M A I R E

I. RAPPORTS DES FOUILLES	<u>Page</u>
DRAGOMIR POPOVICI - Recherches archéologiques de l'an 1981 de Mitoc à "Pfirul lui Istrati", dép. de Botoşani.....	9
VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Les fouilles archéologiques effectuées à Vităneşti, dép. de Teleorman....	21
COSTACHI BUZDUGAN, VICTOR BOBI, ANTON PARAGINĂ - Fouilles archéologiques dans la nécropole tumulaire de Boloteşti, dép. de Vrancea	27
NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Le chantier archéologique de Preuteşti à "Dealul Cetăţii" (La Colline du château-fort), dép. de Suceava.....	37
ALEXANDRU VULPE, MARIETA CHEORGHITĂ - Les fouilles archéologiques des années 1980, 1982 et 1983 à la station géologique de Popeşti, commune de Mihăleşti, dép. de Giurgiu	43
LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION, ION ANDRITOIU - Rapport sur les fouilles archéologiques de Micia (com. de Veşel, dép. de Hunedoara), dans le secteur des termes	53
LIVIU PETCULESCU, BOGDAN FILIFESCU, CRISTINA CRĂCIUN - Rapport sur les fouilles du camp de Micia (com. de Veşel), dép. de Hunedoara	59
CRIŞAN MUŞETEANU - Rapport des fouilles archéologiques de Micia, le point appelé "L'Edifice romain".....	63
LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Les recherches archéologiques effectuées au Complexe de monuments féodaux de Cetăţeni. dép. d'Argeş, la résidence du vofvode	67
LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Les fouilles archéologiques de Piuş Petrii (Oraşul de Floci), com. de Giurgeni, dép. d'Ialomiţa	75
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Les recherches archéologiques de la zone de Fîn-ţina Mare - Spătăreşti, com. de Vadu Moldovei, dép. de Suceava	85

VENERA RĂDULESCU - Une habitation récemment découverte étudiée en 1984 à Poiata, dép.de Gorj	101
GH.I.CANTACUZINO, P.DIACONESCU, G. MIHĂESCU - Les recherches archéologiques effectuées pendant 1982 et 1983 dans la station de Stelea de Tîrgo- viște	113
GH.I.CANTACUZINO - Recherches archéologiques à Leşnic, dép.de Hunedoara	127

II. ETUDES ET NOTES

DAN MONAH, ŞTEFAN CUCOŞ, DRAGOMIR POPOVICI, GH.DUMITROAIA - Des données nouvelles C ₁₄ des niveaux appartenant à la culture de Prăcucuteni dans la station de Poduri "Dealul Ghindaru", dép. de Bacău	137
ALEXANDRA BOLOMEY - Les restes d'animaux trouvés dans une fosse du néolithique ancien de l'Olténie..	143
VALERIU LEAHU - Tombe d'Incinération découverte a Ro- mula	155

CONTENTS

I. EXCAVATION RAPORTS

	<u>Page</u>
DRAGOMIR POPOVICI - The 1981 Excavations at Mitoc "Pfrful lui Istrati", Botoşani County	9
VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Excavations at Vită- neşti, Teleorman County	21
COSTACHI BUZDUGAN, VICTOR BOBI, ANTON PARAGINĂ - Excavations at the Tumular Necropolis of Boloteşti, Vrancea County	27
NICOLAE URSULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - The Archaeo- logical Site of Preuteşti "Dealul Cetăţii", Suceava County	37
ALEXANDRU VULPE, MARIETA GHEORGHÎTA - The 1980, 1982 and 1983 Archaeological Excavation at the Getic Site of Popeşti, Mihăileşti, Giurgiu County..	43
LUCIA MARINESCU, ANIŞOARA SION, ION ANDROŢOIU - Report on the Archaeological Excavation at Micia, Veşel, Hunedoara County. The Roman Baths.....	53
LIVIU PETCULESCU, BOGDAN FILIPESCU, CRISTINA CRĂCIUN - Report on the Excavations at Micia Castrum, Veşel, Hunedoara County.....	59
CRIŞAN MUŞEŢEANU - Report on the Excavations at Micia. "Edificiul roman".....	63
LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Excavations at the Cetăţeni Complex of Feudal Monuments, Argeş County. The Princely Residence.....	67
LUCIAN CHIŢESCU, ANCA PĂUNESCU - Excavations at Piua Petrii (Oraşul le Floci), Giurgeni, Ialomi- ţa County	75
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Excavations in the Area Fântâna Mare-Spătăreşti, Vadu Moldovei, Suceava County	85
VENERA RĂDULESCU - Another Feudal Residence Discove- red at Poiata, Gorj County, in 1984.....	101
GH.I.CANTACUZINO, P.DIACONESCU, G.MIHĂESCU - Archaeological Research-Work Performed at St elea Complex of Trgovişte in 1982 and 1983...	113

II. STUDIES AND NOTES .

DAN MONAH, ŞTEFAN CUCOŞ, DRAGOMIR POPOVICI, GH. DUMITROAIA - The Latest C14 Data on the Levels Belonging to the Pre-Cucuteni Culture of the Archaeological Site Peduri "Dealul Ghindaru", Bacău County 137

ALEXANDRA BOLOMEY - Animal Remains Found in an Early Neolithic Pit in Oltenia 141

VALERIU LEAHU - Cremation Burial at Romula 155

I. AUSGRABUNGSBERICHTE

	<u>Seite</u>
DRAGOMIR POPOVICI - Die 1981 Ausgrabungen bei Mitoc "Pfirful lui Istrati", Bezirk Botosani.	9
VALERIU LEAHU, GEORGE TROHANI - Die Ausgrabungen bei Vitănești, Bezirk Teleorman.	21
COSTACHI BUZDUGAN, VICTOR BOBI, ANTON PARAGINĂ - Ausgrabungen bei den Hügel Grăberfeld von Beletești, Bezirk Vrancea.	27
NICOLAE URULESCU, DRAGOMIR POPOVICI - Die archäologische Ausgrabungsstelle von Freutești "Dealul Cetății", Bezirk Suceava.	37
ALEXANDRU VULPE, MARIETA GHEORGHITA - Die 1980, 1982 und 1983 archäologischen Ausgrabungen bei der gotischen Ausgrabungsstelle von Peșești, Mihăilești, Bezirk Giurgiu.	43
LUCIA MARINESCU, ANISOARA SION, ION ANBRITOIU - Bericht über die archäologischen Ausgrabungen bei Mleia, Veșel, Bezirk Hunedara. Die römischen Häuser.	53
LIVIU PETCULESCU, BOGDAN FILIPESCU, CRISTINA CRACIUN - Bericht über die Ausgrabungen bei dem Kastell Mleia, Veșel, Bezirk Hunedara.	59
CRISAN MUREȘTEANU - Bericht über die Ausgrabungen bei Mleia. Ausgrabungsstelle "Edificiul roman".	63
LUCIAN CHITESCU, ANCA PĂUNESCU - Archäologische Ausgrabungen bei den mittelalterlichen Denkmäler Komplex von Cetățeni, Bezirk Argeș. Die fürstlichen Residenz.	67
LUCIAN CHITESCU, ANCA PĂUNESCU - Ausgrabungen bei Plua Petrii (Orașul de Floel), Giurgiu, Bezirk Ialomița.	75
LIA BĂTRÎNA, OCTAV MONORANU, ADRIAN BĂTRÎNA - Archäologische Ausgrabungen im Gebiet Fântâna Mara - Spălnărești, Vadu Moldovei, Bezirk Suceava.	85

VENERA RĂDULESCU - Eine andere mittelalterliche Residenz, die bei Poiata (Bezirk Gorj) in 1984 gefunden wurde ..	101
GH.I.CANTACUZINO, P.DIACONESCU, G. MIHĂESCU - Die 1982 und 1983 archäologischen Forschungen bei Stelea Ausgrabungsstelle von Tîrgoviște	113
GH.I.CANTACUZINO - Archäologische Forschungen bei Leș- nic, Bezirk Hunedoara	127

II. STUDIEN UND BEMERKUNGEN

DAN MONAH, ȘTEFAN CUCOȘ, DRAGOMIR POPOVICI, GH. DUMITROAIA - Die letzten C ₁₄ Daten über die Phasen der Pre-Cucuteni Kultur bei der Ausgra- bungsstelle Poduri "Dealul Ghindaru", Bezirk Ba- cău	137
ALEXANDRA BOLOMEY - Tierreste von einer frñhneolitischen Höhle in Oltenia	143
VALERIU LEAHU - Das Brandgrab von Romula	155

